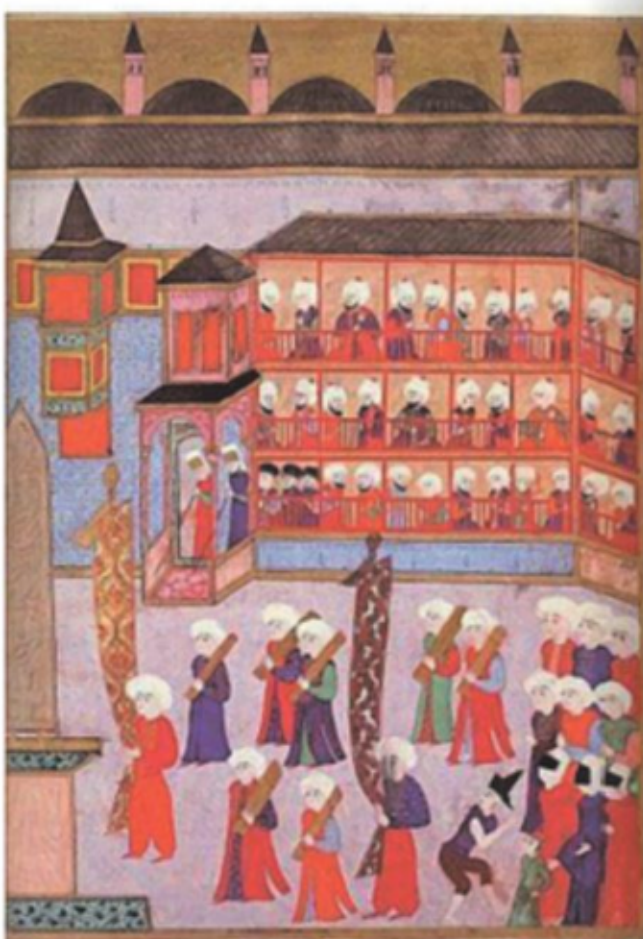
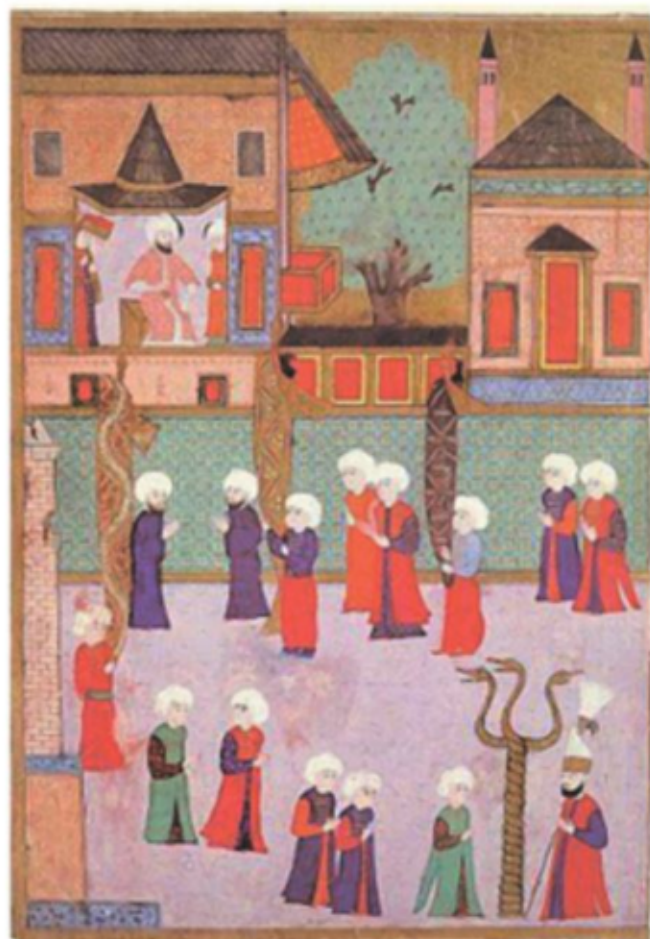

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MARTIE 2011

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MARTIE 2011

SUMAR

martie

2011

**EȘTI FLOARE
DE DOR,
BASARABIE**

4 Limba noastră-i
o comoară

*Cuvântul la primul
congres al învățătorilor*

AL. MATEEVICI

5 Sfatul Țării
față cu bolșevicii

V. POPOVSCHI

8 Spionul din fruntea
garnizoanei Chișinău
Cazul Ilie Cătărău

I. CONSTANTIN

EXCLUSIVITATE

14 Odiseea unei
pravile din colecția
ministrului Barthou

M. BREAZU

23 Reichul
își fabrică martiri...
pe peliculă

P. TERZER

15 Împresurat
de Securitate

Preotul Rafael Haag

W. TOTOK

19 Așa tată, așa fiu

*Ion I. Câmpineanu,
întâiul guvernator
al Băncii Naționale*

E. BĂDESCU

26 Și totuși,
Ion Antonescu
a cerut grațierea

P. ȚURLEA

28 Cum să pierzi
un dar regal

*Casa lui Nicolae Iorga
de la Saranda, Albania*

T. BUJDUVEANU

**CU ISTORIA
LA PSIHIATRU**

33 Nero

C.T. DRAGOMIR

**DASCĂLI,
SLUJITORI
AI MUZEI CLIO**

37 Un frate
pe tronul sultanilor,
ceilalți pe mâna călăului

C. MATEI

41 Colaborare
de dragul mamei

*Primele contacte ale lui
Iosif Constantin Drăgan
cu regimul comunist*

I. CRĂCANĂ

44 Diplomatie
cu bisturiul

*Răniți egipteni
tratați la București*

P. OTU

EVENIMENT

46 Alexandru
cel Mare
în Țara Morilor de Vânt

D. DOLGHIN

48 În România
acum 100 de ani

G. FILITTI

52 Troica imperiilor
taie granițe

G. MICU

magazin istoric

Anul XLV – serie nouă – nr. 3(528)

martie 2011

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Valeria Messalina a încercat prin toate mijloacele să asigure fiului ei Britannicus tronul Imperiului Roman, dar a fost eliminată de rivala Agrippina cea Tânără, care, se pare, nu a fost străină nici de moartea lui Britannicus. Grupul statuar ce o înfățișează pe Messalina cu Britannicus copil, realizat în marmură, pe la anul 45, imită o altă sculptură celebră, *Pacea purtând pe Pluto copil*

2 În anul 1582, sultanul Murad al III-lea a organizat mari festivități cu ocazia ceremoniei de circumciziune a fiului său Mehmed al III-lea. Pe Hipodromul din Istanbul au defilat care alegorice și reprezentanți ai tuturor breslelor. Între aceștia și cei ai meșterilor care realizau țesăturile din brocart (sus). La final, sultanul a împărțit populației bani de argint și aur

3 Curajul lui Alexandru cel Mare i-a hrănit mitul peste secole. Pentru țarina Ecaterina cea Mare, ca și pentru alte capete încoronate ale Europei, el reprezenta idealul omului de stat. La Amsterdam poate fi văzută această pictură, semnată de italianul Pietro Antonio Rotari (1707-1762), *Alexandru cel Mare și Roxana*, comandată de Ecaterina și expusă acum în cadrul expoziției consacrate marelui grec la muzeul Hermitage

4 La numai 21 de ani, în 1415, prințul francez Charles d'Orléans (reprezentat într-o miniatură din 1473) a căzut prizonier la englezi, în timpul bătăliei de la Azincourt, rămânând trei decenii în captivitate în Anglia. A fost eliberat în urma unei răscumpărări consistente, dar perioada a fost propice creației sale poetice. A scris sute de balade, cântece, rondeluri

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:
Adrian Dumitru,
Theo Stanciu,
Irina Țăranu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Secretariat
Constanța Avram

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Măărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 283 (secretariat și difuzare), 285, 287,
Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15, Căsuța poș-
tală 15-702, Cod 010155, Telefon, Fax:
021.315.09.91, 021.312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

TREBUIE SĂ ȘTIM CĂ SUNTEM ROMÂNI

Am venit să întâmpin și eu această sfântă zi de 25 mai [aplauze]. Primiți, fraților, felicitările mele călduroase, ale unui om care a luptat și el în trecut cu vorba și cu scrisul pentru luminarea neamului întreg. Primiți felicitările mele de moldovan și rugăciunile mele de preot către Dumnezeu, ca să ne trimită ajutorul său pentru un lucru atât de sfânt și de mare.

Ca unul care vin cu toată dragostea mea în mijlocul d-voastră cred că pot să-mi îngăduiesc de a vă da unele sfaturi frățești. Mai întâi de toate să știți că: Unde-i unul nu-i putere./ La nevoi și la durere./ Unde-s doi puterea crește./ Și dușmanul nu sporește.

Fără unire nu vom putea dobândi nimic. Deci să avem un gând, o inimă, un ideal!

Al doilea sfat e acesta. Lucrul drept poate înflori numai dacă se întemeiază pe idei drepte. Cu mâhnire am văzut astăzi că între d-voastră nu toți sunt uniți asupra unor idei drepte. Unii se socotesc moldoveni, alții – cei mai puțini – români. Ei bine, dacă ați luat asupra d-voastră sarcina de a lumina poporul, apoi trebuie să dați poporului idei adevărate, căci altfel întreg învățământul e fără rost. Da, suntem moldoveni, fii ai vechii Moldove, însă facem parte din marele trup al românismului, așezat prin România, Bucovina și Transilvania [aplauze]. Frații noștri din Bucovina, Transilvania și Macedonia nu se numesc după locurile unde trăiesc, ci-și zic români. Așa trebuie să facem și noi! [aplauze]. Asta nu însemnează separatism, căci și cei din Transilvania, și cei din Bucovina și cei din America se numesc tot români.

Trebuie să știm de unde ne tragem, căci altfel suntem niște nenorociți rătăciți. Trebuie să știm că suntem români, strănepoți de-ai romanilor, și frați cu italienii, francezii, spaniolii și portughezii. Aceasta trebuie să li-o spunem și copiilor și tuturor celor neluminați. Să-i luminăm pe toți cu lumina dreaptă.

AL. MATEEVICI

Al treilea sfat pe care vi-l dau este: să stați cu mare putere la straja intereselor naționale. Să trăim bine și cu străinii, dar să nu trădăm interesele noastre, căci altfel vom cădea pentru totdeauna. Dacă vom fi slabi în lupta pentru viață, vom fi înghițiți de cei mai tari. Să nu ne alipim la partide străine, cari nu luptă pentru neamul nostru și să nu luptăm pentru interesele de clasă, ci pentru cele de obște, naționale.

Și, în sfârșit, sfatul cel din urmă al meu e: să nu uităm norodul, țărănimea care a suferit atâta până acum! Să-l luminăm, să mergem mână în mână cu el, căci fără noi el nu poate face nimic, după cum nici

noi nu putem face nimic fără el. Să-l îndreptăm pe calea adevărului, cu fapte, iar nu cu vorbe. Mântuirea țărâniei e în noi, și a noastră în ea.

Rog pe bunul Dumnezeu și sunt încredințat că El ne va trimite ajutorul Său cel preaputernic pentru izbândirea lucrului obștesc. El ne va trimite fericirea neamului și a d-voastre [...]

N-avem două limbi și două literaturi, ci numai una, aceeași cu cea de peste Prut. Aceasta să se știe din capul locului, ca să nu mai vorbim degeaba [aplauze]. Unii zic că limba românească e franțuzită. Asta nu-i adevărat! Ce e drept, sunt și în România unii rătăciți în ce privește limba, dar trebuie să se știe că cel mai puternic curent acolo e cel popular în limbă și în literatură. Noi trebuie să ajungem de la limba noastră proastă de astăzi numaidecât la limba literară românească!

(Cuvântare la primul Congres al învățătorilor moldoveni din Basarabia, 1917, Școala moldovenească, nr. 2-4, iulie-septembrie 1917; în *Opere*, vol. I, ediție de Ion Nuță, Efim Levit, Sava Pânzaru, Chișinău, Editura Știința, 1993)

56 **Bătălia**
în care englezii
n-au fost fair-play
Azincourt

AL. CHIRIȚOIU

CLIO ANUNȚĂ

60 **Istorici**
români și ruși la Cluj
I.-A. POP,
V. BUGA

REVERBERAȚII

63 **O masă**
românească în S.U.A.,
fără invitatul de onoare
A.E. BUDURA

65 **Milenii, secole**
și o lună într-o pagină

CHIPURI UITATE

66 **Teodor Brătianu,**
conservatorul
familiei liberale
M. GEORGESCU

69 **Amintiri**
reconciliate
*Sântana românilor
și a germanilor*
C. GOLOMOZ

72 **Omul**
cu o mie de chipuri
François Mitterrand
L. BALTES

**PASTILA
DE CUVINTE**

77 **Vorbe pereche**
fără de pereche
M. SALA

80 **„Arici Pogonici“,**
versiunea de campanie
*Propaganda pentru
copii în România, 1941-
1944*

L. VASILE

**OAMENI DE IERI,
PROBLEME ȘI AZI**

83 **Întoarcerea fiului**
risipitor... în Kandahar
A.G. DUMITRU

85 **Războinicii**
luminii
GIPN și RAID
L. BANU,
F. BANU

89 **Hatmanul**
și Constituția
O. ANDRICI

**HOOVER
INSTITUTION**

92 **De ce a fost**
schimbat Brutus Coste

93 **A dispărut**
un tablou!
*Portretul lui Cantemir
de la Muzeul din Rouen*
ȘT. LEMNY

RUBRICI

64 **Pentru biblioteca**
dumneavoastră

79 **Ecouri**
Ș. LĂZĂROIU

91 **Telex**

13; 94; 95
Blitz... Concurs; Rebus;
Dialog

scopul de a dezintegra Basarabia". Deja, la 16 decembrie 1917, apoi și la 16 ianuarie 1918, zemstva (consiliul local) județului respectiv, dominată de reprezentanți ai populației minoritare (în special, de ucraineni și ruși), s-a pronunțat pentru alipirea teritoriului respectiv la Ucraina. Numai grație reacției prompte a Chișinăului, în primul rând, a directorului general de Interne Vladimir Cristi, precum și a poziției intransigente a consilierilor germani și români, conjugate cu acțiunile armatei române, sosite atunci în Basarabia la invitația organelor legale ale puterii, această intenție a putut fi curmată.

In hotărârea adoptată de adunarea lărgită a zemstvei județului Cetatea Albă la 16 ianuarie 1918, se spunea deschis că acest teritoriu trebuie „să se alipească la Republica ucraineană... având credința că Ucraina se va dezvolta în legătură strânsă cu celelalte regiuni ale Rusiei”, iar învățătorul bulgaro-găgăuz V.N. Iskimji, și el membru al acelei zemstve, considera că s-ar „proceda mult mai bine, dacă în zona respectivă s-ar proclama o republică autonomă a Bugeacului [iată de unde a fost preluată ideea creării actualei autonomii de la Comrat – V.P.], care să intre în componența federației rusești”. Pe de altă parte, consilierii germani, neacceptând o astfel de hotărâre, au declarat răspicat, în cadrul aceleiași adunări, că „ținutul Akkermanului, făcând parte din Basarabia, trebuie să urmeze soarta Basarabiei”.

Integritatea teritorială a Basarabiei a putut fi păstrată doar cu ajutorul armatei române, care nu numai că a pus capăt dezmățului organizat de

Vladimir Cristi

zemstva județului Cetatea Albă, dar a instaurat ordinea și liniștea în întreaga provincie, inclusiv în capitala ei, unde „front-otdel”-ul bolșevic urzea planuri antinaționale și încerca să destabilizeze situația. În acest context, cum ar putea fi calificate afirmațiile unor autori contemporani de la Chișinău, inclusiv cele ale lui Victor Stepaniuc, conform cărora la începutul anului 1918 armata română, trecând Prutul, ar fi săvârșit o agresiune militară împotriva „poporului moldovenesc”?

S. Balamez

Deși în R.D.M. (creată de către liderii basarabeni, în împrejurările dezintegrării Imperiului Rus) o bună parte a documentației se făcea, din lipsă acută de cadre, în rusește, limba oficială a statului era, fără doar și poate, limba română sau „limba moldovenească”, după cum se sublinia și într-un proiect de Constituție al Republicii Democratice Moldovenești (art. 78), elaborat la acea vreme. Acest fapt nu le convenea deputaților minoritari și rușofili din Statul Țării, care, manifestându-și deschis ostilitatea față de limba română, doreau ca limba rusă să rămână „stăpână” în spațiul dintre Prut și Nistru și după cei peste 100 ani de dominație țaristă.

Iată de ce ei (K. Misirkov, M. Starenki, T. Nikitiuk, S. Balamez ș.a.) au ticluit în grabă, pe la sfârșitul lunii ianuarie, începutul lui februarie 1918, un proiect de lege, care prevedea acordarea statutului respectiv și limbii ruse. Or, aceasta însemna folosirea obligatorie a limbii ruse, deopotrivă, cu cea română, absolut în toate domeniile de activitate din provincie (administrație, școală, biserică, justiție etc.), adică continuarea procesului de rusificare.

E greu de presupus pe ce au mizat deputații din fracțiunea minorităților naționale, prezentând spre discuție în legislativul basarabean un astfel de document. Cert e că în cadrul ședinței Sfatului Țării din 5 februarie 1918, încercarea lor de a-i acorda și limbii ruse statutul de limbă oficială în R.D.M. a fost respinsă cu vehemență de către deputații Blocului Moldovenesc majoritar. Aceștia, pronunțându-se cu toată fermitatea pe marginea pro-

La 2 decembrie 1917, Sfatul Țării, pornind de la ideea că mișcarea națională din provincie evolua pe fundalul evenimentelor din Rusia, a fost nevoit să proclame Republica Democratică Moldovenească (R.D.M.). Acest eveniment a marcat, de fapt, un prim pas în direcția desprinderii ținutului de Rusia.

SFATUL ȚĂRII APĂRĂ INTEGRITATEA BASARABIEI, LIMBA ROMÂNĂ ȘI PE DEPUTAȚI

Dr. VALERIU POPOVSCHI

După ce a format, în zilele de 7-8 decembrie 1917, guvernul R.D.M. (în frunte cu Pantelimon Erhan), Parlamentul basarabean a purces la reorganizarea administrativă și în teritoriu. Acțiunea s-a dovedit a fi puțin eficientă, în condițiile în care organele locale ale puterii de stat erau reprezentate de aceleași structuri de pe timpul țarismului și al revoluției democratice ruse din februarie 1917.

Pe de altă parte, situația extrem de încordată de atunci nu permitea efectuarea unor schimbări mai ample. Practic, funcționarii vechi din organele administrative locale au fost, pur și simplu, siliți să depună

jurământ Sfatului Țării și tinerei Republici Democratice Moldovenești. Aceasta o confirmă și Ion Inculeț, care scrie în cartea sa de amintiri: „Imediat după formarea guvernului, au fost numiți comisarii județeni și celelalte autorități județene și comunale. De fapt, lucrurile se petreceau cu totul altfel. Toți comisarii județeni și toate autoritățile locale, numite încă de guvernul rus, jurau credință Sfatului Țării, depunând astfel la dispoziția organului suprem al Basarabiei puterea și autoritatea ce o dețineau de la Sfatul rus, iar Guvernul Republicii îi confirma în funcțiile lor ca deținători ai puterii și autorității izvorâte de la

Republica Democratică Moldovenească.”

Lipsa acută de personal instruit a și constituit cauza principală ce a determinat, în acel moment, forurile conducătoare ale R.D.M. să păstreze cadrele vechi în structurile administrației publice locale. De aici și greutățile enorme pe care le întâmpinau în teritoriul Sfatului Țării și guvernul basarabean. Administrația locală se împotriva cu înverșunare oricăror schimbări. Mai mult decât atât: pe alocuri, în special, în județul Cetatea Albă, această administrație, „profitând de slăbiciunea tânărului stat moldovenesc, urmărea chiar

Chișinău 1917-1918

GHERMAN PÂNTEA ÎL ARESTEAZĂ PE ILIE CĂTĂRĂU

Gherman Pântea și clădirea Sfatului Țării

● Cu lacrimi în ochi, cere să fie simplu soldat ● Totul pentru norod, omorâți-i pe boieri! ● Rechiziții pentru „binele poporului“, profitul în propriul buzunar ● Fiecare cu parada lui ● Nici nu s-a terminat ședința și Cătărău aflase ce se discutasese ● Arestat în noaptea de Revelion, cu ajutorul cazacilor ● Eliberat de ucraineni la Odessa

Dr. ION CONSTANTIN

Pe fondul haosului și al nesiguranței create de curentul de bolșevizare existent în rândurile militarilor armatei țariste, ca urmare a revoluției ruse, izbucnite în anul 1917, în Basarabia s-a creat o stare de competiție acerbă între susținătorii și rivalii Unirii acestei provincii românești cu patria-mamă. În atmosfera de confuzie și de contestare a ierarhiei din armată, în decembrie 1917, în fruntea garnizoanei Chișinău a ajuns un anume soldat Ilie Cătărău, care dispunea de împuterniciri depline pentru menținerea ordinii în Capitală. Fire aventurieră, Ilie Cătărău, basarabean originar din Orhei, petrecuse ceva timp în Vechiul Regat al României, unde fusese student, intrând pentru activitățile sale dubioase și „provocatoare“, în atenția Siguranței. Din perioada cât s-a aflat în România, a rămas o legendă potrivit căreia, în ziua de 27 septembrie 1913, studentul Ilie Cătărău, împreună cu un coleg, Timotei Kirilov, bulgar de origine, ar fi dinamitat un monument ridicat, la sfârșitul secolului al XIX-lea, pe Tâmpa, lângă Brașov, constând dintr-o coloană având așezat pe capitel un personaj înfățișând un arcaș din timpul dinastiei arpadiene, reușind să-l deterioreze. Gazeta Transilvaniei îl descria pe Cătărău ca fiind „un aventurier politic. Bulgar de origine, a stat câțiva timp în Rusia, unde nu se știe din ce a trăit“.

iectului de lege impus de minoritari, au menționat clar și răspicat că „în Republica Moldovenească limba rusă nu poate fi limbă oficială”.

Printre cei care au luat cuvântul a fost și Anton Crihan, care, adresându-se minoritarilor, a spus: „...deputaților moldoveni nu le-a plăcut tendința de a impune Republicii Moldovenești limba rusă, de care suntem sătui cu toții”. În consecință, la propunerea aceluiași A. Crihan, a fost creată o comisie specială pentru revizuirea proiectului de lege în cauză, în componența căreia au fost aleși 21 deputați: 14 din partea românilor și șapte din partea etniilor conlocuitoare. Comisia și-a început imediat activitatea, întrunindu-se de câteva ori, dar, între timp, s-a înfăptuit Unirea.

În ianuarie 1918, legislativul basarabean a considerat necesar să adopte legea cu privire la inviolabilitatea deputatului Sfatului Țării (în termenii actuali – legea imunității). Necesitatea adopției acestei legi, menite să contribuie, în primul rând, la protejarea vieții parlamentarilor basarabeni, era evidentă. În condițiile extrem de complicate de atunci, activitatea lor era legată de mari riscuri și primejdii. Or, chiar la începutul lunii respective, mai exact în zilele de 5 și 6 ianuarie 1918, când forțele antinaționale de la Chișinău, grupate în jurul „front-otdel”-ului bolșevic, au

declanșat mai multe acțiuni teroriste în vederea lichidării cuceririlor mișcării de renaștere națională din ținut, un șir de deputați ai Sfatului Țării, inclusiv Ion Inculeț și Pantelimon Erhan, au fost în mod brutal reținuți, percheziționați, batjocoriți și amenințați cu moartea, doar pentru faptul că împărtășeau alte idei și convingeri.

Chiar și după intrarea, pe la mijlocul lunii ianuarie 1918, la invitația organelor legale ale puterii de la Chișinău, a trupelor române pe teritoriul Basarabiei, câțiva deputați ai Sfatului Țării au devenit jertfe ale unor împrejurări nefaste, create, de această dată, în exclusivitate din vina lor (V. Rudiev, V. Prahnițchi, I. Panțaru, T. Cotoros ș.a.).

Așadar, proiectul de lege cu privire la inviolabilitatea deputatului Sfatului Țării a fost pregătit, în regim de urgență, la sfârșitul lunii ianuarie 1918. Urma, firește, ca acesta să fie discutat și adoptat în cadrul celei mai apropiate ședințe a Parlamentului.

Această ședință (prezidată de vicepreședintele Sfatului Țării Pan Halippa) a avut loc

la 26 ianuarie 1918, raportor oficial al proiectului în cauză fiind ministrul basarabean al Justiției, Mihail Savenco. În cadrul discuțiilor au luat cuvântul mai mulți deputați care, menționând importanța deosebită a adoptării unui astfel de document, au propus ca el să fie completat cu următoarele aliniate: „1) Deputatul Sfatului Țării se bucură de imunitate, atât în timpul lucrărilor sesiunilor Parlamentului, cât și în perioada dintre sesiuni; 2) Deputatul Sfatului Țării, în cazul comiterii unei infracțiuni, poate fi deferit în exclusivitate judecății civile; 3) Legea acționează, atât pe timp de pace, cât și pe timp de război”.

In consecință, ținându-se cont de toate observațiile făcute, proiectul de lege cu privire la inviolabilitatea deputatului Sfatului Țării a fost adoptat cu unanimitate de voturi. El conținea doar două articole laconice, pe care le reproducem integral: „Art. 1) Atât pe timp de pace, cât și pe timp de război deputatul Sfatului Țării, pe parcursul întregii perioade cât e în posesia mandatului, este persoană inviolabilă; el poate fi reținut și privat de libertate numai prin decizia întemeiată a puterii judiciare sau dacă este prins în flagrant delict. Art. 2) Deputatul este deferit justiției numai în baza unei decizii speciale a Sfatului Țării și este judecat exclusiv de o instanță civilă”. ■

Pan Halippa, A. Crihan și Al. Averescu, în 1927, la parastasul regelui Ferdinand

Pentru majoritatea locuitorilor Braşovului, statuia de pe Tâmpa, de 20 m înălţime, a rămas cunoscută ca fiind statuia lui Arpad, ducele care a condus triburile maghiare în Pannonia. Ruinele rezultate din explozia provocată de Cătărău şi Kirilov au rămas pe munte până în 1966, când au fost îndepărtate de autorităţi. Astăzi, capul statuii se află în Casa Parohiei Evanghelice din Braşov, iar pe Tâmpa mai există doar fundaţia soclului.

Directorilor Generali ai Basarabiei şi Ilie Cătărău, ales şef al garnizoanei Chişinău, au apărut încă de la început o serie de divergenţe, care s-au acutizat odată cu refuzul acestuia din urmă de a da curs ordinului şefului Directoratului, Gherman Pântea (*Magazin istoric*, nr. 3/1995), privind organizarea primei parade militare în ziua de 25 decembrie 1917, când trupele moldoveneşti urma să depună şi primul jurământ militar, care suna astfel: „În numele lui Dumnezeu Atotputernic jur Credinţă Republicii Democratice Moldoveneşti, supunere ocârmuitorilor şi legilor ei, îndatoririlor militare în toate împrejurările, în timp de pace, ca şi în timp de război. Aşa să-mi ajute Dumnezeu.“

Parada s-a desfăşurat la data prevăzută, în baza ordinului nr. 4 din 18 decembrie 1917, dat de şeful Directoratului Militar, Gherman Pântea. Au fost prezenţi membri ai Sfatului Ţării, în frunte cu preşedintele Ion C. Inuleţ. Desfăşurarea însuflătoare a paradei militare nu a convenit

deloc celor care doreau bolşevizarea şi anarhizarea oştirii moldoveneşti. Parada de la 25 decembrie 1917 micşorase considerabil influenţa lui Cătărău în rândul armatei. Dezvoltarea unor forţe militare moldoveneşti în Basarabia încurca practic planurile cercurilor bolşevice ruse, al căror „vârf de lance“ era Cătărău, mai ales pe cele care vizau desfiinţarea Sfatului Ţării, exponentul revendicărilor românilor, care trebuia „şters de pe faţa pământului“.

Influenţaţi şi chiar timoraţi de ideologia bolşevică, al cărei principal agitator era chiar şeful lor, Cătărău, majoritatea soldaţilor din Regimentul I Moldovenesc din Chişinău nu a participat la parada din 25 decembrie 1917. De altfel, Cătărău ordonase să nu se participe la această manifestare, iar în ziua de 27 decembrie el a emis un ordin de organizare a unei alte parade, la data de 1 ianuarie 1918. Ordinul se încheia cu

următoarele cuvinte: „armatele revoluţionare trebuie să arate Sfatului Ţării, cu reacţionarii lui, că spiritul de libertate încă trăieşte în inimile norodului“. Era evident că, în timp ce parada din 25 decembrie avusese un caracter naţional, cea preconizată de Cătărău trebuia să aibă unul „internaţional“, de esenţă bolşevică, cu un caracter explicit ameninţător împotriva Sfatului Ţării.

Trebuia luate măsuri neîntârziate de neutralizare a sa. Mai întâi, chestiunea a fost discutată în Consiliul Directorilor, în noaptea de 27-28 decembrie 1917, dar se pare că bolşevicii deja bănuiau ceva sau poate chiar aveau agenţi acolo, pentru că, după terminarea şedinţei, aşa cum arată Pântea, „ne-am trezit de îndată cu Cătărău la uşă, înconjurat de câţiva soldaţi înarmaţi, complet turburaţi şi furioşi, care ne-au întrebat brusc: «Aţi hotărât arestarea şefului nostru?». Am răspuns calm: «Avem altă treabă decât a ne ocupa de şeful D-vs.»». Surprinşi de acest răspuns, ei se uitau unul la altul, iar noi ne-am continuat drumul“. Intrigaţi de felul cum a putut să afle Cătărău de discuţia din Consiliul Directorilor, membrii acestuia au hotărât ca, pentru a-l „adormi“ şi a-i distra atenţia, până la 31 decembrie să nu se mai discute despre „personajul“ respectiv.

În dimineaţa zilei de 31 decembrie 1917, Gherman Pântea a vorbit cu preşedintele Sfatului Ţării, Ion Inuleţ, convenindu-se ca Ilie Cătărău

La puțin timp de la reîntoarcerea în Basarabia, Ilie Cătărașu a intrat (dacă n-a fost de la început) în slujba poliției țariste (Oh-rana), apoi al noii structuri informative bolșevice (CEKA). „Acest tip elegant, deștept – va consemna Pântea în evocările sale –, sub o formă amabilă și modestă, s-a prezentat personal comisarului general al armatei moldovenești de pe lângă comitetul central, rugând să fie numit în regimentul moldovenesc, «ca să deștepte pe frații lui moldoveni». Comisarului militar părăndu-i-se suspectă această dorință, i-a propus să lucreze în altă direcție, unde va fi de folos. Cătărașu însă, cu lacrimi în ochi, a rugat și pe ceilalți membri ai comitetului să intervină pentru a fi primit ca soldat simplu în regimentul «fraților pentru a-i ajuta și lumina». A fost primit. Dar cine putea cunoaște ce gânduri nutrea acest om în mintea lui?!“ Evenimentele ulterioare vor demonstra că se strecurase în armata moldovenească pentru a o dezorganiza și tulbura.

Lansând lozinca „Totul aparține norodului, boierii trebuie omorâți“, Cătărașu își crease un program cu un conținut demagogic, populist și „revoluționar“, în baza căruia fusese ales unanim șef al garnizoanei Chișinău. Deși Sfatul Țării propovăduia ordinea, disciplina și realizarea tuturor revendicărilor pe cale legală, Cătărașu contesta orice formă de proprietate, adresându-se militarilor și populației cu îndemnuri de genul:

„totul este al vostru, puneți mâna cât se mai poate, că pe urmă va fi prea târziu“.

Înconjurat de o adevărată „gardă pretoriană“, Cătărașu începuse o serie de acțiuni asemănătoare celor ale altui companion, rusul Grigori Kotovski, membru al secțiunii bolșevicilor, cu care nu întâmplător stabilise raporturi de „conlucrare“. Împreună cu acesta, Cătărașu crease la Dubăsari un depozit de arme, făcând agitație pentru declanșarea unei răscoale în Basarabia, începând cu armata, unde se resimțea o puternică mișcare de contestare a ofițerilor și subofițerilor. El, chipurile, lua de la bogați, pentru a da la săraci. Dar, în realitate, cum proceda?

Pe baza ordinelor verbale date de Cătărașu, „comisii speciale“ alcătuite din oamenii săi „rechiziționau“ cu japca animale și alte bunuri de pe proprietățile oamenilor înstăriți din județ. Acestea erau

aduse la Chișinău și adăpostite în curtea Seminarului teologic. Rechizițiile se făceau „pentru binele norodului“. „Buna-credință a nenorociților soldați era perfect înșelată – arăta Pântea. Cătărașu, liniștit și sigur, opera ca în codru. Lozincile lui au prins rădăcini.“

„Haiducul“ bolșevic s-a gândit că nu e rău ca din această campanie „revoluționară“ să facă și ceva avere. El a dispus că, dacă rechiziționarea vitelor se face potrivit ordinelor sale date verbal, în schimb eliberarea acestora să aibă loc numai pe bază de chitanță, adică în mod „legal“. Dar eliberarea nu se făcea oricum, ci contra cost, banii luați de la proprietari intrând în buzunarele lui Cătărașu. Rostul chitanțelor era să se dea o fațadă de „legalitate“ și ca el să aibă un control exclusiv asupra sumelor încasate de la proprietari. Întrucât o asemenea măsură crea nedumerire în rândul militarilor din regimentul său, Cătărașu găsisse și argumentul, explicându-le că vitele respective sunt destinate hranei soldaților de pe front și, în caz de reținere, vor avea de suferit frații și surorile lor de la țară, fiindcă „li se va rechiziționa și ultima vacuță de la copii“. Cu această ultimă formulare „înduioșătoare“, ordinul dat de Cătărașu avea „priză“ în rândul soldaților din subordinea sa. El amenința, astfel, să compromită mișcarea revoluționară și de resurrecție națională din Moldova de Răsărit.

Între Directoratul de Război din cadrul Consiliului

În acea seară, la orele 21.00, Pântea a mers la locuința poetului și prietenului basarabean Iorgu Tudor, din strada Nikolaevskaia nr. 130, unde fusese invitat, împreună cu mai mulți apropiați, pentru petrecerea nopții Anului Nou. Aici domnea atmosfera specifică Revelionului, cu participarea unor protagoniști importanți ai mișcării naționale din spațiul românesc, atât basarabeni, ca Ion Pelivan, Pantelimon Halippa, dr. Elena Alistar, Anton Crihan, Grigore Cazaciu, Teofil Ioncu, Ion Văluță, Nina Bogos, Liviu Marian, V. Semaca ș.a., dar și transilvăneni ca Onisifor Ghibu. S-au rostit „cuvântări înfocate, cu urări de a ne întâlni cu toții la Alba Iulia“.

Aflat sub presiunea celor stabilite în legătură cu arestarea lui Cătărașu, Pântea nu a putut rămâne prea mult timp la petrecerea de la locuința lui Iorgu Tudor. A plecat, scuzându-se sub un pretext oarecare față de gazdă și cei

prezenți. A mers imediat la directorul general al Comunicațiilor, N.N. Codreanu, la care a rămas până aproape de ora 24.00 și căruia i-a destăinuit planul, argumentându-i că „arestarea este singura soluție și că dându-mi seama de riscul la care mă expuneam, îl rog ca în cazul unei nenorociri pentru mine să fie dânsul tovarăș de mângâiere pe lângă părinții mei“. Pentru acțiunea propriu-zisă de arestare, Pântea s-a îmbrăcat în uniformă de soldat, fiind înarmat cu două revolve „Mauzer“. De la N.N. Codreanu a plecat acasă la el, unde îl așteptau Ermolenko, împreună cu 25 de cazaci înarmați. De aici, soldații s-au urcat într-un autocamion, Ermolenko împreună cu două ajutoare ale sale într-un automobil, iar Pântea l-a luat cu el pe comandantul pieței Chișinău, Levenzon, în autoturismul personal, toți îndreptându-se spre hotelul „Londra“, unde locuia Cătărașu.

Iată cum descrie Pântea desfășurarea arestării: „La intrarea în hotel am fost întâmpinați de prima gardă, care nu ne-a opus rezistență, astfel că ne-am îndreptat spre camera lui Cătărașu. Sentinelele de la ușă, văzându-ne, ne-au somat să ne oprim, amenințându-ne cu arma, dar cazacii s-au repezit la acești păzitori, i-au dezarmat și i-au arestat. Comandantul pieței Levenzon a bătut la ușa lui Cătărașu, anunțându-l că are a-i face o comunicare urgentă în legătură cu parada de a doua zi. Cătărașu l-a întrebat dacă e singur și, la răspunsul afirmativ al lui Levenzon, a deschis ușa. În momentul acesta am năvălit în odaie, cu toții, iar garda lui Cătărașu din interiorul camerei a început să tragă în noi focuri de revolver, rănind pe un cazac, ceea ce a îndârjit pe ceilalți cazaci, care s-au repezit asupra oamenilor din garda lui Cătărașu, lovindu-i și dezarmându-i. Subsemnatul, în numele republicii moldovenești, am declarat arestat pe Ilie Cătărașu, după care numitul a fost ridicat, scos afară și îmbarcat în camion“.

Inainte de a se urca în mașină, Cătărașu a spus: „Pe acest pământ m-am născut, aici am crescut, dă-mi voie să-mi sărut pământul strămoșesc“. Deloc impresionat de patetismele lui Cătărașu, Pântea a ordonat ca acesta să fie imediat îmbarcat și au pornit în direcția Odessa, conform planului stabilit. Pentru supravegherea lui Cătărașu pe timpul transportului au

Studente basarabence care, la 13 ianuarie 1918, au întâmpinat trupele române la intrarea în Chișinău

Grigori Iv. Kotovski (n. 1881, Hâncești-m. 1925, Bârzula), originar din nobilimea poloneză, dar ucrainean dinspre mamă, a fost un conducător militar și activist comunist din Basarabia. În timpul Primului Război Mondial a fost trimis pe frontul din România. În cursul revoluției ruse a devenit bolșevic. După Unirea Basarabiei cu patria-mamă și integrarea provinciei în România Mare, Kotovski a lucrat în aparatul de propagandă al Partidului Comunist Român. Peste puțin timp a trecut înapoi în U.R.S.S., unde a fost realizatorul R.S.S.A. Moldovenești, formată din opt raioane din regiunea Odessa, în Transnistria, în cadrul Ucrainei. Această nouă republică trebuia să propage comunismul în Basarabia vecină, urmărind să aducă revoluția comunistă în România și chiar și în Balcani.

Mare amator de femei, Kotovski a murit asasinat de un soț gelos, membru de partid, în 1925, la vârsta de 44

de ani. Posibil ca G.P.U.-ul (succesorul CEKA) să nu fi fost străin de moartea lui, întrucât autorul crimei – un oarecare Maiorov – nu a stat decât trei ani în închisoare. În 1935 localitatea Bârzula unde a murit a fost redenumită de autoritățile sovietice *In memoriam Kotovsk*. Tot aici i s-a ridicat un mausoleu, distrus de trupele române în timpul celui de Al Doilea Război Mondial. Autoritățile comuniste i-au ridicat un monument ecvestru în Chișinău, în anul 1954, plasat chiar în fața actualului Hotel „Cosmos”.

să fie arestat chiar în noaptea de Revelion, pentru a nu-i permite să participe la parada militară programată pentru ziua următoare (1 ianuarie 1918) și care ar fi putut fi „fatală” pentru mișcarea națională din Basarabia. Inculț a fost de acord, a semnat ordinul de arestare, iar Pântea a fost însărcinat cu punerea lui în aplicare. Oficial, Cătărău a fost învinovățit de spionaj și abuz de putere în scopuri personale.

In aceeași zi de 31 decembrie 1917, Directoratul Militar condus de Gherman Pântea a decis cum să fie arestat Ilie Cătărău. Dificultatea consta în faptul că o parte din armată se afla deja sub influența lui Cătărău, iar cealaltă parte, deși „dis-

ciplinată și credincioasă republicii”, nu aprecia oportunitatea arestarea acestuia. În aceste condiții, Pântea a decis să se implice personal în acțiune și să se adreseze, pentru sprijin, comandantului Regimentului IV de cazaci „Zaamurski”, plutonierul major Ermolenko. În

urma negocierilor cu acesta s-a stabilit ca, în schimbul unei sume de bani, cazacii să fie la dispoziția lui Pântea în cursul nopții de Revelion ce urma și să intervină atunci când li se va cere. La ora 01.00, Ermolenko și soldații săi trebuia să fie la Pântea acasă.

Consiliul Directorilor Generali ai Basarabiei este denumirea cabinetelor de miniștri (directori generali) care au guvernat Republica Democratică Moldovenească și apoi regiunea românească Basarabia între 7 decembrie 1917-12 decembrie 1918. În perioada activității Sfatului Țării, au funcționat trei guverne ale Basarabiei, conduse de Pantelimon Erhan, dr. Daniel Ciugureanu și dr. Petre Cazacu.

Pantelimon Erhan

Exemplarul pravilei dăruit
și ex-librisul lui Barthou

UN DAR REGESC

Louis Barthou (1862-1934), însemnat om de stat francez, a fost și un personaj celebru în cercurile bibliofile franceze, pentru pasiunea sa nemăsurată de a colecționa cărți rare, fiind supranumit de contemporani „bibliofilul Barthou”. În calitate de ministru al Afacerilor Externe al Franței, a întreprins o scurtă vizită de două zile la București, în 21 și 22 iunie 1934. Cu aceea ocazie, a primit în dar din partea regelui Carol al II-lea al României un exemplar din faimoasa ediție a pravilei Îndreptarea legii, imprimată la Târgoviște, în 1652.

Un cadou mai nimerit era greu de găsit: o carte de legi oferită unui avocat de profesie și înalt demnitar de stat; o carte veche și rară oferită unui bibliofil renumit, membru al Academiei Franceze și membru de onoare al Academiei Române.

MONICA BREAZU (Paris)

Câteva luni mai târziu, Barthou primește mișunea de a-l însoți pe regele Alexandru I al Iugoslaviei în vizita sa oficială din Franța. La 9 octombrie, regele Iugoslaviei sosește la bordul crucișătorului „Dubrovnik” în portul Marsilia. Suita regală, condusă cu mare pompă spre Prefectura orașului, nu ajunge însă la destinație. Vlado Cernozemski, membru al unei organizații revoluționare macedonene, atențază la viața regelui. Aflat alături de suveran, Louis Barthou este și el asasinat (*Magazin istoric*, nr. 6/1975).

Moștenitorii se decid să vândă la licitație, la Hotel Drouot, prețioasa colecție de manuscrise și cărți a lui Louis Barthou. În cele cinci volume ale catalogului întocmit cu acel prilej, figurau 2.143 de loturi!

Cartea dăruită în România nu a fost prezentată la licitație. Impresionați de proveniența acesteia, moștenitorii, prin Louis Vitalis, executorul testamentar, iau contact cu ambasadorul României în Franța, Dinu Cesianu, pentru a cere

avizul regelui României. Răspunsul nu s-a lăsat așteptat. La scurt timp, Carol al II-lea și-a manifestat dorința ca darul său să intre în colecțiile Bibliotecii Naționale Franceze. La 8 aprilie 1935, Louis Vitalis trimite cartea administratorului general al bibliotecii, însoțită de o scrisoare explicativă, iar a doua zi, acesta din urmă o repartizează Rezervei de cărți rare, cu recomandarea de a atașa volumului scrisoarea lui Vitalis.

Omul politic și bibliofilul francez

Impozantul volum *in-folio*, cotelat Rés. E-3966, poartă pe pagina de gardă *ex-librisul* lui Louis Barthou și o notă manuscrisă, indicând faptul că exemplarul „25 f.n. ch. + 796 pp.” era complet, conform *Bibliografiei Cărții Vechi Românești*, Bianu și Hodoș, I, p. 190, descris și de Nicolae Iorga în primul volum al *Istoriei Literaturii Române*. Legătura de piele cu închizători metalice a fost restaurată, coperta superioară prezintă un cadru decorat cu motive vegetale, iar coperta inferioară un decor geometric, ce acoperă întreaga suprafață. Volumul poartă însemnări manuscrise ale unor posesori de la 1799 și din 6 noiembrie 1832.

Acest exemplar se adaugă altor trei cunoscute peste hotare (Biblioteca Națională a Austriei din Viena, Biblioteca Școlii de Studii Slave și Est-Europene din Londra, Biserica Ortodoxă Română din Begejci, Serbia) și celor 38 cuprinse în catalogul colectiv de carte veche românească. ■

fost delegați deputații din Sfatul Țării Grigore Turcuman și Tudose, care au fost ajutați de aghiotantul lui Pân-tea, locotenentul Harconiță.

La Odessa, Cătărașu a fost predat comisarului ucrainean Poplavco. La întrebarea acestuia de ce este arestat, Cătărașu a răspuns că „moldovenii basarabeni trag spre România; singurul cu lupt ca Basarabia să se unească cu Ucraina“. Față de un asemenea răspuns, comisarul Poplavco, animat și el ca mulți ucrainenii din acea vreme de dorința ocupării Basarabiei, l-a pus în libertate pe Ilie Cătărașu, fapt ce a stâr-nit o vie neliniște în cercurile conducătoare ale tinerei Republici Moldovenești. Prin acțiunea de arestare a lui Ilie

Elena Alistar

Cătărașu, Gherman Pântea a riscat mult, fiind reținut, la rândul lui de către bolșevici, din fericire însă pentru scurtă vreme.

Conștient că nu se mai poate întoarce în Basarabia, Cătărașu și-a procurat un pașaport fals și a ajuns în Franța, unde nu și-a schimbat stilul de viață aventurier, a comis diverse infracțiuni și a fost condamnat. Abia după Al Doilea Război Mondial, în primii ani ai regimului comunist, el a revenit în România, încercând să profite de faptul că în anii 1917-1918 a acționat conform cauzei „revoluționare“ comuniste, făcând declarații publice adesea mincinoase împotriva unor „reacționari burghezi“ precum Gherman Pântea, pe care l-a acuzat în presă de fapte în cea mai mare parte inventate, pentru a determina condamnarea acestuia la închisoare de către autoritățile regimului. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 aprilie 2011, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– În ce an s-a încheiat acordul de la Bender între Pylyp Orlyk și corpul ofițeresc al cazacilor?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna ianuarie 2011 este:

237 î.H. (sub Ptolemeu al III-lea)

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **domnul Constantin-Mihai Grecu, din Turda, județul Cluj**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2011.

Adresa noastră: **Magazin istoric, Of. P. nr. 15, C.P. 15-702, sect. 1, București**

Fără a exagera, se poate spune că Rafael Haag a fost un om de o onestitate și verticalitate exemplare. A refuzat orice compromis cu autoritățile comuniste și s-a opus tuturor încercărilor de colaborare cu organele de stat. În comparație cu numeroși alți preoți catolici mai ales din arhiepiscopia de București care au acceptat să devină colaboratori activi ai Securității, Rafael Haag a preferat să lupte de unul singur și să nu-și trădeze convingerile și credința.

Când încercările Securității de a-l recruta după detenție au eșuat, Haag, pur și simplu, a fost încolțit de o armată de colaboratori neoficiali, unii dintre ei extrem de zeloși, preoți catolici, călugărițe și laici, conspirați sub nume ca „Izvoareanu“, „Cristea Ion“, „Kraus“, „Teodorescu“, „Demeny“, „Geta“, „Bucovianianu“, „Ardeleanu Ileana“, „Dinescu Vasile“ sau organistul catedralei Sf. Iosif, „Johan Carol“.

Despre încercările Securității de a-l recruta povestește și celor care-l vizitează. Poate o face și cu intenția ca asta să ajungă și la urechile poliției politice. Oprindu-se asupra unei discuții cu Haag despre aceste încercări, agentul „Kraus“, de pildă, notează în 1974, că iezuitul i-a spus că „a refuzat categoric“ să dea „informații despre preoți catolici, ce vorbesc, ce manifestări au“.

Clerici compromiși

Dosarul lui Rafael Haag aruncă o lumină extrem de nefavorabilă asupra unor reprezentanți ai Bisericii Ca-

tolice din România și mai ales asupra diecezei de București. Francisc Augustin, care până în 1983 a condus dieceza ca Ordinarius Substitutus, a fost un instrument docil al organelor de stat. În calitate de colaborator al Securității, conspirat între anii 1960 și 1969 sub numele de „Matei Popescu“, a participat la Conciliul Vatican II, intoxicând autoritățile papale cu informații false în ceea ce privește situația Bisericii Catolice din România.

După ce devine deputat în parlamentul statului comunist, în Marea Adunare Națională, este folosit de Securitate doar ca „persoană de încredere“. În opinia Securității, Augustin este un colaborator devotat, care „a dovedit corectitudine“. Într-o notă de analiză din 1963 ofițerul său de legătură, lt.-col. Stefan Kasza, mai evidențiază o trăsătură care-l contrariază până și pe securist: „Se poate spune că uneori în relațiile cu noi [Augustin] este mult prea servil. [...] Nu are rezerve în

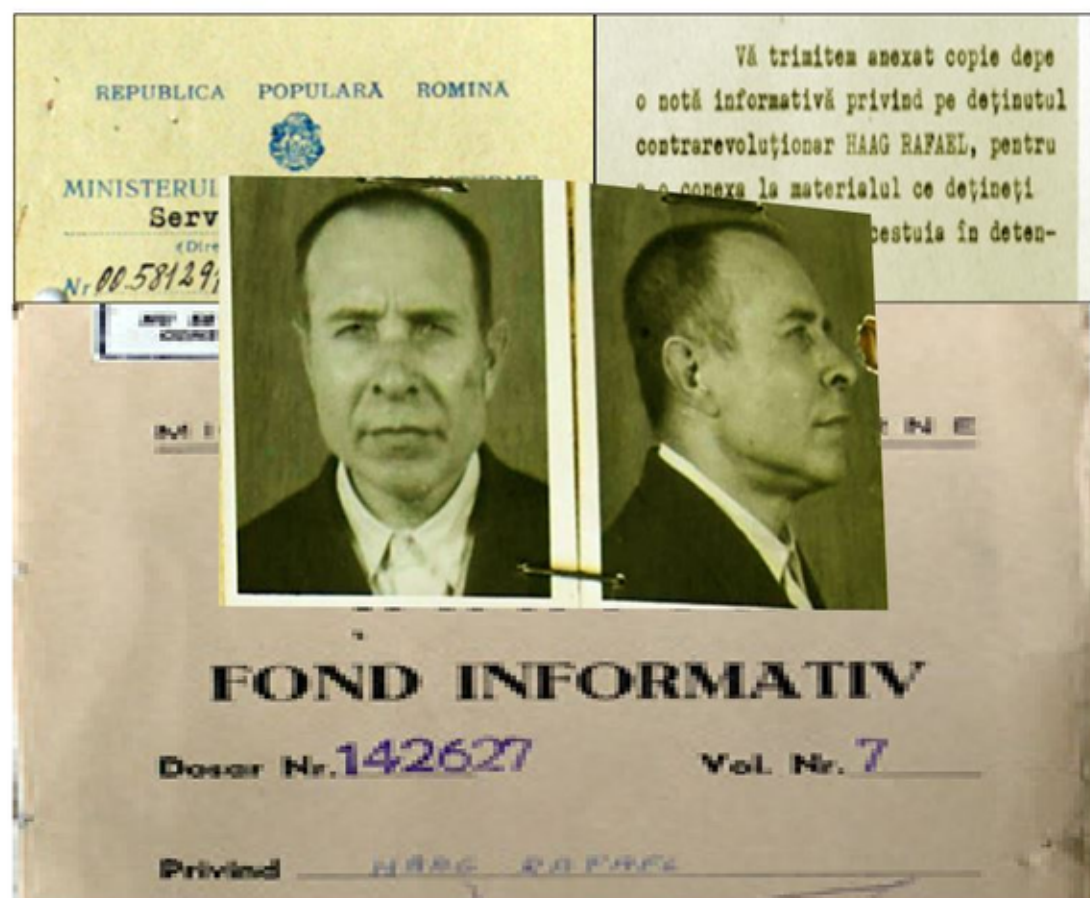
colaborare sau în furnizarea materialelor informative“. Și în același document se poate citi constatarea uluitoare a ofițerului că Augustin „nu este un fanatic religios“ și „uneori are păreri deloc măgulitoare la adresa unor prelați de la Vatican și a Papei însuși“. Relațiile între Augustin și Securitate sunt descrise ca fiind „de încredere, principiale“.

Caracterizarea aceasta extrem de pozitivă în niciun caz nu este o exagerare a ofițerului de legătură. Dovada materială sunt numeroasele informații furnizate de acest prelat, folosite în acțiunile operative. Augustin a furnizat 69 de note informative în primul an de colaborare cu Securitatea și 64, un an mai târziu, în 1962. Securitatea s-a concentrat asupra faptului ca activitatea acestui colaborator aparținând oficial ierarhiei superioare a Bisericii Catolice din România să fie dirijată „exact pe următoarele probleme: limitarea activității cultului în dieceza de București-Iași“.

Luându-și în serios sarcinile primite, Francisc Augustin nu a refuzat să participe, indirect, și la prigoana contra lui Rafael Haag. Sicofanțiile (delațiunile) lui Augustin se găsesc în diversele dosare, păstrate la C.N.S.A.S., și nu au fost folosite în puținele studii care au apărut după 1990 sub semnătura unor istorici apropiați de Biserica Catolică. Rolul lui Francisc Augustin (1906-1983), cât și al predecesorului său, Traian Iovanelli (mort la 7 septembrie 1961), sunt prezentate într-un mod nediferențiat, necritic și, uneori, chiar ușor apologetic.

Episcopul Iuliu Hossu

PREOTUL CATOLIC RAFAEL HAAG ÎN VIZORUL SECURITĂȚII

WILLIAM TOTOK

După ce a fost eliberat din detenție, în august 1964, unde a avut de ispășit o pedeapsă de 18 ani „pentru înaltă trădare“, preotul iezuit catolic Rafael Haag devine din nou un „obiectiv“ al poliției politice. Este suspectat de „manifestări ostile“, deoarece susține „victoria finală a Bisericii catolice asupra comunismului“, după cum se poate citi într-o „Notă sinteză“ din 7 octombrie 1965. Se mai reține din acest document faptul că „a fost contactat de o serie de elemente dușmănoase, preoți și laici catolici, cu care a purtat discuții pe diferite teme, în care a făcut referiri și la actualul regim“, „că vrea să pozeze în «martir» al credinței și că desfășoară o intensă propagandă de prozelitism în favoarea cultului catolic“. Împreună cu numeroși susținători, se spune tot acolo, intenționează „să formeze un corp de 400 de propagandiști «devotați»“. În consecință, el deja „a început să inițieze în această problemă unii credincioși cu pregătire superioară (agenta «Geta»)“.

Biografia dramatică a iezuitului Rafael Haag (născut la 6 februarie 1895 în localitatea Colelia din Dobrogea) din perioada comunismului este sintetizată în șapte dosare de urmărire informativă (D.U.I. „Radu Haralambie“) și, parțial, în cel penal, ce se află astăzi în arhiva C.N.S.A.S. Viața preotului s-ar putea rezuma în câteva cuvinte: închisoare, șicane, supraveghere permanentă.

dat seama că unele dintre persoanele apropiate erau, de fapt, colaboratori ai poliției politice. Astfel, o tânără, care a trecut printr-un instructaj teologic special al Securității, a reușit să se apropie de Haag. Câștigându-i încrederea, „Geta“, de care am amintit deja, avea sarcina să-i sugereze că ar dori să devină călugăriță, cerându-i sprijinul spiritual. Rezultatul acestei apropieri se poate vedea în numeroasele note ale colaboratoarei „Geta“. Securitatea extrăgea din aceste note ample citate, altele sintetiza doar anumite informații care aveau o valoare operativă deosebită, folosindu-le pentru întocmirea unor rapoarte și a analizelor activității preotului care puteau fi întrebuințate ușor pentru deschiderea unui dosar penal.

„În contactele pe care le-a avut cu «Geta», notează deja în 1965 Securitatea, Haag „a început «să-i dea lecții de religie», dându-i întâlniri în oraș (folosind în acest scop pe călugărița «Anunțata»), continuând să facă uz de teorii interpretative, fără conținut, asemănătoare cu cele ale scolasticii medievale. Haag Rafael, în discuțiile cu aceeași agentă, caută să aducă unele «argumente» prin care să arate existența lui Dumnezeu. El nu admite contrazicerea teoriilor sale, deoarece spune Haag el este doctor în filozofie și poate aduce probe concrete pentru susținerea teoriilor sale, pe când comunismul și marxismul sunt «o prostie» care

emană teorii «neștiințifice și lipsite de logică». Susnumitul a cerut agentei să-și întocmească un program strict de «meditații» și «rugăciuni», pe care să-l respecte riguros, iar el să fie acela care s-o controleze și să-i completeze programul“.

Deocamdată nu se poate afirma cu siguranță cine a fost, de fapt, colaboratoarea „Geta“. Din mențiunile cryptice ale ofițerilor notate pe câteva documente se conturează schița unui plan care prevedea folosirea „Getei“ într-o misiune sensibilă în exterior. În ce măsură Securitatea i-a confecționat o legendă credibilă de aspirantă la călugărie pentru a o trimite în Occident nu se știe.

De încrederea lui Haag au abuzat și câteva persoane pe care le-a salvat în timpul dictaturii lui Ion Antonescu de la deportarea în lagărele

morții din Transnistria (*Magazin istoric*, nr. 6/2005, 8/2010). Haag, care la începutul anilor 1940 era preot la Cernăuți, a botezat circa 100 de evrei, salvându-i astfel de prigoana rasială, dezlănțuită de regimul antonescian.

Acțiunea aceasta este menționată, indirect, și în declarațiile lui Gustav Richter, care până la 23 august 1944 a lucrat la ambasada celui de-al III-lea Reich la București, având funcția de „însărcinat cu probleme evreiești“. După prăbușirea dictaturii militare, Richter a fost arestat și dus la Moscova. Declarațiile date acolo se află azi, parțial, în arhiva Oficiului Federal pentru administrarea documentelor fostei Securități est-germane, Stasi. Câteva declarații se găsesc și în arhiva C.N.S.A.S.

Fiul unui dentist convertit, cu care Haag era prieten, acceptase după 1965 să-l spioneze pe Haag. Era la vremea respectivă student. El a furnizat Securității informații până și despre propria sa familie, cât și despre o rudă a lui Haag, care stătea la ei când venea în vizită din Occident.

Rafael Haag a locuit până în 1978 la București, într-o cameră din clauzura călugărițelor catolice „Sfânta Agnes“. Din cei 18 ani de închisoare, la care fusese condamnat, a ispășit 14 ani. A încetat din viață la 15 aprilie 1978 și a fost înmormântat la Cimitirul Bellu Catolic, din Capitală. ■

...și împreună cu Constantin Capșa (dreapta)

Preoți montați de Securitate critică un confrate

Pentru a-l „tempera” și „influența pozitiv” pe Haag, care oficial n-avea voie să-și exercite profesiunea, Securitatea a organizat ședințe, cu scopul de a-l blama și intimida. În octombrie 1973 s-a pus la punct un astfel de scenariu. La „ședința” respectivă alți preoți din București l-au criticat pe Haag pentru că „nu respectă legile țării”, întreține „legături cu străini” și ajută pe unii preoți uniți.

Căpitanul de Securitate Iosif Ilea, cel care a pus la punct scenariul acestei umiliri publice a preotului Haag, redactează după ședința de demascare câteva rapoarte în care reține și faptul că scopul acțiunii consta nu doar în intimidarea lui Haag, ci și în frânarea unor preoți mai tineri, care ar putea să aibă intenția de a se manifesta cu mai mult curaj. Ofițerul reține în finalul unei note-raport, din 31 octombrie 1973, un aspect care reliefează curajul preotului iezeit: „Haag R. a afirmat chiar de la începutul discuției că a făcut aproape 15 ani de închisoare pentru credință, susținând că în acea perioadă era și la noi stalinismul care dorea să distrugă catolicismul, astfel că preoții romano-catolici au fost închiși fără să fie vinovați. Sus-numitul susținea că declarațiile erau obținute prin teroare și mijloace violente și că exprimau dorința organelor de instrucție (a specificat unele cazuri și exemple, având o atitudine

*Rafael Haag (x),
fotografii realizate de filaj
în 1965: în fața Mausoleului
din Parcul Libertății
(astăzi Parcul Carol I)...*

ironică și de ură). În încheierea discuțiilor, Haag Rafael a precizat că el consideră că mai există încă la noi un regim de teroare, de vreme ce organele noastre l-au chemat pentru aspectele discutate.

Într-o scrisoare pe care o trimite după această înscenare organelor represive, la data de 7 noiembrie 1973, preotul protestează contra învinuirii absurde că el ar fi un dușman contrarevoluționar. Totodată, se plânge de șicanele susținute la care este supus și de îngrădirile exercitării profesiunii de cleric, afirmând că el ca preot are datoria de a combate marxismul ateu, incompatibil cu credința creștină, invocând în același timp prevederile Constituției, care garantează libertatea religioasă.

Nu se știe cum a privit Haag faptul că cei care fuseseră montați în prealabil să-l critice în cursul ședinței de demascare erau preoți. Unul dintre

aceștia, conspirat sub numele „Demeny”, s-a remarcat ca un sprijinitor extrem de sânguinos al poliției secrete atât la ședința amintită, cât și în cursul urmăririi informative a lui Haag. Din notele ofițerilor rezultă că „Demeny” a fost preot la biserica Bărăția. Dintr-o notă scrisă, predată de el însuși la 12 martie 1974 căpitanului Iosif Ilea, în care îl denunța pe Haag, își dezvăluie identitatea reală și își dă numele: Francisc Zudor.

Despre acest preot vândut se știe că a avut sarcina specială de a-l înmormânta pe episcopul greco-catolic Iuliu Hossu (1885-1970, cardinal *in pectore*; numit în secret de către Papă, întrucât Iuliu Hossu avea domiciliu obligatoriu). După desființarea forțată a Bisericii Unite, episcopul Hossu a fost închis, iar mai târziu autoritățile comuniste l-au pedepsit cu domiciliu obligatoriu într-o mănăstire ortodoxă.

Securitatea a supravegheat cu mare atenție ceremonia înmormântării episcopului Iuliu Hossu, a înregistrat atunci și ulterior prezența unor credincioși la mormântul său din Cimitirul Bellu din București și a recrutat persoane din administrația cimitirului pentru a cunoaște detalii despre ce se vorbește în preajma mormântului episcopului martir.

Încredere în oameni

Rafael Haag nu a fost naiv în ceea ce privește acțiunile Securității, avea însă o nemărginită încredere în oameni. Din cauza asta nu și-a

năstirea Mărgineni. „Frații” de luptă au reacționat cu promptitudine, ridicând masele pentru a forța eliberarea marelui patriot: „Haideți, frați, la Mărgineanu/ Să scăpăm pe Câmpineanu!”.

După un schimb epistolar cu stăpânii de la Sankt Petersburg, în care arăta pericolul stărnirii unei răzmerițe în cazul în care regimul detenției lui Câmpineanu ar fi rămas unul inuman, Ghica a reușit să-l transfere la mănăstirea Plumbuita, unde a fost dat în grija unor călugări de încredere. Schimbarea, cu sprijinul Înaltei Porți, s-a petrecut la 15 august 1840. Firește, rușii erau la curent cu noile condiții de viață din detenția lui Câmpineanu și au protestat, cerând înăsprirea lor, „pe măsura nelegiuirilor”. Pe de altă parte, „frații” au susținut că Plumbuita reprezenta „o rușine pentru omenire”, insistând să fie eliberat, invocând o boală gravă care măcina zilele prizonierului. Era un simplu pretext...

Eliberat pe la mijlocul lunii februarie 1841, Ioan Câmpineanu a hotărât să treacă celor mai tineri conducerea Partidei Naționale. „Țara nouă ce va să fie” avea nevoie de forțe proaspete, precum Nicolae Bălcescu, Nicolae Golescu sau Ion Voinescu II.

Descurajat de slăbiciunea Înaltei Porți de a contracara influența țaristă, ostracizat, deoarece nu mai putea fi „mădularul Obșteștei Adunări”, sărăcit, dar intrat în folclor ca „martir al națiunii”, Câmpineanu s-a retras o vreme din politică și s-a dedicat în

Petre Mavrogheni

totalitate cultivării propriei grădini.

În acele noi împrejurări vitrege, s-a născut și Ion I. Câmpineanu. Copilăria i-a fost tristă, căci a rămas orfan de mamă (Catinca, născută Caribol), pe vremea când de-abia deprinsese primele buchii. De soarta sa și a fraților, Constantin și Alexandrina, s-a îngrijit mătușa dinspre tată, Safta Otetelișanu. În palatul ei impunător, situat peste drum de Hanul Bossel, între Sărindar și viitorul Teatru Național, Ion I. Câmpineanu a fost oarecum părtaș la câteva importante fragmente din istoria neamului. I-a văzut și i-a ascultat pe Bălcescu, pe Brătianu, pe Rosetti, pe frații Golești, sfătuindu-se, la 1848, cum să înfrîie o Valahie liberală, eliberată de lanțurile Regulamentului Organic. I-a văzut și auzit pe generali austrieci, ruși sau otomani, încrâncenați, în preajma Războiului Crimeii (1853-1856), pentru a nu scăpa din gheare suflarea românească. I-a urmărit pe prietenii familiei, veniți să-i consoleze părințele, după pierderea proce-

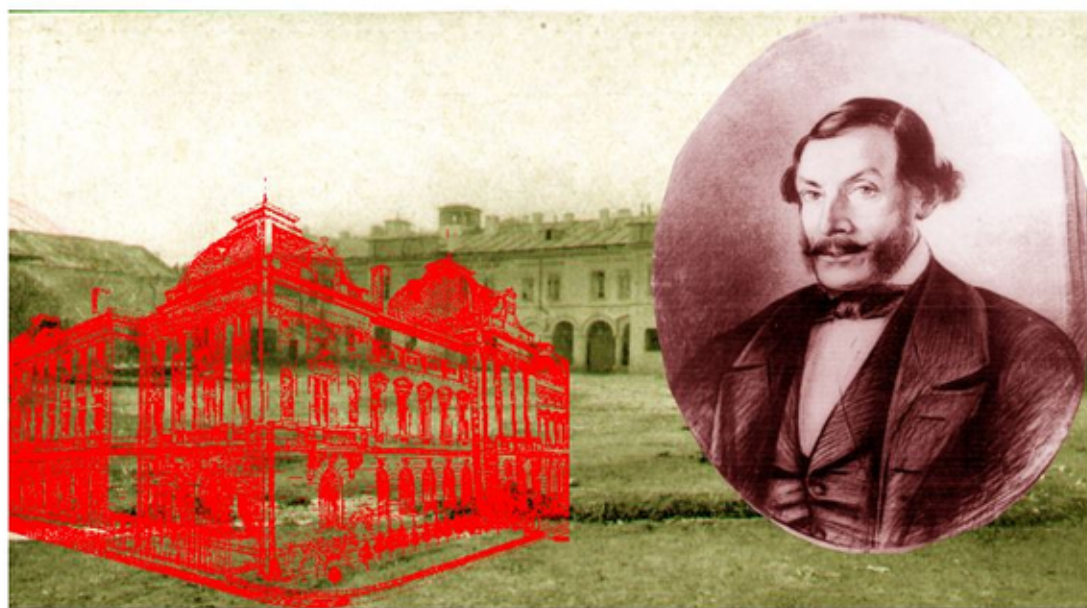
sului cu țarul Nicolae I al Rusiei, pentru moștenirea familiei Cantemireștilor (din care făcea parte) din zona Bugacului, proces care, de altfel, l-a adus la sapă de lemn și care i-a smuls din suflet orice speranță de dreptate.

Problema leului, preocupare constantă

Când, prin 1859, Camera Legislativă a votat să i se acorde o pensie de 2.000 de lei, Câmpineanu i-a înmănat suma surorii, pentru educația copiilor. Grație și unei contribuții substanțiale a mătușii, tânărul Ion a putut pleca la studii, la Paris.

La începutul lunii iunie a anului 1863, a revenit în țară, pentru a-și îngropa părintele. „Una dintre cele mai mari glorie ale națiunii române s-a stins joi, 6 iunie, la cinci ore dimineața”, scria C.A. Rosetti, în necrologul publicat în *Românul*. La înmormântare, la care a asistat întregul guvern, alături de reprezentanți ai autorităților civile și militare, ai corporațiilor, dar și o imensă mulțime, coșciugul a fost purtat de „frații” Nicolae Golescu, Atanasie Panu, Ioan Filipescu și Constantin Fălcoianu.

Reîntors la Paris, tânărul Câmpineanu și-a continuat studiile, absolvind, strălucit, Facultatea de Drept. În 1866, îl găsim din nou în țară, pentru a se pune în slujba grupării liberale radicale, condusă de Ion C. Brătianu și C.A. Rosetti. Continuând opera părintelui, a fost alături de

Hanul Șerban Vodă și fiul revoluționarului de la 1848

ION I. CÂMPINEANU PRIMUL GUVERNATOR AL BĂNCII NAȚIONALE A ROMÂNIEI

EMANUEL BĂDESCU

Ion I. Câmpineanu, membru fondator al Partidului Național Liberal, s-a născut la 10 octombrie 1841, în casa părintească de pe Podul Mogoșoaiei, astăzi un loc viran, cu pretenții de părculeț.

Împrejurările nașterii au fost destul de vitrege. Părintele său, Ioan Câmpineanu (1798-1863), animat de spriritul renașterii românești, trezit de zbuciumul lui Gheorghe Lazăr și de revelația lui Tudor Vladimirescu față de țelurile tainice ale Eteriei, considerase că datoria unui boier pământean trebuie să se susțină pe iubirea de neam, care, asemenea celorlalte forme de iubire, se cuvine a fi înnobilită de fapte ori de

sentimente înalte. Crezul s-a concretizat prin fondarea Societății Filarmonice, a Partidei Naționale Valahe, ca o reacție la dominația rusească, sub forma unei loje masonice, a propagandei pro-românești în capitalele Occidentului și a susținerii, cu informații reale, a unor filoromâni, precum jurnalistul și diplomatul Félix Colson sau istoricul Jean Alexandre Vaillant (1804-1886).

**„Haideți, frați,
la Mărgineanu/
Să scăpăm pe
Câmpineanu!”**

Pentru crezul său, dar, mai ales datorită activității, Ioan Câmpineanu a devenit o *persona non grata*. Arestat, la Lugoj, de către austrieци, la cererea guvernului țarist, a fost închis, apoi, de către domnitorul Alexandru Dimitru Ghica (1834-1842, de altfel, o rudă de-a sa!), la mă-

Pentru redresarea situației, prim-ministrul a apelat la Ion I. Câmpineanu, cel care a primit, astfel, între 20 august 1877 și 24 noiembrie 1878, portofoliul Finanțelor. Măsurile propuse de noul ministru – topirea rublelor de argint; baterea monetelor de cinci lei, precum și punerea în vânzare a câtorva dintre domeniile statului – au rezolvat, parțial, criza. Faptul că nu se retrăseseră din circulație biletele ipotecare (la care, probabil, Brătianu ținea foarte mult!) a reprezentat cauza rezolvării doar parțiale. În plus, nu trebuie ignorate cheltuielile pentru război, dar și cele necesare pentru acoperirea daunelor materiale pricinuite de ocupații ruși.

Nemulțumit de rezultate, Ion I. Câmpineanu și-a depus demisia. Însă, a doua zi, 25 noiembrie, a fost numit în fruntea altui minister – cel al Afacerilor Străine. Câteva luni mai târziu, la 25 februarie 1880, a revenit la Finanțe. La numai două zile distanță, guvernul Brătianu a înaintat Parlamentului, spre dezbateră, proiectul pentru înființarea Băncii Naționale.

Administratorii străini nu vin la noi decât pentru a câștiga!

Foarte afectat de pretențiile „Alianței Israelite” care, în iulie 1879, îi cauzaseră demisia din funcția de ministru al Afacerilor Străine, Ion I. Câmpineanu a combătut, de la tribuna parlamentară, toate propu-

nerile ce vizau participarea capitalurilor externe: „Administratorii străini nu vin la noi decât atunci când văd puțința și siguranța unui câștig pentru dânsii, iar niciodată pentru noi!”

Deviza „prin noi înșine” a apărut atunci ca o contramăsură strategică față de mașinațiile subterane, umilitoare pentru români, care au guvernat Congresul de la Berlin, din vara anului 1878. După lungi discuții, cu majoritate de voturi, Parlamentul a votat legea care „statornicește normele de organizare a Băncii Naționale a României, aceasta urmând a-și începe operațiile la 1 iulie 1880”.

Primul Consiliu de Administrație al B.N.R. i-a avut în componență pe Ion I. Câmpineanu, în funcția de guvernator, și pe directorii: Dumitru Bilcescu, Anton Carp, Eugeniu Carada, Emil Costinescu, Procopie Dumitrescu, Theodor Mehedințeanu și Theodor Ștefănescu. În darea de seamă către acționari, administrația Băncii a arătat, printre altele: „Industria și comerțul nostru național, fiind încă foarte înapoiate, Banca Națională e chemată a da cea mai mare

impulsiune dezvoltării lor, prin înlesnirea capitalului.”

De altfel, despre câtă importanță au acordat ctitorii României Băncii Naționale ca, de altfel, tuturor instituțiilor de importanță capitală ne putem face o idee privind impunătorul palat de pe strada Lipscani. Căci, în 1881, tocmai la propunerea lui Ion I. Câmpineanu, guvernul a cumpărat, contra 800.000 de lei, Hanul Șerban Vodă, cel mai mare și printre cele mai vechi ale urbei. În acele vremuri o ruină, locul avea să adăpostească imobilul noii bănci naționale. Planurile au fost încredințate arhitecților francezi Cassien Bernard, colaboratorul lui Charles Garnier, la construcția Operei din Paris, și Albert Galleron. Lucrările, începute în 1883, și încheiate în iunie 1887, au fost executate sub supravegherea arhitecților români Nicolae Cerkez și Constantin Băicoianu, valoarea construcției ridicându-se la 2.700.000 lei.

Între noiembrie 1886 și martie 1888, cât timp a ocupat fotoliul de primar al Capitalei, Ion I. Câmpineanu nu a uitat niciun moment că fusese primul guvernator al Băncii Naționale, putând fi deseori întâlnit pe șantierul de pe strada Lipscani, aflat în acele vremuri în stadiul finisărilor interioare. Din păcate, în iunie 1890, când practic toate birourile erau ocupate, Ion I. Câmpineanu nu mai trăia să se bucure de eveniment: încetase din viață cu ceva vreme înainte, la 13 noiembrie 1888, în vârstă de numai 47 de ani! ■

Hanul Bossel

fruntașii liberali, cunoștințele sale juridice sancționând fiecare inițiativă legislativă a radicalilor.

Alături de ei a studiat amendamentele „Legii pentru înființarea unui nou sistem monetar și pentru fabricarea monetelor naționale”. Redactată de Petre Mavrogheni, fostul ministru de Finanțe (februarie-mai 1866) din guvernul Ion Ghica (primul guvern, 1866-1867), și promulgată de Carol I la 4 mai 1867, legea a introdus sistemul monetar decimal (ca în alte țări occidentale, precum Franța, Italia, Belgia sau Elveția) și a stabilit ca unitatea monetară națională să fie „leul”.

Îndată după înțelegerea de la Hotelul „Concordia”, din februarie 1867, unde liberalii, care îl propuseseră pe Cuza, s-au regrupat iarăși, problema întăririi leului a constituit o preocupare constantă a tuturor liberalilor români, inclusiv a lui Ion I. Câmpineanu.

În vara anului 1870, îl găsim în primele rânduri ale mișcării împotriva lui Carol I, deși, probabil, nu îi era foarte clar pentru ce motiv Rosetti și Brătianu voiau să ridice țara împotriva noului monarh, pe care tocmai ei îl aleseseră. Credincios celor doi mari bărbați de stat, s-a agitat împreună cu ei. De-abia în 1875 a înțeles cu adevărat rostul acțiunilor liberalilor, reușii la Mazar Pașa. Întrucât domnitorul, neinițiat încă în tainele coaliției masonice liberalo-con-

servatoare, voise să-și impună punctul de vedere în politica țării și s-o îndrepte către Germania, atitudinea i-a fost drastic sancționată. Aducerea în preajma lui Carol I a lui Lascăr Catargiu – un fost locotenent domnesc –, în postura de salvator al situației de criză, a însemnat și începutul pătrunderii domnitorului în adevăratele secrete ale ctitoriei României. Și, astfel, peste numai cinci ani, diferendele dintre Carol I și liberali au fost șterse cu totul. La 24 aprilie 1867, din voința capului încoronat, au fost puse și bazele lungii guvernări liberale, cea mai longevivă din epoca democratică a României.

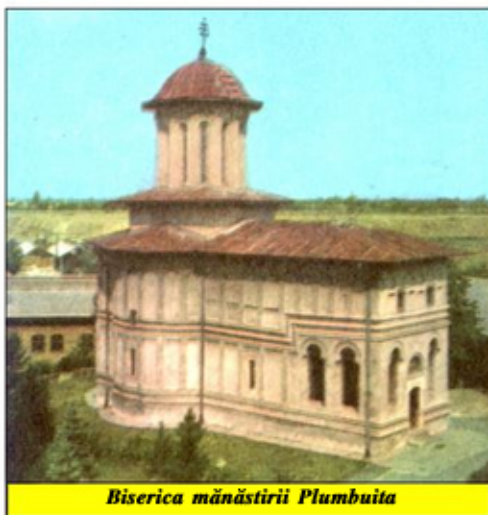
În cabinetele liberale din perioada 1867-1888, Ion I. Câmpineanu a ocupat diferite funcții: de două ori ministru, de Justiție și, respectiv de Finanțe sau de trei ori ministru al Afacerilor Străine etc. În această perioadă s-a căsătorit cu Irena Bellu și i s-au născut patru copii: Ioan, Ștefan, Elisa și Maria.

Fără o Bancă Națională, la discreția crizelor financiare internaționale

A devenit primul guvernator al Băncii Naționale, ceea ce l-a așezat, definitiv, pe soclul ctitorilor României moderne. Dar, pentru a-i da Cezarului ce-i al Cezarului, trebuie precizat că promotorul ideii înființării unei Bănci Naționale a fost Ion C. Brătianu.

La 19 octombrie 1865, primul-ministru Nicolae Cretzulescu (în mandatul dintre anii 1865-1866), sprijinit de Marele Orient al Franței, a întemeiat Banca României, cu statut de filială a „Băncii Imperiale Otomane”. Din motive de orgoliu național, ușor de înțeles, nu a putut fi transformată în Bancă Națională, supraviețuind însă ca bancă a lojilor masonice, până în perioada interbelică, sub denumirea de „The Bank of Roumania Ltd”.

Un alt motiv, ce nu trebuie uitat, al întârzierii punerii în practică a proiectului Băncii Naționale, l-a constituit și războiul ruso-turc, din 1877-1878, în urma căruia România, neîncorporată în Imperiul țarist, și-a proclamat independența. În mai 1877, guvernul Brătianu a pus în circulație o nouă monedă de hârtie, „biletul ipotecar” o soluție provizorie, care nu a putut face față infuziei de ruble și care a avut drept consecință dispariția aurului de pe piața monetară.

Biserica mănăstirii Plumbuita

scrisă mareț. M-a emoționat până la lacrimi. Așa este SA-ul, așa și lupta de stradă, așa a fost și Horst Wessel [...] La 5 dimineața am terminat. Apoi am adormit fericit". Și gazeta *Der Angriff* (Atacul) a calificat romanul drept „primul epos al național-socialismului”.

Venerarea tânărului idol a atins un veritabil apogeu odată cu proiectul unui film propagandistic, de 90 de minute. Regizat de Franz Wenzler, ar fi trebuit să ruleze deja în data de 9 octombrie 1933 (ziua în care Wessel ar fi împlinit 26 de ani), însă s-a lovit de cenzura Ministerului Propagandei, condus de... dr. Goebbels. Interzicerea filmului a venit pe neașteptate, având în vedere păreri pozitive manifestate cu prilejul unor vizionări care au avut loc înaintea preconizatei premiere.

Spectatorii erau plini de laude la adresa lui Emil Lohkamp (un tânăr aproape necunoscut, în rolul lui Wessel), dar, îndeosebi, a popularului actor Paul Wegener, în rolul unui lider comunist care semăna leit cu Lenin. Wegener ajunsese cunoscut prin filmul mut *Der Golem, wie er in die Welt kam* (Golemul, cum a ajuns el în lume), din 1920.

Impresionau mai ales anumite scene de mase, la care au

participat Standarta (compania) a IV-a, a V-a și a VI-a din Berlin-Brandenburg, studenții de extrema dreaptă din corpul „Normandia” și o unitate întreagă de poliție.

În timpul filmărilor, o scenă cu o bătaie dintr-o sală a părut atât de realistă, încât mai mulți membri SA s-au dedat la violențe. „La rândul lor, puținii polițiști care ar fi trebuit să-i dea afară pe toți din sală au fost izgoniți, așa că s-a oprit filmarea și li s-a explicat limpede luptătorilor mult prea zeloși că poliția trebuie să fie învingătoare în cazul dat...”. Însă poliția, la rândul ei, și-a văzut primejduit prestigiul, așa că la a doua filmare s-a apropiat cu „entuziasm real” de „inamic”. Au ieșit „imagini cât se poate de autentice” – relatea un ziar.

Amintiri asemănătoare se găsesc și într-o carte scrisă de Ernst „Putzi” Hanfstaengl, însărcinat de partidul nazist să se ocupe de relațiile cu presa străină și responsabil cu muzica filmului. O scenă filmată în cartierul muncitoresc Wedding ar fi degenerat, atunci când unii dintre „tovarășii” simpli de acolo au văzut cum erau atacați comuniștii din film și s-au simțit obligați să le sară în ajutor, unii dintre ei chiar cu lozinci comuniste pe buze – toate acestea în Ger-

mania nazistă și cu luni de zile după interzicerea KPD-ului (Partidului Comunist German). „Proletarii” berlinezi au fost împiedicați în ultima clipă să-i agreseze pe membrii SA-ului (autentici, de altfel).

Orgoliul lui Goebbels

În asemenea condiții, de unde venea opoziția îndârjită a șefului propagandei, Goebbels? În primul rând, se pare că scriitorul Ewers – finanțatorul principal al companiei de film „Volksdeutsche Filmgesellschaft” – căzuse în dizgrația ministrului. În jurnal Goebbels scria, la 28 august 1933: „Aseară am citit până noaptea târziu *Fundvogel* a lui H.H. Ewers. Ce porcărie perversă! Bestia asta se ocupă acum de Horst Wessel. O să oprim așa ceva.”

Dar, prin '33, au circulat și zvonuri cum că Goebbels ar fi împotriva filmului și din motive strict personale, ținând de orgoliul (de altfel hipertrofiat) al ministrului. Ajunge să ne aducem aminte că rivalul personal a lui Goebbels, „Putzi” Hanfstaengl, era responsabil cu muzica filmului și era și un fel de „organ suprem de control” al partidului privind realizarea filmului. Apoi, Goebbels (însărcinat în anii '20 să transforme „Berlinul roșu” într-un oraș al mișcării naziste) nu apărea ca un personaj marcant în filmul lui Wenzler. Acest fapt, desigur, l-a afățat împotriva peliculei. Așa încât nu este de mirare că, într-un cerc restrâns de naziști, s-a plâns că filmul ar avea un caracter mult prea burghez și ar evidenția prea accentuat rădăcinile creștine ale lui Wessel, iar din spiritul „revoluției național-socialiste” ar transmite prea puțin.

Afișul filmului Hans Westmar
și Ernst „Putzi“ Hanfstaengl

Istorie și film

Tânărul Horst Wessel, eroul filmului,
și Joseph Goebbels

VIATA LUI HORST WESSEL

PETER TERZER (Austria)

Horst Wessel s-a născut la Bielefeld, în 1907, și a fost împușcat în ianuarie 1930 de Albrecht Höhler, un comunist cu antecedente penale. A devenit astfel cel mai cunoscut „erou” național-socialist din perioada Republicii de la Weimar. Imediat după uciderea lui, dar mai degrabă după venirea naziștilor la putere, în ianuarie 1933, propaganda nazistă în frunte cu ministrul Joseph Goebbels s-a grăbit să-l transforme pe acest fiu de pastor protestant – membru marcant al SA-ului din Berlin și creator al imnului partidului, Die Fahnen hoch (Sus steagurile) – într-un „nou martir al celui de-al III-lea Reich”.

Propaganda hitleristă s-a folosit de toate mijloacele la îndemână pentru a menține vie în memoria populației germane prezența acestui tânăr fanatic, mort la numai 22 de ani. A rebotezat cartierul berlinez Friedrichshain „Horst-Wessel-Stadt” (Orașul H. Wessel), a botezat cu numele său spitalul în care a murit, fel și fel de străzi și piețe, la fel uriașul cămin studențesc din Pfeilgasse, Viena (în 1938), și

i-a ridicat multe monumente. O altă măsură a fost redactarea unui roman consacrat lui – destul de lacrimogen, scris cu acordul expres al Führerului, de Hanns Heinz Ewers. Această carte a provocat reacții negative din partea soției autorului („...cine îți povestește că e cartea ta cea mai bună este un bou sau un lingușitor de ultimă speță”), dar și a mamei și surorii lui Wessel. Amândouă au știut însă nu

numai să păstreze amintirea tânărului Horst, ci și să obțină, din comercializarea acestei amintiri, foloase considerabile.

Premiera amân timer de... cenzur ă

Foarte bune au fost în schimb comentariile conducătorilor Germaniei. Ministrul Goebbels scria: „cartea este

Documentul prin care avocatul C. Parachevici-Bălăceanu cerea grațierea

Scrisoarea cu care Lucreția Pătrășcanu a însoțit cererile de grațiere înaintate suveranului

ION ANTONESCU A CERUT GRAȚIEREA

PETRE ȚURLEA

Într-o lucrare, publicată cu destui ani în urmă, în 1991, Convorbiri cu Mihai I al României, autor Mircea Ciobanu, apărea un interesant îndemn al fostului rege: „Istoricul trebuie să spună adevărul!” (p. 163), prezentând documente istorice, și nu interpretări partizane. Urmându-i sfatul, publicăm astăzi două documente referitoare la procesul lui Ion Antonescu din 1946, documente ce încearcă să facă lumină într-o problemă extrem de controversată, extrase din volumul Regele Mihai și Mareșalul Ion Antonescu, în curs de apariție.

In cartea menționată (pp. 159-161), Mircea Ciobanu lansa subiectul grațierii mareșalului: „Mircea Ciobanu: Mareșalul n-a cerut grațierea. Mihai: Nu. Nu a cerut grațierea, conform caracterului său inflexibil. Grațierea a cerut-o avocatul lui. Am încercat tot ce se putea încerca să-i scot din mâinile comuniștilor, atât pe el, cât și pe Mihai Antonescu. Pentru ceilalți s-a admis comutarea pedepsei, pentru ei n-a fost chip. Mircea Ciobanu: Cu cine ați stat de vorbă în chestiunea grațierii? Mihai: Cu Pătrășcanu și Groza. Insistențele mele au

fost zadarnice. Ei erau sub influența sovieticilor, aveau de dus la îndeplinire o hotărâre [...] Și acum, unii vor să spună că eu l-am omorât! Că mareșalul a cerut grațierea. N-a cerut-o! Nici dacă ar fi știut că o va obține, n-ar fi cerut-o! Și, dacă i s-ar fi acordat, ar fi refuzat-o!”

Comuniștii au vrut să îl pună pe rege în dificultate: „Dacă îl grațiam, ar fi impus opinia că nu sunt patriot. Oricum, cum ai fi procedat, pe oriunde ai fi luat-o, ar fi fost dezavantajos [...] Pentru mine e limpede că Antonescu a știut ce face refuzând grațierea.”

Ca urmare, regele insistă asupra faptului că nici nu a avut ce semna, neputând fi, așadar, învinuit pentru moartea mareșalului!

Însă, chiar în Arhiva Regală sunt păstrate câteva documente ce contestă acele afirmații (unele publicate de M.D. Ciucă).

In primul rând, este vorba de procura scrisă, cu creion negru, de chiar Ion Antonescu, și încredințată avocatului său. „Împuternicesc pe D-nii avocați Bălăceanu și Titus Stoica, separat sau împreună, să redacteze

Horst Wessel în fruntea camarazilor

Într-un final, Goebbels a acceptat o versiune nouă a filmului – intitulată *Hans Westmar. Einer von vielen. Ein deutsches Schicksal im Jahre 1929* (Hans Westmar. Unul dintre cei mulți. Un destin german în anul 1929) –, încât premiera a putut avea loc cu o întârziere de două luni, la 13 decembrie 1933. Locul premiei a fost cinematograful „Capitol“, aproape de „Zoologischer Garten“ din Berlin. Numele personajului principal era schimbat din Horst Wessel într-unul inventat „Hans Westmar“, cu intenția de a sugera că soarta lui era tipică pentru orice activist din rândurile SA-ului și nu reprezenta neapărat biografia autentică a lui Wessel.

Margarete Wessel, mama eroului principal, s-a opus prezentării peliculei și n-a ezitat să-l abordeze pe Hitler. La 2 noiembrie 1933 i-a scris Führerului: „Interziceți un film care în urma schimbării titlului și prin sfârtecăre reprezintă o profanare a fiului meu mort. Toată Germania va redescoperi în făcătura asta, în ciuda schimbării numelui, destinul fiului meu“.

Premiera însă a avut loc, în prezența miniștrilor naționaliști Richard Walter Darré, Franz Seldte

și Bernhard Rust. În schimb, au lipsit mai marii partidului: Hitler, Goebbels și Göring.

Cum era de așteptat, presa sută la sută aliniată partidului – a lăudat filmul ca pe un „mare eveniment“. Publicul, „copleșit“ și „cutremurat“ – scriau ziarele –, a avut totuși reacții diferite. În unele locuri s-a ridicat în picioare, întonând cântecul *Die Fahnen hoch* sau prezentând „salutul german“, cu dreapta ridicată. În alte cazuri spectatorii au ieșit din sală în liniște, fără aplauze. Bildstelle des Zentralinstituts für Erziehung und Unterricht (Biroul de Imagini al Institutului Central pentru Educație și Învățământ) de pe lângă Ministerul de Interne a onorat filmul cu aprecierile: „valoros

din punct de vedere politic“ și „deosebit de valoros“.

Astăzi nu se mai știe nimic despre succesul comercial al peliculei. Conform lui Daniel Siemens, *Horst Wessel. Tod und Verklärung eines Nationalsozialisten* (Horst Wessel. Moartea și mistificarea unui național-socialist, München, 2009), filmul ar fi rulat doar cu un succes modest. Pe de altă parte, mai târziu, partidul s-a mai folosit de film, respectiv de o variantă scurtată (în Saxonia Inferioară, în 1936), sau l-a utilizat ca „film educativ“, în 1939.

Filmul *Hans Westmar*, prezentat publicului abia în ultimele zile din 1933, n-a mai stărnit același interes precum celelalte filme în care era vorba despre „vremea luptelor eroice“, adică *Hitlerjunge Quex* (Quex, tânărul nazist) și *SA – Mann Brandt* (Brandt din S.A.). Tentația noului nu mai exista. Prin consolidarea regimului nazist, a scăzut și beneficiul propagandistic. Un regim bine înfipt la putere nu mai avea nevoie de amintiri legate de începuturile mișcării, cu atât mai mult cu cât aceste începuturi includeau și bodegi în care tăiai fumul cu cuțitul, adunări populare cu bătași și bețivani și lupte de stradă cu comuniștii și poliția. ■

Înmormântarea „eroului“

INSTITUTUL ROMÂN DIN ALBANIA

TĂNASE BUJDUVEANU (Colegiul Comercial „Carol I”, Constanța)

Plecând de la documente inedite, aflate în fondurile de conservare la Arhiva Istorică a Ministerului Afacerilor Externe (A.M.A.E.) și la Arhivele Naționale Istorice Centrale (A.N.I.C.) din București, am încercat să reconstituim o pagină din trecutul Institutului Român din Albania (Magazin istoric, nr. 10/2004).

În lumea albaneză, în special în mediile intelectuale, Nicolae Iorga era considerat un mare prieten și apărător al libertății popoarelor balcanice. Gratitudea aproape că nu are limite: regele, președintele Consiliului de Miniștri, bazându-se și pe ajutorul ministrului României la Tirana, Vasile Stoica (ministru plenipotențiar la Tirana și Sofia, 1930-1936), hotărâsc să-i dăruiască o casă cu grădină, aflată pe malul Mării Adriatice, în împrejurimile orașului Santi Quaranta (Saranda), într-o splendidă locație, tocmai în fața insulei Corfu. Mai mult chiar, regele Zogu I s-a și implicat în ac-

țiunea de donare și alegere a terenului.

Dar din dar...

Primele informații se găsesc într-o telegramă expediată de la Legația României din Tirana (nr. 614 din 24 august 1931) și înregistrată, la București, sub numărul 49.779 din 25 august 1931, adresată ministrului Dimitrie I. Ghika (27 aprilie 1931-5 iunie 1932), fiind semnată chiar de Vasile Stoica.

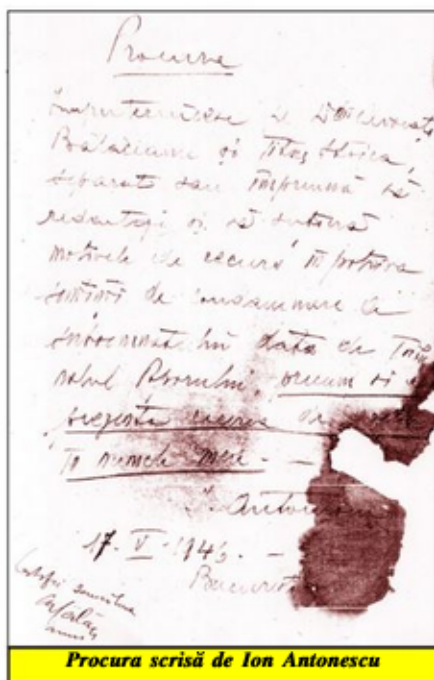
O nouă telegramă (trimisă de la Legația din Tirana cu nr. 628 din 31 august 1931 și înregistrată la Ministerul Afacerilor Străine sub nr. 51.204 din

1 septembrie 1931) menționează că, din cauza manifestărilor dedicate Sărbătorii naționale a Albaniei, din 1 septembrie 1931, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul României la Tirana au amânat vizita la Santi Quaranta, urmând ca, ulterior, să fie adus și actul de donație. O altă telegramă, adresată ministrului Dim. Ghika (nr. 237, expediată din Tirana, cu aceeași semnătură a lui V. Stoica, din 24 aprilie 1932 și înregistrată la Ministerul Afacerilor Străine cu nr. 22.723 din 25 aprilie 1932), cerea consimțământul oficial pentru a trece în proprietatea lui Nicolae Iorga terenul din Sa-

și să susțină motivele de recurs împotriva sentinței de condamnare a subsemnatului, dată de Tribunalul Poporului, precum și a prezenta cererea de grațiere în numele meu. I. Antonescu, 17.V.1946. București. Sublinierea din text aparține mareșalului. Așadar, este limpede că el a insistat pe ideea grațierii!

În stânga, jos, apărea și mențiunea, scrisă cu cerneală, din partea notarului: „Certific semnătura”. Astfel, procura primea valoare deplină, cererea avocaților fiind echivalentă cu cea a lui Ion Antonescu.

Un al doilea document care contestă afirmațiile fostului rege a aparținut avocatului C. Paraschivescu-Bălăceanu și conține cererea de grațiere: „Majestate, Subsemnatul avocat C. Paraschivescu-Bălăceanu, Decanul Baroului Ilfov, din București, bd. Schitu Măgureanu, nr. 19, în calitate de apărător din oficiu și procurator al acuzatului Ion Antonescu, fost Mareșal, fost Conducător al Statului și fost Șef al Armatei, condamnat în ziua de 17 mai 1946, de Tribunalul Poporului din București, să sufere pedeapsa cu moartea. Respectuos solicit, în baza art.

Procura scrisă de Ion Antonescu

641 și urm. pr. p., grația. Priemiți, vă rog, Majestate, asigurarea profundului meu respect. p[entru] Ion Antonescu, C. Bălăceanu, avocat.”

Ultima mărturie îl are ca subiect principal pe ministrul Justiției din acea perioadă, Lucrețiu Pătrășcanu, care și-a îndeplinit datoria și a înaintat regelui toate cererile de grațiere, inclusiv aceea a mareșalului Antonescu. „Sire, În conformitate cu dispozițiile art. 641 din Codul de procedură penală, am onoarea a supune Înaltei hotărâri a Majestății Voastre cererile de grațiere formulate

de următorii, condamnați la moarte de către Tribunalul Poporului: Ion Antonescu, Mihai Antonescu, Constantin Z. Vasiliu, Gheorghe Alexianu, Radu D. Lecca, Eugen Cristescu, Constantin Pantazzi. Sunt, cu cel mai profund respect, al Majestății Voastre, L. Pătrășcanu, ministru al Justiției.”

La Jilava, la 1 iunie 1946, Ion Antonescu, alături de fostul ministru de Externe și vicepreședinte al Consiliului de miniștri, Mihai Antonescu, generalul C. Vasiliu, fostul subsecretar de stat la ministerul de Interne, și Gheorghe Alexianu, fostul guvernator al Transnistriei, au fost executați. În ceea ce îi privea pe ceilalți condamnați, trei au fost grațiați cu comutarea pedepsei cu moartea în închisoare pe viață, iar șase, în absență, nu și-au mai executat pedeapsa.

Cele prezentate mai sus sunt doar unele dintre aspectele relațiilor dintre rege și Ion Antonescu, relații în care primul „cosmetizează istoria”. De ce?!... Evident, fiind mereu cu... ochii la cartea de istorie! Dar, tocmai acolo, el poate apărea ca vinovat, alături de comuniști și de sovietici, de lichidarea mareșalului Antonescu... ■

Clio anunță

Joi, 14 aprilie, la Institutul Francez din București, la ora 18.00, va fi organizată o masă rotundă consacrată amintirilor foștilor elevi ai Liceului Francez din București (Magazin istoric, nr. 11/2010).

Vineri, 15 aprilie, în clădirea Liceului „Anne de Noailles”, strada Christian Tell nr. 22, va fi dezvelită o placă comemorativă în amintirea lui Georges Dementhon, directorul Liceului Francez între anii 1938-1948.

Două imagini realizate în timpul ridicării construcției (și în p. 31)

Viena, situație ce a fost adusă la cunoștința savantului român. În scrisoarea adresată lui Berciu, la 18 martie 1936, Iorga îi preciza că perspectivele proiectului nu erau încă prea clare, mai ales pentru că ministrul Afacerilor Străine încă nu trimisese, efectiv, banii pentru construcție. Deși Iorga a insistat, constant și hotărât, pe lângă autoritățile române, ele au reacționat și mai lent.

În plus, cineva din România trebuia să se deplaseze la fața locului, pentru a urmări evoluția construcției. Iorga l-a avut în vedere, inițial, pe lingvistul Vlad Bănățeanu, despre care spunea că este cel care „cunoaște bine țara, dar, deși e în București, nu-i dau de rost, și n-ar părea prea dispus, deja mi-a mărturisit-o”. În anul 1936 îi scria lui Berciu: „ai putea d-ta însuși, mergând din Bari la Santi Quaranta, în față cu Corfu, și să te ocupi de însăși clădirea, făcând și unele călătorii de informație pe unde s-a săpat”. Referitor la chestiunea banilor, Iorga afirma că a vorbit cu secretarul

de Stat Savel Rădulescu de la Ministerul Afacerilor Străine. La 28 aprilie 1936, Iorga îl anunța pe D. Berciu că urma să i se trimită, de la minister, suma de 20.000 lei pentru începerea unei construcții mai simple, dar nu era nimic alocat pentru lucrul științific...

La început, Iorga s-a mulțumit cu o clădire mai mică. Într-o altă scrisoare, expediată la Roma lui D. Berciu, profesorul sublinia că va încerca să facă „alte aranjamente pentru Albania”, pe care „le vei afla la întoarcere”. D. Berciu a dat curs propunerii și, în primăvara aceluiași an, s-a deplasat în Albania. El era hotărât să înceapă și să sprijine construirea clădirii institutului, motiv pentru care s-a întâlnit cu autoritățile albaneze, discutând condițiile concrete de realizare. Berciu i-a oferit regelui Zogu I un costum tradițional românesc, ca dar din partea profesorului Iorga pentru regina Albaniei (Geraldine, fiica premierului ungar Apponyi).

Dacă reprezentanții guvernului albanez au primit cu multă bunăvoință solicitarea

de a realiza un așezământ de cultură românesc în Albania, în schimb, cei ai Ambasadei Italiei la Tirana s-au opus locației din sudul țării. Influența Italiei în Albania crescuse considerabil, încă din primul deceniu al secolului al XX-lea. Pentru Albania de Nord exista o convenție franco-albaneză, iar pentru Albania de Sud, o convenție italo-albaneză. Gestul autorităților române de a înființa în sud un centru cultural leza, astfel, în opinia diplomaților italieni, influența lor culturală.

O descoperire de „bun augur”

Profesorul Berciu, dând dovadă de diplomatie, a încheiat o înțelegere cu guvernul Albaniei, prin intermediul misiunii franceze, care ceda ca zonă de cercetare ținutul din jurul orașului Skutari, din nord. Arheologul s-a întors apoi la Viena, unde a și primit o scrisoare de la profesorul Iorga (datată 24 noiembrie 1936), prin care savantul își exprima satisfacția, mulțumindu-i pentru rezultate: „ai lucrat admirabil. Îți sunt foarte recunoscător. Ești nu numai un tânăr învățat, dar și un excelent organizator. Vom mai lucra împreună”. Într-o altă scrisoare (17 ianuarie 1937), Iorga trasează și coordonatele viitoare ale misiunii, în același timp, informându-l că se va interesa și de trimiterea bursei la Viena. De asemenea, îi scria că, după lege, „Institutul e al statului român” și că, în primăvara anului 1937, se va acorda și suma pentru începerea construcției de la Saranda.

randa, ca și o procură pentru a îndeplini formalitățile cerute

A doua zi, Vasile Stoica trimitea o nouă telegramă la București, adresată, de astă dată, lui Nicolae Iorga, care, la acea dată, era președintele Consiliului de Miniștri. În ea se preciza că regele și guvernul îi erau profund recunoscători pentru sprijinul oferit națiunii albaneze, oferindu-i un teren pentru ridicarea unei case cu grădină la Santi Quaranta. Pentru îndeplinirea formalităților necesare, referitoare la transferul terenului, Vasile Stoica cerea să i se trimită o procură.

Dinspre partea română, în 1934, printr-un Decret Regal aprobat atât în Senat, cât și de Adunarea Deputaților se hotărârea crearea unei misiuni științifice în Albania, cu scopul cercetării filologice, etnografice, arheologice și istorice. Legea a fost votată atât de Senat, cât și de Adunarea Deputaților.

În vara aceluiași an, Nicolae Iorga își dăruia terenul primit de la autoritățile albaneze statului român, cu condiția înființării unui institut (profesorul cerând păstrarea doar a unui mic spațiu personal). Încântat de locația aleasă, Iorga prezenta, destul de idilic, peisajul de la Santi Quaranta: „răsăritul cu soarele lui cald, cu albastra lui mare, cu dumbrăvile lui de portocali, cu zâmbetul Adriaticii și cu munții unde s-a născut mitologia elenică, prin această ereditate, sunt deci așa de adânc ai mei, și cum soarta a făcut ca din darul grațios al regelui Albaniei să-mi am moșioara mea la Santi Quaranta, în față cu vechea Corcira, picioarele-mi vor atinge, poate, un pământ cunoscut strămoșilor”.

Iorga a cedat terenul ca donație, autenticată de Judecătoria Mixtă de la Vălenii de Munte (cu nr. 6.006 din 13 august 1934), și apoi a întreprins toate demersurile pentru a fi pus mult doritul proiect în practică. În consecință, a luat legătura cu autoritățile române, tatonând, în același timp, și lumea culturală românească. Imediat i-au venit în minte numele unor arheologi și istorici, pe care dorea să-i susțină în noua misiune. Astfel, a demarat o intensă corespondență cu tânărul, pe atunci, arheolog Dumitru Berciu (1907-1998). La 2 decembrie 1935, Berciu primea la Roma (unde se afla la studii) o scrisoare din partea istoricului, prin care acesta îl încuraja să meargă la Santi Quaranta (Saranda), imediat ce va fi terminată clădirea institutului, iar, în anul următor, mai menționa că va putea chiar să-și înceapă activitatea științifică.

Pentru regina Albaniei

În anul 1935 se înființa, la București, Colegiul Arheologic Român. În ședința din 7 noiembrie 1936, membrii noului Colegiu, nu și-au dat adeziunea pentru înființarea unui Institut Arheologic Român în Albania. Poziția se datora atât lipsei fondurilor acordate cercetării arheologice, cât, mai ales, dorinței de a numi la conducerea institutului o persoană din colegiu, fapt de care Iorga nu ținuse deloc seama.

Condițiile impuse de actul de donație au fost cunoscute de statul român și, ca atare, demersurile pentru începerea construcției localului din Saranda trebuia să fie demarate cât mai rapid. Cu toate insistențele lui Iorga, Dumitru Berciu nu a putut merge la Saranda în vara anului 1936, fiind reținut pentru studii la

Regele Zogu al Albaniei cu trei dintre surorile sale, în aprilie 1938

aparținut profesorului D. Berciu și a fost avizată de istoricul N. Iorga. În referatul intitulat „Înființarea unui consulat general de carieră la Korça” semnat de dl. Condurachi către dl. Gr. Gafencu printre motivații se înscriseră existența unui „Institut Român de Arheologie la Santi Quaranta, aflat sub directa îndrumare a dl. consilier regal profesor Nicolae Iorga”.

La 7 aprilie 1939, Albania a fost atacată de Italia fascistă și, în aceeași lună, ocupată. Timpurile tulburi au găsit clădirea institutului aproape terminată. Înainte de a se reînnoaște, în primăvara anului 1939, D. Berciu a predat clădirea, cu întreg inventarul institutului, în grija Primăriei din Saranda, primarului I. Dumitrescu (aromân), care a comunicat transferul, „ca act oficial”, Prefecturii din Argirokastro.

În raportul nr. 198/p, din 18 aprilie 1940, trimis de către consulul general al României la Tirana, Ioachim Dăianu, lui Raul Bossy, la Legația din Roma, apoi, în țară, cu recomandarea de reglementare a situației juridice a Institutului, se menționa: „După cât știm, situația juridică a acestui institut nu este reglementată, deoarece nu are autorizație de funcționare din partea guvernului albanez, înscăunat după uniunea cu Italia”.

Evenimentele din 1940, mai ales asasinarea lui Nicolae Iorga, au determinat desființarea institutului de către noul guvern. Într-o notă însoțitoare, purtând semnătura lui D. Berciu, se preciza că, prin măsura astfel luată, statul

**Petre Antonescu,
arhitectul care a conceput
clădirea din Saranda**

român va pierde atât banii cheltuiți pentru ridicarea clădirii, cât și drepturile obținute deja de la guvernul albanez. Pentru evitarea unor situații neplăcute, se recomandă revenirea la vechea situație!

Ostilitățile dintre Italia și Grecia, care s-au desfășurat în zona Saranda, nu au prejudiciat prea mult clădirea institutului. Inițial, ea a fost ocupată de armatele grecești, apoi, la sfârșitul lunii aprilie 1941, de cele italiene. Sub greci, ea a adăpostit un spital de campanie, astfel încât bombardamentele italiene nu au luat-o direct în vizor. Totuși, o bombă, căzută în apropiere, a afectat terasa aripii drepte.

Un an mai târziu, în 1942, mareșalul Antonescu a început să se preocupe de institut. Prilej cu care Dumitru Berciu a și fost numit, din nou, mai întâi, secretar și, apoi, director. În toamna aceluiași an, Berciu s-a deplasat în Albania, urmând un drum destul de dificil, în condiții de război, pe ruta: Viena-Roma-Bari-

Tirana-Saranda. Autorizarea de deplasare a fost oferită cu scopul de a vedea, la fața locului, stadiul în care se afla clădirea, dar, mai ales, pentru a recomanda măsurile necesare.

După 1944 nu s-a mai pomenit nimic despre Institutul Român din Albania. Clădirea a devenit sediu al vămii și, apoi, reședința clubului sportiv „Butrinti”. După 1990, urmare a victoriei democrației în Albania și a începutului privatizării masive, imobilul a fost cumpărat de un cetățean albanez. În 1993 ambasadorul României în Albania, Gheorghe Micu, a propus, iar guvernul român a acceptat, deschiderea unui proces pentru recuperarea proprietății românești de la Saranda. Ca răspuns, partea albaneză a oferit, în schimb, o clădire amplasată în Corcea. Din păcate, până astăzi, au existat doar promisiuni în ceea ce privește cedarea imobilului care a adăpostit Institutul Român din Albania, chestiune rămasă deschisă pe agenda relațiilor româno-albaneze. Cu orice prilej, partea română a reiterat că recuperarea institutului va însemna recrearea unei instituții cu caracter cultural româno-albanez, factor de promovare a relațiilor bilaterale în domeniul culturii și științei, în interesul ambelor state. Sperăm că eforturile depuse de statul român, Ambasada României din Tirana, noul ambasador, Viorel Stănilă, vor fi încununate de succes, într-un viitor apropiat. ■

Pentru aceasta, nu a încheiat contracte cu firme de construcții italiene, deoarece ele cereau sume fabuloase. A găsit însă o altă variantă, apelând la meșteri constructori locali albanezi și aromâni, între care mulți trăiseră în România. Materialele au fost aduse din România (între care toată lemnăria!). D. Berciu i-a trimis contractul pentru aprobare lui Iorga și, ca răspuns, a primit o scrisoare, la 30 iunie 1937, prin care Iorga confirma contractul: „E bun. Lucrați cu zel spre a mă mulțumi“.

Desigur, Iorga dorea ca lucrările de construcție să dureze cât mai puțin, iar clădirea propriu-zisă să se ridice într-un timp scurt. Viza și implementarea unei noi formule de organizare și conducere a tuturor școlilor române din străinătate, fiind entuziasmat și de descoperirea arheologică determinată de săpăturile efective pentru temelile clădirii, pe care a și considerat-o „de bun augur“. Era vorba despre un mormânt de înmormântare roman datat din secolul al II-lea d.H. Ca domenii de cercetare științifică a institutului, Iorga i-a trasat lui Berciu două direcții: cultura bizantină și folclorul, direcții ce lărgeau profilul viitoarei instituții.

Planurile construcției au fost realizate de bine cunoscutul arhitect Petre Antonescu (proiectul fiind asemănător cu cel al Institutului de Istorie Universală, actualul Institut de Istorie „Nicolae Iorga“ din București), clădirea construindu-se din vara anului 1937 și până în primăvara anului 1938. Era așezată în două terase, în apropierea mării,

amplasarea fiind determinată de configurația terenului. Prima terasă cuprindea clădirea propriu-zisă, formată dintr-un corp central, încadrat, de o parte și de alta, cu două aripi simetrice, ce se desfășura în fațadă. În partea centrală, edificiul prezenta un portic, care crea o intrare monumentală, cu cinci arcade, susținute de patru coloane cu capiteliuri. În față, se afla o terasă din beton, sub care se întindea o suprafață construibilă, compartimentată, care cobora spre grădină.

Activitatea științifică a profesorului Berciu în cercetarea arheologică, implicarea, alături de Nicolae Iorga, în ridicarea clădirii și organizarea institutului au fost determinante în numirea sa, ulterior, ca șef al misiunii arheologice române din Albania, secretar, apoi director delegat al Institutului Român. Instituția a funcționat sub conducerea sa între anii 1937-1940 și 1942-1944.

Deși era numit Institutul Român de Studii și Cercetări Arheologice, a fost mai mult

cunoscut sub denumirea de Institutul Român din Albania, de la Santi Quaranta sau Saranda.

Nicolae Iorga a deținut un rol important în activitatea științifică a institutului, imprimându-i o orientare interdisciplinară. Odată cu demararea construcției, a început și cercetarea arheologică, urmând a continua cu cea lingvistică, etnografică, de folclor, istorică etc. În plus, urma să sprijine și comunitățile aromânești, pentru conservarea identității lor naționale. Unul dintre colaboratori a fost și Ilie Chifățezzi (Ilo Mitkë Quafëzezi), directorul unei școli albaneze din Corița-Corcea; vorbitor de limbă română, el s-a preocupat, în special, de realizarea bibliotecii.

Un factor de promovare a relațiilor bilaterale

La începutul anului 1939 a fost înaintat proiectul unei legi privind desființarea misiunii științifice din Albania din 1934; propunerea i-a

La hrămul bisericii catolice, în anii '50

Germani în haine de sărbătoare

ALBUM ISTORIC

În cadrul cercetării de teren „(Hi)stories and Reconciling Memories. The German and Romanian Communities of Sântana” (Istorii și amintiri în reconciliere. Comunitățile germană și română din Sântana), studenții participanți au adunat și un număr de fotografii, dintre care vă prezentăm câteva

Localnică născută în 1928, ai cărei părinți au fost deportați în U.R.S.S.

Sântana

Imagini de la hramul bisericii (sus și jos)

Acordeonist de etnie romă cântând la hrarul bisericii din 1979

Familie de germani în anii '40

promovarea unui proiect politico-istoric ocult sau doar inteligent voalat?

Nu există, probabil, secol în care asemenea întrebări să nu se pună, cel puțin de câteva ori, în legătură cu nume care acced la o enormă, tristă, tragică, penibilă celebritate criminală. Când se întâmplă așa, atunci modelul de lucru, figura istorică supusă reexaminării în calitate de referențial necesar înțelegerii unor drame pe care evoluția umanității sau involuția comunității umane a tot continuat să le producă, în ciuda speranțelor oamenilor, figura aceasta demențial emblematică este nu rareori – sau poate mai totdeauna – cea a lui Nero.

Mai este cazul să încercăm încă o analiză asupra condiției acestui împărat

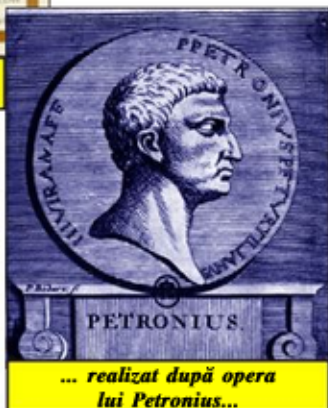
ori, cel puțin, să vedem elementele caracteristice ale problemei Nero? Merită probabil să o facem sub incidența unui oarecare interes pentru cunoașterea interacțiunii psihopatologie-istorie, care nu poate să nu se dovedească importantă câtă vreme statele trebuie să fie conduse prin persoane concrete, fie că actul guvernării decurge autoritar sau dictatorial, fie că el are loc în maniera pe care ne-am obișnuit să o numim, mai mult din p-doare, democrație, și atât timp cât oamenii, cu deosebire atunci când parcurg perioade excepționale între cele care sunt date semenilor, au o evidentă înclinație spre dereglarea psihică, altfel spus spre alienarea mentală.

Unul dintre afișele filmului Satyricon...

Federico Fellini, cunoscutul regizor italian, vizualizează pentru marele public, în 1969, stilul și esența domniei lui Nero în filmul *Satyricon*, realizat după romanul de o mare, superbă îndrăzneală al marelui scriitor, om politic și ceea ce avea să se numească după milenii „om de lume”, Caius Petro-

nus Arbiter, un apropiat al împăratului. Ceea ce se vede în desfășurarea scenelor filmului pare o impecabilă mostră de artă avangardistă. Este o relatare suprarealistă a unei perioade cu ade-vărat suprarealiste a istoriei. Este lesne de văzut cum oamenii ale căror limite realul refuză o vreme să le releve trec dincolo de real, în suprarealism. Se poate constata aceasta în ma-

nifestarea unui tiran crud precum Phalaris, în Grecia

secolului al VI-lea î.H., la Agrigente, care își ardea victimile într-un taur de bronz, pe care îl încingea progresiv, taur în care a murit sculptorul ce îl realizase și, până la urmă, execrabilul dictator, odată destituit printr-o revoltă și capturat de adversarii săi. Sau în acelea ale regelui Carol al IX-lea al Franței, în Noaptea Sfântului Bartolomeu (*Magazin istoric*, nr. 3/1973), sau în cazul celor din cursul genocidului practicat de regimul Pol Pot, în Cambodgia zilelor noastre (*Magazin istoric*, nr. 2/2011).

O sursă de interes general pentru persoana de azi – pe care elementul politic al istoriei o interesează mai puțin – față de lumea latină în primul secol de imperiu la Roma îl oferă, dintr-o altă perspectivă decât creația lui Fellini, romanul *Quo vadis?*, al scriitorului polonez Henryk Sienkiewicz, unul dintre primii laureați ai Premiului Nobel pentru literatură. Dacă *Satyriconul* releva condiția existențială a unei

Patologia dictatorului

NERO

CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Nero Claudius Caesar Augustus Germanicus, purtător prin naștere al numelui Lucius Domitius Ahenobarbus, celălalt fiind numele său imperial, rezultat prin adopție, precum și drept urmare a succesiunii la conducerea absolută a statului roman – care avea să se pretindă pentru totdeauna o republică, SPQR, Senatus Populusque Romanus –, al cărei al cincilea împărat a fost, între anii 54 și 68 d.H., s-a născut la 15 decembrie 37 d.H., la Antium, și a murit la 9 iunie 68, la Roma, sau cel puțin așa este cel mai probabil. A marcat istoria imperiului său și a lumii într-un mod evident și la un nivel semnificativ, dar cu totul altfel decât și-ar fi dorit și decât ar fi încercat să o facă, în locul lui, oricare altă personalitate sănătoasă ori echilibrată.

Pentru o personalitate malefică, conducătoare a unui mare popor și a unui stat,

eventual foarte puternic, se va pune întotdeauna întrebarea: a fost – sau este – un bolnav psihic ori un caracter ce încearcă să își atingă scopurile politice prin intermediul terorismului instituit de o guvernare dictatorială? El însuși, fie ca psihotic, fie în chip de autoritate inumană, diabolică, nu este, oare, victima unei generale dezintegrări etice, în civilizația căreia îi aparține? Figura monstruoasă, de conducător, indiferent care ar fi aceea, nu este, cumva, subiectul calomniei istorice, menită să avantajeze o putere diferită de a celui acuzat de alienare, să propage acuzații la adresa unei etnii, unei forme de organizare politică sau, dimpotrivă, să aducă avantaje altor etnii, culturi sau religii? În sfârșit, ceea ce poate să pară acțiune absurdă sau violentă, sau prost inspirată nu este, oare, o cale eventual perversă, dar eficientă pentru lansarea ori

drept principala cale de succesiune în Imperiul Roman, modalitate principală de dobândire a autorității absolute, a fost, în unele perioade, asasinatul. Este și cazul atât al intrării lui Nero în rolul imperial, cât și al modului în care a părăsit scena, chiar dacă a fost vorba de o sinucidere, însă una impusă inevitabil.

Claudius este convins de Agrippina cea Tânără să îl elimine de la succesiune pe fiul său, Britannicus, și să îl căsătorească pe Nero cu fiica lui, Octavia, născută, ca și Britannicus, din căsătoria cu Valeria Messalina, la a cărei moarte se pare că aceeași Agrippina avusese o contribuție importantă. Claudius și, mai târziu Britannicus, par să fi fost otrăviți de mama lui Nero. Acesta este proclamat împărat de garda pretoriană al cărei prefect Burrus este aliatul Agrippinei – și devine împărat la nici 17 ani. Dacă se ține cont de vârsta sa și de atmosfera de crimă continuă din jurul conducerii imperiului și în mod special în familia Iulio-Claudiană, în acel prim secol de organizare a puterii supreme imperiale, este aproape de mirare că tânărul suveran nu a ajuns mai curând la o patologie psihică gravă. Pe de o parte, crima aproape că face legea în relațiile dintre cei puternici în statul roman. Acesta este punctul la care s-a ajuns odată declanșat fluxul crimelor prin lupta dintre Marius și Sula, continuat apoi prin războaiele dintre Cezar și Pompei, ulterior dintre Octavianus Augustus și Marcus Antonius. Tiberius

consolidase puterea imperială creată de Cezar și, pentru a spune astfel, oficializată de Augustus, dar fiul său Drusus pare să fi fost ucis de comandantul gărzii pretoriene, Sejanus, care se căsătorise cu văduva lui Drusus. Sfârșitul lui Tiberius nu este deloc unul liniștit și tot un comandant de pretorienii, Macro, adaugă o oarecare violență la moartea sa, care își arătase intenția fatală, dar părea să întârzie nepotrivit de mult.

Toate acestea făceau din foarte tânărul Nero o persoană căreia ar fi fost stupid să i se ceară un comportament echilibrat, un proiect clar de conducător de imperiu și o noblețe a atitudinii față de cei asupra cărora dispunea de o autoritate absolută. Cu toate acestea, o vreme lucrurile au părut a merge bine, atât cu el ca persoană, cât și cu imperiul de a cărui putere dispunea și pentru care avea întreaga răspundere, fie că înțelegea sau

nu acest lucru. La condiția sa mai contribuia însă încă ceva.

Dacă, pe de o parte, împăratul era confruntat din adolescență cu violența și crima la vârful puterii, pe de altă parte, în jurul său se desfășura degradarea etică a societății romane, care luase chipul lumii *Satyriconului*. De altfel, foarte tânărul Nero – conducător suprem într-o guvernare în care hotărârile depindeau predominant de comandantul pretorienilor, Burrus, de intriganta Agrippina și de influența filosofului Lucius Annaeus Seneca, profesorul lui Nero – alterna existența sa oficială, de palat, cu frecvente escapade pe străzile și în locurile de petrecere ale Romei. Primii ani ai domniei lui Nero nu indică nici ravagiile unei alienări mintale, exprimată fie și limitat, nici lipsa de respect față de funcția sa, față de imperiu ori față de civilizația căreia îi aparținea. Paradoxal, asemenea unei imagini în negativ, împărații care au arătat în Roma un comportament paranoid și demențial subliniază nivelul fabulos al dezvoltării culturii latine, atât prin originea sa etruscă, ulterior printr-o evoluție originală, cât și, în epoca republicană târzie și în cea imperială, drept urmare a structurării unei adevărate culturi unitare greco-latine, în care creația ideală-ideatică și estetică a lumii elene a fuzionat cu o altă creație, pragmatică, juridică, structurală și organizată, specifică statului roman încă de la începuturile lui.

(Va urma)

Nero și mama sa, sculptură antică

civilizații care în plină ascensiune încorpora totuși ansamblul elementelor decadenței sale, ce va continua timp de secole, *Quo vadis?* expune o viziune creștină asupra începutului evanghelizării poporului roman, început încercat în persoanele celor care adoptau noua religie prin cel mai crud și sângeros martiraj, în sânul unei civilizații în care barbaria și inumanitatea își urmează cursul, în paralel cu dezvoltarea unor mari valori general-umaniste.

Sugestivă în acest sens, al unei culturi intens productive, a fost, între altele, personalitatea nobilului autor al *Satyriconului*, Caius Petronius. Istoricii literaturii latine afirmă, în aproape general acord, că personajul Trimalchio, din romanul lui Petronius, nu este altceva decât reprezentarea ironică, mai exact caricaturală, a împăratului care și l-a apropiat pe scriitor, odată ce acesta exercitase, pentru termenul obișnuit de un an, funcția publică supremă, aceea de consul, cea de împărat fiind, de bună seamă, autoritatea absolută *de facto*. Petronius a fost obligat de Nero să se sinucidă, printr-o presiune lipsită de echivoc, deși oarecum tulbur în forma sa. Intriga prefectului gărzii Tigellinus a stat la originea distanței luate de Nero față de scriitor și a constrângerii exercitate asupra acestuia.

Pentru a reveni la problema în sine a personalității imperiale, reluăm, redusă la liniile sale esențiale, desfășurarea domniei sale, atât de dramatică, cunoscută îndeosebi prin

scrierile lui Suetonius (*Viețile Cezarilor*), Tacitus (*Anale*) și Dio Cassius (*Istoria Romană*).

În fapt, dacă ar fi vorba doar de etalarea nebuniei în istoria romană, la început de imperiu sau, apoi, în imperiul deplin instaurat, s-ar fi putut face referiri cu mult mai clare decât aceea privind-l pe Nero. Numele cele mai potrivite, în acest scop, ar fi fost cele ale lui Caligula, Commodus, Caracalla. Primul, care își declară calul consul și cere tuturor să îl trateze în consecință, pare să fi sperat a instaura în Roma o monarhie de tip faraonic, printr-o unire cu Drusilla, una dintre surorile sale, cea mult-iubită de tânărul împărat, la a cărei moarte timpurie acesta o consacră cu titlul de „Di-

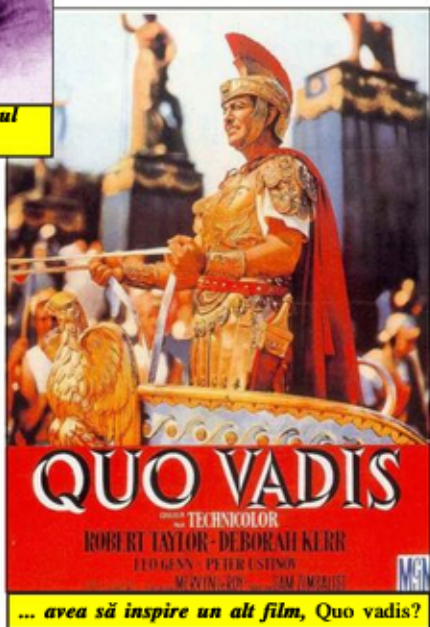
... așa după cum romanul lui Henryk Sienkiewicz...

vina“, prima femeie romană astfel onorată. El cere lui Irod Agrippa să îi instaleze statuia în templul din Ierusalim, dar acesta reușește să evite profanarea într-o manieră aparent diplomatică. Caligula este asasinat de propriile-i gărzii. Îi succede la conducerea imperiului Claudius, care domnește 13 ani, nu cu totul

exceptat, nici acesta, de semne sugestive pentru o afectare psihică severă. A fost primul împărat divinizat în viață. Pare să fi fost otrăvit de soția sa Agrippina cea Tânără, mama lui Nero și aceea care face din fiul ei urmașul lui Claudius la tron.

Commodus, fiul și succesorul împăratului filosof Marc Aurelius, după numeroase excentricități, este ucis la sfârșitul lui 192 d.H., probabil în urma declarației că intenționează să se facă ales consul în costum de gladiator (reamintim că în Imperiul Roman gladiatorii erau sclavi).

Se pare că actele de pură nebunie sunt reiectate de istorie mai prompt decât marile erori și crime politice. Totuși, Caracalla își probează alienarea mai curând prin crimele și masacrele cele mai sinistre. Moare la rândul său asasinat. S-ar părea că se poate susține

... avea să inspire un alt film, Quo vadis?

O cafea din Istanbul

In primul rând, fenomenul trebuie plasat în contextul epocii, ținând cont de mentalități și de practici. Asemenea episoade sângeroase s-au petrecut la multe curți europene, dar în Imperiul Otoman fratricidul a intrat în ideologia politică și a devenit o practică instituționalizată. Chiar fondarea dinastiei are la bază un asasinat. Osman I (1284-1326) l-a omorât pe unchiul său Dündar, care, potrivit cutumelor, ar fi trebuit să urmeze la conducere, fiind membrul cel mai în vârstă al familiei domnitoare. Apoi, aproape fiecare nouă domnie a început cu un fratricid.

Primul act al domniei lui Baiazid I Ildirim (1389-1402) a fost uciderea fratelui său Yakub Çelebi, care era foarte iubit de popor, imediat după bătălia de la Câmpia Mierlei (1389). Yakub pornise în urmărirea sârbilor, neștiind că Murad I fusese ucis. Baiazid a trimis după el, spunând că-l caută tatăl lor, Murad I. Întors în grabă, Yakub a fost sugrumat în cort. Dimitrie Cantemir menționează că strangularea

a fost făcută cu coarda de la arc, deoarece această execuție „e considerată de turci cea mai onorabilă și e rezervată numai celor mari”.

În urma lui Baiazid I, înfrânt de Timur Lenk în bătălia de la Ankara (1402) și dus în captivitate, au rămas șase băieți: Süleyman, Isa, Musa, Mustafa, Mehmed și Kasim. Ultimul, fiind minor, l-a însoțit pe Süleyman

în peregrinările sale, apoi a ajuns ostatic la Curtea împăratului bizantin. Isa a fost prima victimă a luptelor fratricide, fiind sugrumat în baie, la Eskişehir (1406). Süleyman Çelebi a pierdut Rumelia din cauza desfrâului și a dezinteresului față de supuși și a fost ucis în februarie 1411. Rumelia i-a revenit lui Musa Çelebi, care a trăit un timp în orbita lui Mehmed și a fost sprijinit de Mircea cel Bătrân. El a fost sugrumat din porunca lui Mehmed, în iulie 1413, deoarece se ridicase împotriva sa. Capul tăiat i-a fost predat viitorului sultan, care a plâns când l-a văzut, spun cronicile. Mustafa Çelebi, numit mult timp „falsul Mustafa”, deoarece i se contesta descendența, sprijinit și el de Mircea cel Bătrân, a fost spânzurat în 1422, din porunca lui Murad al II-lea. Tocmai pentru că au existat dubii privind apartenența sa la dinastia de Osman, el nu s-a bucurat de „privilegiul” sugrumării cu coarda de la arc. Cel care a câștigat această dispută sângeroasă, fără a reuși să se bucure prea

mult de ea, a fost Mehmed I (1413-1421), primul care a purtat în mod deliberat și constant titlul de „sultan”.

Ajuns pe tronul sultanilor, prima preocupare a lui Murad al II-lea (1421-1451) a fost să pună mâna, prin trădare, pe fratele său Mustafa, de numai 12 ani, care a pierit sugrumat lângă zidurile Iznikului. Cei doi frați, Mahmud și Yusuf, care erau închiși la Tokat, le-a găurit ochii, apoi i-a așezat la Brusa, acordându-le subsidii. Acest act crud, care se înscrie în seria marșurilor rituale pe care o întâlnim și în Țările Române (crestarea nasului, tăierea urechii), le-a salvat viața, dar i-a înlăturat definitiv de la tron.

Mehmed al II-lea Fatih (1451-1481) își începea domnia ucigându-și singurul frate, Ahmed, aflat încă în leagăn. Spre sfârșitul domniei, el a creat și justificarea legală a actului său în „Cartea de legi a dinastiei de Osman”. Cunoscută ca „legea fratricidului”, ea îngăduia uciderea fraților după urcarea sultanilor pe tron, „pentru binele statului”.

Mehmed al II-lea l-a ales ca urmaș dintre cei doi fii ai săi pe Djem, considerat a avea calități superioare celui alt. Dar partida renegaților, sprijinită de ieniceri, l-a preferat pe Baiazid, deoarece era un om mai ușor de manevrat. Baiazid al II-lea (1481-1512) i-a luat-o înainte fratelui său și s-a urcat pe tronul noii capitale a imperiului, Istanbul, iar Djem s-a instalat în vechea capitală, Brusa. Imperiul avea din nou doi sultani. Situația nu a durat mult. Părăsit de armată, Djem a trebuit să fugă la Cairo, de acolo în insula Rhodos, în Franța, apoi la Roma. A ajuns obiect de troc între sultan și

Dascăli, slujitori ai Muzei Clio

FRATRICIDUL ÎN IMPERIUL OTOMAN

Imagine dintr-o foaie în limba germană ce anunța cele 19 execuții poruncite de sultanul Mehmed al III-lea

CODRUȚA MATEI (Școala generală nr. 160, București)

● Dinastie întemeiată pe un asasinat ● Concurența eliminată cu coarda de la arc ● Sugrumat în baie ● Cu ochii găuriți, dar rămași în viață ● Obiceiul devine lege ● Otrăvit de Papă sau cu gâtul tăiat de un bărbier? ● Lamentația lui Selim I ● Süleyman I, sultanul care nu a trebuit să își omoare frații ● 19 crime care au îngrozit Istanbulul ● Două săbii nu pot sta în aceeași teacă ● Diferența dintre „oportun” și „trebuie” ● Cuști aurite în locul coardei de la arc

Textul de față mi-a fost sugerat de chipurile uimite și indignate ale elevilor mei, când, la o oră de curs opțional, discutând despre condiția copilului în familia otomană, le-am spus că sultanul Mehmed al III-lea (1595-1603) a poruncit, la urcarea pe tron, omorârea prin sugrumare a 19 frați (băieți), dintre care mulți sugari, și a câtorva concubine ale tatălui său Murad al III-lea, însărcinate. Apoi, cele 19 coșciuge de diverse dimensiuni au fost depuse la picioarele colosalului sarcofag al tatălui, în mausoleul pompos de lângă Sfânta Sofia.

Întrebările elevilor s-au revărsat ca un potop. Ce fel de om a fost acela care a poruncit asemenea crime? Cum de au fost ceilalți de acord? De ce nu l-au detronat? Nu s-au temut că un suveran care înfăptuiește o asemenea monstruozitate în propria familie ar putea proceda și mai rău cu supușii? Evident, au vrut să știe mai multe despre Mehmed al III-lea, au fost curioși dacă au existat alți sultani care au procedat la fel și cum poate fi explicată o asemenea crimă.

cesiunii. Practic însă, primul care reușea să-și asigure controlul trupelor și al Tezaurului, sprijinul dregătorilor însemnați, ajungea pe tron și era recunoscut drept moștenitor legitim. Pe drumul spre tron interveneau interesele marilor dregători, intrigile Haremului, nemulțumirile ienicerilor, iar ordinea succesiunii putea fi schimbată. Otomanul însă, fiind om practic, a găsit și învelișul ideologic, acea haină somptuoasă care poate schimba orice trup hâd într-o minune, și soluția legală a problemelor sale: eliminarea concurenței cu ajutorul corzii de la arc.

Se spune că drumul spre Iad e pavat cu frumoase intenții. Pentru evitarea războaielor civile, Mehmed al II-lea îi autoriza pe descendenții săi să își omoare frații. Legea dată de el nu făcea decât să împământenescă o practică mai veche. În ceea ce privește formularea legii, aceasta dovedește o măiestrie de admirat în mărirea cuvintelor. „Și oricare dintre fiii mei, dacă obține sultanatul, este oportun să-și ucidă frații pentru ordinea lumii. Majoritatea ulemalelor (învățaților) a aprobat aceasta, să se înfăptuiască astfel.” Legea nu este deloc tranșantă, ci spune „este oportun”, adică „ar fi bine”, dar nu e obligatoriu. Apoi, prin pasarea responsabilității pe umerii ulemalelor, care ar fi hotărât în majoritate că aceasta este soluția cea mai bună, sultanul împarte cu ei povara unei hotărâri grele și consideră problema încheiată.

După două secole de fratricid, descopereau și oamenii legii că prin-

cipii asasinați au fost „victime sacrificate pe nedrept”, își aduceau aminte că nici Coranul, de fapt, nu admitea fratricidul și patricidul și că se poate găsi o soluție mai elegantă: închiderea lor în *kafes* (o cușcă, aurită, ce e drept, dar tot cușcă). D. Cantemir leagă de numele lui Süleyman I tranziția spre sistemul închiderii prinților de sânge în „cuști” sau „chioscuri”, unde erau păziți „cu o rigoare mai strictă sau mai blândă, după capriciul suveranului”. El dă exemplul unor sultani care au fost închiși înainte de a ajunge pe tron, precum Süleyman al II-lea, Ahmed al II-lea și Ahmed al III-lea. De fapt, urmașii lui Süleyman I au fost cei care au abandonat treptat sistemul acordării de provincii prinților de sânge, tot din rațiuni practice, și anume pentru că deveneau prea puternici. Aceștia au fost închiși în „partea secretă a Palatului, loc denumit semnificativ «cușcă» (*kafes*)”. Practica fratricidu-

lui e sporadică în secolul al XVII-lea.

Iată deci un caz concret în care ideologia politică se mulează pe realitatea practică. Aceasta din urmă determină – într-un sistem juridic și etic religios mult mai flexibil decât suntem îndeobște dispuși să credem că au avut otomanii – adaptarea ideologiei.

S-ar putea ca unii să-și pună întrebarea de ce am ales un episod atât de brutal pentru a fi discutat într-un curs opțional. Prin specificul muncii, profesorul de istorie induce elevilor imagini care, așa cum spunea profesorul Alexandru Dușu, „nu sunt elemente izolate, ci părți din structura mentală” a unui popor. Sunt „imagini despre sine” sau percepții ale străinului, care „se clarifică numai atunci când istoricul ține seama de elementele caracteristice ale unei epoci”. Profesorul – și istoricul, în general – trebuie să fie atent să nu transforme aceste imagini în clișee mentale, care să creeze bariere în calea comunicării. Doar după profunza înțelegere de către formator a unor asemenea fenomene sângeroase, privite în contextul epocii – și epoca era una diferită de a noastră, cu o altă etică decât cea cu care suntem obișnuiți –, poate să-i formeze pe tinerii din fața sa. În primul rând să îi determine să judece cu mintea lor, și nu cu clișee moștenite, să facă efortul de a înțelege, să nu condamne apriori, să dobândească respect față de „celălalt”, chiar dacă este diferit de ei. ■

Harem, așa cum și-l imaginau europenii

suveranii Europei. Îl găsim pictat în Capela Sixtină, cu chipul său blond, măcinat de deznădejdea pribegiei. A fost asasinat la Neapole, în 1495, iar trupul îmbălsămat a fost înmormântat la Brusa. Dimitrie Cantemir prezintă două variante ale uciderii lui Djem: cea occidentală, care îl învinovățește pe Papă de otrăvirea sa, și cea otomană, care îl consideră vinovat pe un bărbier, Mustafa. Acesta, spune el, i-ar fi tăiat gâtul în timp ce îl bărbieră, dar i-a legat apoi rana pentru ca sângele princiar să nu se scurgă. Se considera a fi un mare păcat vărsarea sângelui sfânt al unui membru al dinastiei de Osman.

Selim I Yavuz sau „cel aspru“ (1512-1520) a ajuns sultan prin detronarea tatălui său și voința ienicerilor. A poruncit imediat sugrumarea fraților săi Korkud (1512) și Ahmed (1513), apoi a altor cinci prinți (șehzade), care îi erau nepoți. În 1514 și-a executat trei fii, Murad, Mahmud și Abdullah, deoarece hotărâse să lase tronul lui Süleyman. Cronicile otomane consemnează că Selim I ar fi spus, plin de amărăciune, după aceste execuții: „Cel care a făcut inovația aceasta în neamul nostru să fie departe de mila lui Allah“.

Süleyman I (1520-1566), considerat cel mai mare sultan otoman, a fost și singurul din această lungă serie care nu a fost nevoit să își sugrume frații, deoarece tatăl său îi crease cale liberă. În schimb, în urma intrigilor din Harem ale favoritei sale, Roxelana, Hürrem Sultan, după cum era numită aceasta în limba turco-osmană, a poruncit sugrumarea a doi fii, Mustafa și Baiazid, dintr-o altă căsătorie, mai

vrednici a-i urma la tron decât fiul Roxelanei.

Murad al III-lea (1574-1595) era un mare iubitor al femeilor. Cronicarul Mû-

Sultanul Süleyman I nu a trebuit să își execute frații la urcarea pe tron; o făcuse tatăl său

neccimbași, din secolul al XVII-lea, ne spune că ar fi avut patru soții legitime, 40 de câdane și 130 de copii. Dacă luăm în considerare aceste cifre, sunt mai ușor de înțeles problemele pe care le-a avut urmașul său, Mehmed al III-lea, la urcarea pe tron, fără ca ele să justifice cele 19 crime care au făcut ca „suspinele și lamentațiile locuitorilor Istanbulului să fie auzite și de îngerii din cer“, așa cum povestesc cronicile otomane.

Cum erau justificate legal aceste crime? În concepția otomană există un singur imperiu, o singură credință, un singur suveran. Imperiul este deci unic și orice încercare de a-l diviza

trebuie sancționată. După 1453 se adaugă treptat și ideologia romano-bizantină a imperiului unic. Dimitrie Cantemir invoca o discuție care ar fi avut loc între Mehmed I și marele vizir Kor-Şah Meleki și nota că „două capete nu pot domni deodată“, așa cum „două săbii nu pot sta în aceeași teacă“.

În ceea ce privește sistemul dinastic otoman, acesta era asemănător cu cel al altor dinastii musulmane: descendența trebuia să fie directă, pe linie masculină, din strămoșul fondator (Osman I). Însă și aici intervin câteva particularități. Soțiile legitime și nelegitime (iar numărul lor nu era mic) erau de origini etnice diverse. Unele făceau parte din dinastii musulmane, bizantine, sârbești, bulgare, altele erau simple roabe, provenind din cele mai variate zone ale Asiei, Africii sau Europei Estice și Centrale. Astfel încât puritatea sângelui Casei Osman s-a pierdut curând. Teoretic, potrivit tradiției otomane, toți fiii unui suveran decedat aveau drepturi egale în privința suc-

Mehmed al III-lea ascultând muzică

denumit generic în rapoartele Securității Consiliu de conducere (membri erau propuși de guverne, dintre oamenii politici și de afaceri influenți, în special cei care se ocupau cu comerțul, resurse naturale etc.) și vicepreședinte al Asociației Italiene de Studii de Marketing.

Primul contact

Datorită funcțiilor pe care le deținea în cadrul organizațiilor oamenilor de afaceri din Italia, participa la diverse întruniri și dineuri, unde era prezent și ministrul Ștefan Cleja, trimis special și ministru plenipotențiar al Republicii Populare România în Italia. Drăgan l-a abordat în legătură cu emigrarea mamei sale în Italia. Acesta îl evitase multă vreme, până când a primit ordin să se apropie de el, pentru că Direcția I (Informații Externe) avea interes să profite de largile posibilități de informare și influențare de care dispunea Iosif Constantin Drăgan în mediul politic și de afaceri italian și nu numai. Era prieten cu ministrul de Externe italian, Giuseppe Pella (prim-ministru între 1953-1954), cu „Bruzasca”, un fost ministru, și bun prieten cu Giovanni Gronchi, președintele Italiei. Securitatea avea informații că printre prietenii lui Drăgan se afla și Maurice Harold Macmillan, lider al Partidului Conservator din Marea Britanie și prim-ministru în perioada 1957-1963.

Industria petrolieră în curs de dezvoltare a României avea nevoie de informații tehnologice. În schimbul pașaportului pentru mama sa, rezidentul Securității de la Roma i-a cerut lui Iosif Constantin Drăgan procedul

O fotografie din tinerețe

de rafinare a petrolului prin reformare catalitică pentru obținerea benzinei cu cifră octanică mare.

Reprezentanții României încercaseră, pe căi mai mult sau mai puțin oficiale, să obțină patentul prin Ministerul Chimiei și Petrolului, care îl trimisese de patru ori pe Nicolae Hohoș, proiectant, șef de lucrări în cadrul institutului de inginerie chimică IPROCHIM în Italia, cu sarcina de a cumpăra aceste instalații. Acesta se întorsese cu mâna goală de fiecare dată. În schimbul aducerii mamei sale în Italia, Iosif Constantin Drăgan și-a oferit ajutorul. Relațiile sale îi permiteau acest lucru. Prin intermediul său Securitatea a reușit să stabilească legături cu personajul „Ancone” (posibil nume real), denumit de Securitate „Matei”. Influent, recunoscut ca o persoană deosebit de importantă în lumea petroliștilor, „mare figură economică și politică”, „Ancone” deținea majoritatea acțiunilor întreprinderii „Teknider”, al cărei obiect de activitate era tocmai cercetarea și patentarea noilor tehnologii. Pe lângă aceasta, conducea și grupul ENI, care controla toată industria petrolieră și chimică

din Italia și, din această funcție, era recunoscut ca fiind autorul acordului de petrol cu Iranul. Securitatea semnala că, prin poziția pe care o avea, putea chiar să vândă statului român respectiva uzină.

„Ancone” fusese și anterior abordat de o delegație a României, cu care discutasese, fără a se ajunge la vreun rezultat. De această dată, datorită relației de prietenie și de afaceri cu Iosif Constantin Drăgan, a avut o altă atitudine. Pentru început, a sfătuit statul român să nu cumpere tot procedul, care ar fi costat prea mult, cea mai bună soluție fiind să le ceară italienilor să construiască în România o distilerie cu materiale românești sau italienești, Iosif Constantin Drăgan urmând să faciliteze legătura. Cum formula nu era deținută de italieni, „Ancone” recomanda României să procure catalizatorul, fără știrea americanilor, și se oferea să intermedieze unui inginer „bun”, cu experiență practică din întreprindere, să viziteze sub acoperire comercială uzinele italiene, pentru ca mai apoi, prin Iosif Constantin Drăgan, să se intermedieze procurarea a tot ceea ce românii considerau de cuviință.

Pe parcurs, Iosif Constantin Drăgan i-a facilitat lui Ștefan Cleja o întâlnire cu „Ancone”, acesta din urmă invitându-l la masă împreună cu soția. Întâlnirea, la care au fost invitați și Iosif Constantin Drăgan, precum și omul politic italian denumit în dosarul de Securitate „Bruzasca”, a fost fructificată, gazda propunând ca statul român să trimită la el doi ingineri, care „să viziteze întreprinderea și să-și aleagă

Iosif Constantin Drăgan, la una dintre întâlnirile cu Nicolae Ceaușescu. Deasupra, de la stânga la dreapta: Pella, ministrul de Externe italian, liderul conservator Maurice Harold Macmillan și Giovanni Gronchi, președintele Italiei

IOSIF CONSTANTIN DRĂGAN ȘI SPIONAJUL ECONOMIC

IULIU CRĂCANĂ

În anul 1940, Institutul Italian de Cultură din București îi acorda o bursă de studiu în Italia tânărului Iosif Constantin Drăgan. Absolvent al Facultății de Drept din Capitală, el a plecat la Roma, unde a terminat a doua facultate, de Științe Politice și Economice, și a obținut un doctorat în Drept. Preocupările intelectuale erau depășite de abilitățile comerciale și de dorința de a se îmbogăți. Priceperea de a înmulți banii, cunoștințele comerciale și abilitatea de a-și face relații l-au transformat pe tânărul Iosif Constantin Drăgan într-un om de afaceri influent.

În anii '50, Iosif Constantin Drăgan se putea considera un om împlinit. Avea însă o problemă familială majoră. Printr-un nefericit concurs de împrejurări, după instaurarea regimului de democrație populară și închiderea definitivă a granițelor, mama sa, Cornelia Drăgan care stătuse în Italia din 1942 până în 1946 – rămăsese în țară. Se dusese să-și viziteze fiul pentru scurt timp, în 1942, dar nu a mai

putut să plece de lângă el, considerându-se indispensabilă pentru confortul lui casnic. S-a întors în țară însă, din cauza decesului soțului, Ștefan Drăgan.

Nu a profitat de anii 1946-1947, în care se mai putea pleca, așa cum au făcut, emigrând definitiv în Italia, pe urmele fratelui mai mare, și ceilalți doi fii, Jianu și Zeno. A încercat să salveze, ce se mai putea, din afaceri în vremurile

de schimbare a regimului politic și să păstreze bunăstarea familiei, afectată de noile vremuri și de dispariția prematură a lui Ștefan Drăgan. A amânat să plece în Italia, iar apoi s-a dovedit a fi prea târziu. Deși, începând cu anul 1951, a înaintat mai multe cereri în acest sens, nu a primit viză.

La sfârșitul anilor '50, Iosif Constantin Drăgan era, printre altele, membru în Comitetul Economic și Social European,

1974

RĂNIȚI DE „YOM KIPPUR“, ADUȘI ÎN ROMÂNIA

PETRE OTU

La 27 iunie 1974 a aterizat la București, pentru o vizită de patru zile, Mohammad Anwar el Saadat, președintele Egiptului. România era prima destinație a vizitei președintelui egiptean în Europa răsăriteană, care mai includea Bulgaria. În capitala României, el urma să aibă convorbiri cu Nicolae Ceaușescu, ales președinte cu trei luni în urmă, despre problemele Orientului Mijlociu și despre raporturile bilaterale.

Orientul Mijlociu fusese zguduit, în luna octombrie 1973, de un nou război între arabi și evrei, al patrulea din perioada postbelică, numit și războiul de „Yom Kippur“, întrucât țările arabe au declanșat ostilitățile de „ziua ispășirii“, una dintre marile sărbători religioase ale poporului evreu.

Față de războiul arabo-israelian din 1967, România a adoptat o poziție aparte, refuzând să condamne Israelul ca agresor și să rupă relațiile diplomatice, așa cum au procedat celelalte țări din Tratatul de la Varșovia, cărora li s-a alăturat și Iugoslavia.

Primire fastuoasă la București

În urma acestui gest, raporturile cu țările arabe s-au înrăutățit, pentru ca, după ridicarea relațiilor diplomatice

dintre România și Israel la nivel de ambasadă (17 august 1969), unele dintre ele să-și retragă ambasadul de la post (Egiptul, Irakul), iar altele (Sudanul, Siria) să înceteze orice contacte.

România a reușit, treptat, în anii următori, să restabilească situația, reluând raporturile diplomatice normale. În cadrul unui lung turneu african, ce a mai cuprins Republica Populară Congo, Zair, Zambia, Tanzania, Sudanul, Nicolae Ceaușescu a vizitat Egiptul (2-6 aprilie 1972). Prezența lui

Saadat la București, la sfârșitul lunii iunie 1974, era, din acest punct de vedere, una de răspuns, mai ales că intervenise grava criză generată de războiul arabo-israelian.

Se mai adăuga un alt fapt important. Vizita lui Saadat în România și Bulgaria se desfășura la doar două săptămâni după cea a președintelui american Richard Nixon în Egipt. Observatorii internaționali apreciau că turneul șefului statului egiptean în estul Europei reflecta hotărârea luată de Cairo ca prie-

ce vor". Deoarece instalația era de mari proporții, Iosif Constantin Drăgan a recomandat, iar partenerii italieni au acceptat, ca ea să nu fie cumpărată în întregime, detaliile, precum tubulaturi, turnuri și vane, să fie executate în țară, iar statul român să cumpere numai acele părți care constituiau secretul de fabricație (camerele de contact și catalizatorul). Drăgan promisese să elaboreze – de fapt, să primească neoficial de la „Ancone” – o lucrare documentară completă, care să redea întregul proces tehnologic și planurile instalației, compoziția și fabricarea catalizatorilor, pe care urma să o predea la 30 aprilie 1958 rezidentului Securității. Acesta semna în țară că, pentru reușita negocierilor, tot meritul îi revenea lui Drăgan, a cărui relație de prietenie cu „Ancone” părea foarte strânsă.

Metehnele Securității

Același rezident propunea ca delegația română să fie compusă din trei membri, dintre care un economist și un inginer de la tehnic, dar aceștia să fie lucrători ai Securității. În cele din urmă, partea română a respectat condițiile puse de „Ancone” și Drăgan, scoțând Securitatea din ecuație, inginerii trimiși fiind în număr de doi și nefiind angajați ai Securității. Era vorba despre Alexandru Drăgan, director general al Direcției Generale a Prelucrării Țiteiului, și de Nicolae Hohoș de la IPROCHIM, specialiști civili cu funcții oficiale, împuterniciți de ministrul de resort să trateze cumpărarea acestor instalații. Cu sprijinul și consilierea permanentă din

partea lui Iosif Constantin Drăgan, datorită căruia furnizorii au acceptat condiții avantajoase pentru statul român, inginerii au terminat tratativele cu grupul ENI și întreprinderea „Teknider” la 14 mai 1958, achiziționând patentul cu plata în trei ani.

Bineînțeles că toate aceste demersuri au fost condiționate de obligația statului român de a elibera actele necesare Corneliei Drăgan pentru a ajunge în Italia. Pe parcurs, la toate întâlnirile avute, Iosif Constantin Drăgan i-a presat în permanență pe reprezentanții români. La rândul ei, Securitatea a propus ca mama omului de afaceri să beneficieze de toate facilitățile pentru întocmirea actelor respective în țară. În tot acest timp să fie însă însoțită de un ofițer de Securitate, care să se ocupe de ea până la plecare, cu scopul de a o influența să vorbească de bine despre România în Italia. Ulterior însă, Securitatea propunea să se întârzie eliberarea actelor până la venirea delegației tehnice românești, cu toate

că, încă de la sfârșitul lunii martie, Iosif Constantin Drăgan pregătise un automobil cu șofer pentru a-și aduce mama din România și tot întreba la ce dată să îl trimită.

Deși rapoartele rezidenței de la Roma confirmau că „Ancone” s-a ținut de cuvânt, așa cum promisese Iosif Constantin Drăgan, și deși într-o notă din 24 aprilie 1958 se evidențiau rezultatele pozitive, Securitatea a început să tergiverseze, cerând, în mod inutil, același lucru, dar prin modalitatea specifică spionajului tehnologic: „El nu trebuie să considere că prin participarea inginerilor la rafinăria ENI s-a rezolvat problema patentului. Va trebui să-l obțină și să-l predea”. Această încercare absurdă jignează inteligența lui Drăgan, care nu avea cum să nu cunoască toate amănuntele tranzacției. Acesta a răspuns în același fel, furnizând în cele din urmă câteva descrieri sumare ale unor rafinării din sudul Italiei. Informațiile furnizate erau prea generale, imprecise și lipsite de amănuntele care le-ar fi făcut utile; nu difereau foarte mult de descrierile unui vizitator nevizat într-o întreprindere.

Eforturile de a o aduce pe mama sa în Italia au dat roade în cele din urmă, deși tergiversările Securității au ținut până în luna octombrie 1958. Ea a primit pașaportul și a ajuns în Italia, fără ca Iosif Constantin Drăgan să fie înștiințat, dovadă fiind faptul că, la momentul sosirii Corneliei Drăgan, acesta era plecat într-o călătorie cu iah-tul personal pe țărmurile africane, de unde s-a întors urgent pentru a o vedea. ■

Până la sfârșitul lunii martie 2011, Muzeul Hermitage din Amsterdam prezintă o expoziție dedicată vieții și mitului lui Alexandru cel Mare. Este primul proiect important găzduit de muzeul olandez, inaugurat în 2009, ca filială a Muzeului Ermitaj din Sankt Petersburg.

Cei aproape 40 de organizatori implicați în proiect aduc o mică parte a impresionantelor colecții din Sankt Petersburg în noua locație deschisă în metropola olandeză. Expoziția surprinde influența civilizației grecești în zonele străbătute de armata lui Alexandru

Camee înfățișându-l pe Alexandru la vânătoare (sardonix, Italia, secolul I; colecția Ermitajului)

cel Mare spre Orient, cunoscută printre specialiști ca epoca elenistică (323 î.H. - aproximativ sec. I î.H.). Cei 11 ani de războaie și călătorie ai lui Alexandru cel Mare în Orient modelează decisiv arhitectura, arta, limba și viața cotidiană în Siria, Egipt, Persia, Bactria și India. Extinsa colecție arheologică expusă subliniază atât influența culturii grecești asupra zonei cuprinse între Asia Minor, India, Egipt și Mongolia, cât și modificările pe care cultura greacă le aduce în zonă.

Muzeul Hermitage din Amsterdam

NEPIERITORUL MIT AL LUI ALEXANDRU CEL MARE

DANA DOLGHIN

Sunt prezentate, pentru prima dată în vestul Europei, valoroasele litografii comandate de țarina Ecaterina a II-a pentru contele Grigori Orlov, consilierul ei apropiat. Suita de panouri din lemn îl înfățișează pe Alexandru cel Mare în reproduceri ale unor ipostaze triumfale clasice. Pe lângă acestea, domină sala de expunere picturile lui Pietro

Antonio Rotari (*Alexandru cel Mare și Roxana*) și ale lui Sebastiano Ricci (*Apelles Campaspe*), cât și o impresionantă tapiserie de secol XVII, *Familia lui Darius înainte de Alexandru cel Mare*. Sunt doar câteva dintre ipostazele lui Alexandru cel Mare preferate de elita europeană, cele care contribuie și ele la articularea unui mit legat

de vizionarismul și curajul generalului. Pentru Ecaterina cea Mare, ca și pentru alte capete încoronate ale Europei, generalul Alexandru reprezenta idealul omului de stat.

La următorul etaj, mitul cedează locul realităților istorice: întâi copilăria, cu lecțiile valoroase ale maestrului Aristotel, cu influență

tenia crescândă cu Washingtonul să nu deterioreze relațiile cu blocul comunist. Președintele Saadat afirmase de mai multe ori că era adeptul neutralității între Est și Vest.

La rândul ei, România vedea, prin noua vizită la București a celui mai important lider arab, o bună ocazie de a reafirma politica sa de deschidere către toate azimuturile sau, cum era numită, câteodată, a „ușilor deschise” și de a restabili și consolida punțile de legătură cu lumea arabă. După opinia liderilor români, era o modalitate de a evita constrângerile alianței din care făcea parte, venite mai ales din partea liderului acesteia – Uniunea Sovietică –, și de a spori rolul diplomației române în zona atât de sensibilă a Orientului Mijlociu.

Președintelui Saadat i s-a făcut o primire ostentativă, neobișnuită chiar și pentru protocolul regimului. Întreaga conducere românească, în frunte cu Nicolae Ceaușescu și Elena Ceaușescu, se afla la aeroport să-i salute pe oaspeți. Sosirea a fost prezentată, în direct, de Televiziunea Română, iar principalul organ de presă, *Scântea*, a publicat un interviu cu înaltul oaspete și o biografie a acestuia. Pe traseul de la aeroport la reședința președintelui egiptean, autoritățile au scos peste 100.000 de oameni, care aveau dispoziție să-l ovăioneze pe președintele egiptean.

În prim-planul convorbirilor oficiale au stat problemele grave din Orientul Mijlociu, generate de războiul arabo-israelian; conferința de la Geneva; respectarea rezoluției Consiliului de Securitate nr. 242; participarea palestinienilor la procesul de pace etc. În cadrul întâlnirilor dintre cei doi președinți, Saadat a

solicitat ajutorul pentru îngrijirea în spitalele românești a unui număr de militari răniți în confruntările arabo-israeliene din octombrie 1973. Nicolae Ceaușescu și-a dat acordul de principiu, urmând ca detaliile să fie stabilite ulterior.

Solicitări egiptene, rezolvări românești

Ca urmare a discuțiilor de la București, în luna august 1974, șeful Statului Major al Forțelor Armate Egiptene a adresat o scrisoare omologului său român prin care solicita primirea unui număr de 170 de ofițeri și soldați pentru tratament în spitalele din România. Dintre aceștia, circa 100 prezentau afecțiuni ce țineau de profilul chirurgie ortopedică, 30 aveau traumatisme oculare, iar 40 dintre ei necesitau proteze. Se propunea, de asemenea, ca o echipă restrânsă de medici români să se deplaseze în Egipt pentru examinarea răniților, transportul și cazarea acestora urmând să fie asigurate de partea egipteană. Tot ea se angaja să suporte cheltuielile legate de deplasarea și tratamentul răniților.

În luna septembrie 1974, o echipă de trei medici români, specialiști în ortopedie, oftalmologie și neurochirurgie, s-a deplasat la Cairo, unde i-a examinat pe cei aproape 200 de răniți egipteni. Pe baza raportului lor, Bucureștiul a decis să primească în țară doar 130 de militari cu afecțiuni ortopedice, oftalmologice și de neurochirurgie. Pentru cei 40 de răniți ce necesitau proteze nu existau condiții de tratament în țară.

Lotul militarilor răniți a sosit în România la 16 oc-

tombrie 1974. Era alcătuit din 118 persoane (32 de ofițeri și 86 de soldați). Toți răniții au fost internați, pentru o carantină de zece zile, la Spitalul Militar Central. Ulterior, la 25 octombrie același an, 24 de militari au fost transferați la clinica de ortopedie a Spitalului Brâncovenesc din București. În prima parte a lunii noiembrie, cei mai mulți dintre ei au fost operați în cele două unități spitalicești și, pe măsură ce se vindeau sau starea de sănătate se ameliorea, reveneau în Egipt.

Treptat, au apărut și unele probleme, mai ales de ordin financiar. Costul unei zile de spitalizare a fost stabilit, inițial, la 126 de lei. Dar militarii egipteni au cerut o îmbunătățire a alimentației, mai ales cu produse specifice. Ca atare, Ministerul Apărării Naționale a propus lui Nicolae Ceaușescu sporirea alocăției cu 14 lei, de la 126 la 140 de lei/zi. Cum Ambasada Egiptului în România era de acord, solicitând chiar această majorare, Ceaușescu a aprobat cererea, ceea ce a permis îmbunătățirea hranei zilnice a militarilor egipteni.

Cea mai mare parte dintre militarii egipteni a părăsit România la începutul anului 1975. Suma totală pusă la dispoziție de statul român a fost de 1.200.000 lei. În documentele inițiale, partea egipteană se angaja să suporte toate cheltuielile, dar Hotărârea Comitetului Central, prin care s-a aprobat îngrijirea răniților, lăsa problema în suspensie, ea urmând să fie reglementată prin negocieri între cele două părți. Cercetări ulterioare vor putea stabili cât anume a suportat statul român din costul acestei operații umanitare, ce avea și scopul de a netezi asperitățile din raporturile bilaterale. ■

GEORGETA FILITTI

Noua guvernare a lui P.P. Carp e în atenția opiniei publice. Măsurile populiste provoacă derapaje financiare, stârnind atacurile opoziției. Și politica externă a noii formațiuni ministeriale e neașteptată: P.P. Carp declară senin presei franceze că românii se bucură în monarhia austro-ungară de „tratamente bune“. În acest timp, România profundă se manifestă plenar: în interior și în străinătate sunt omagiați antecesorii care au contribuit la modernizarea statului, se organizează expoziții, concerte, vernisaje etc. Pentru o dată, România este părtaşă la faptele mărunte care conturează progresul: disputa pentru adoptarea sau respingerea modelului la femei a fustei pantalon...

Subiectul predilect al opiniei publice, în acest început de primăvară, este aprecierea proaspătului guvern P.P. Carp. Fraudele electorale sunt demascate în toate ziarele, iar regele Carol I primește mai multe telegrame cu dezvăluiri decât în 1875 (când la putere se afla guvernul conservator condus de Lascăr Catargi) ori în 1888 (când guvernau liberalii „vizirului“ Ion Brătianu). Atunci, după caracterizarea unei foi opoziționiste, „era vorba de regimuri politice roase până la coardă“. Din noianul de plângeri reținem câteva: un negustor bucureștean, care făcuse imprudența să închirieze o sală pentru o adunare a opoziției,

se trezește cu 20 de procese-verbale de contravenție. La Botoșani, guvernul cheltuise 300.000 de lei pentru cumpărarea de voturi; la Iași votul se negocia cu 1.000-7.000 de lei. După calculele opoziției, 2.000 de morți votaseră în favoarea guvernului! Pentru discreditarea adversarilor, reprezentanții puterii oferiseră gratuit țăranilor un calendar cu caricaturi reprezentându-i pe liberali și pe conservatorii democrați, ceea ce va genera un scandal îndelungat în Parlament. Contestațiile cele mai vehemente și mai sonore au loc în universități, unde profesorii candidau la Senat pe locuri anume pentru ei. Atât A.D. Xenopol

durabilă asupra tânărului. Sunt expuse în acest sens statui reprezentându-l pe Alexandru în copilărie și inscripții din secolul al III-lea descoperite în Asia Minor, ce atestă cultul lui Alexandru pentru Ahile, Heracle și Homer, completate de un aparat informațional riguros. Urmează ascensiunea la tron a tânărului de 20 de ani, în anul 336 î.H., la moartea regelui Filip al II-lea al Macedoniei. Doi ani mai târziu, Alexandru pleacă spre granițele lumii cunoscute, pentru a cuceri fabulosul Orient. Fiecare încăpere a expoziției redă o locație geografică prin care au trecut armatele lui. Sunt expuse, prin urmare, sculpturi, bijuterii și statui din secolele IV-III î.H. descoperite în Asia. Mulțumită hărților interactive, prezente în fiecare cameră, suntem alături de armata de aproximativ 50.000 de soldați ai lui Alexandru, ce descoperă treptat comorile Orientului.

Sunt prezentate piese din întreaga Asie Centrală, inclusiv pietre prețioase, inele și obiecte ce au aparținut culturilor scitice din Asia, cu care Alexandru se confruntă în anul 327 î.H. Merită stăruit asupra figurilor călăreților sciți. Decorațiile de pe vase sau obiecte de uz comun surprind sincretismul dintre cultura locală și cea greacă. Un sigiliu atestă confruntarea dintre Alexandru, după înfrângerea lui Darius, și guvernatorul persan al Egiptului, Mazaces. Acesta din urmă îi cedează o mare parte din prerogative. Reprezentarea lui Alexandru ca faraon, realizată la încoronarea lui ca „fiu al zeilor”, în 332 î.H., îi atestă popularitatea în

Egipt, unde a fost primit ca un eliberator al țării de sub dominația persană, lungă de aproape 200 de ani.

La fel de valoroase sunt descoperirile din Asia Centrală. Au fost aduse de la Sankt Petersburg figurine din teracotă feminine și masculine, satiri și croși, fragmente din piese de piatră, din secolul al IV-lea î.H. până în primele secole după Hristos, ce surprind influențele elenistice asupra artei orientale. Îmbinarea dintre spiritul ludic grecesc și apetența pentru atipic, cu decorurile generoase ale stilului din Bactria, sunt vizibile în colecția de bijuterii expusă.

O ultimă parte a expoziției explorează influența profundă a trecerii armatei lui Alexandru cel Mare prin Orient. Evoluția artelor din această zonă este simptomatică pentru influența perioadei elenistice în timp. Sunt expuse papirusuri egiptene scrise în greacă de la începutul mileniului I, calendarul creștin din jurul anului 1000, ce are ca dată de referință nașterea lui

Alexandru cel Mare, și nu cea a lui Hristos. De asemenea, texte persane din secolele al XVI-lea și al XVII-lea atestă prezența figurii lui Iskander (Alexandru) în literatura persană târzie. O piesă interesantă este manuscrisul iluminat din Khamse (Iran), realizat de Nizami Ghanjavi (1141-1209), poet și filosof azer.

Curatorii au ales ca piesă centrală a expoziției faimoasa Camee Gonzaga (sec. al III-lea î.H.; *Magazin istoric*, nr. 1/1991), una dintre cele mai cunoscute din Europa. Aflată în posesia familiei italiene Gonzaga, a fost cumpărată de regina Christina a Suediei (*Magazin istoric*, nr. 11/1998, 11/1999), la sfârșitul secolului al XVII-lea. Piesa este un bun exemplu al tradiției elenistice, înfățișându-i pe regii Egiptului, Ptolemeu al II-lea Philadelphus și soția sa Arsinoe, după moda greacă. Însă regina Christina, îndrăgostită de mitul lui Alexandru cel Mare, insistă că figura aparține acestuia. De la o regină, cameea ajunge apoi la țarul Alexandru I, în 1814, fiindu-i dăruită de împărăteasa Joséphine, în semn de mulțumire pentru sprijinul oferit după declinul puterii lui Napoleon.

În cadrul expoziției, portretul generalului Alexandru și influența mitului său sunt completate fericit de arta digitală a lui Erwin Olaf. Artistul suprapune sculpturi cu imagini digitale, pentru a recrea portretul lui Alexandru cel Mare, plasat la confluența dintre mit și realitate. ■

Mozaic reprezentându-l pe Alexandru cel Mare

1911

Elena Bacalogu

Ion Kalinderu

din Arad îi vine destul de greu să-l convingă de contrariu pe Raymond Recouly, directorul de la *Le Figaro*. Ca să împace pe toată lumea, ziaristul francez vorbește alături cu subiectul: „românii sunt extrem de inteligenți, plini de viață și de viitor, țara e magnifică”, încât, vizitând-o, i s-a părut că se află în Franța. Francezul nu se ostenea prea mult să deslușească geografia Balcanilor. El scria sigur de el că „regele și regina bulgarilor, în reședința lor de la Cotroceni, au primit vizita perechii moștenitoare a României...”

De partea cealaltă, spre Răsărit, rușii se pregăteau o dată în plus să declare Basarabia pământ rusesc. Se apropia centenarul anexării, așa că ridicau la Soroca o statuie a lui Petru cel Mare și la Ismail alta pentru Suvorov.

Constatarea că o țară mică se poate cel mai bine exprima prin cultură în arealul european e în această lună martie pe deplin susținută de fapte: George Enescu concertează la Bruxelles, în palatul contesei de Flandra, și la reședința ambasadorului român Trandafir Djuvara (*Magazin istoric*, nr. 12/2009). La Viena se vernisează expoziția pictorului român Kimon Loghi (1873-1952). La Congresul mondial al popoarelor, programat pentru luna iulie, la Londra, delegația română e prestigioasă: vicepreședinte al congresului este Constantin Dissescu, fost ministru, membru al Curții Internaționale de la Haga și al Uniunii interparlamentare; apoi Ion Kalinderu, Th. Rosetti, generalul G. Budișteanu, M. Ferechide, Al. Catargi, ministrul țării în Regatul Unit. Prozatoarea și publicista Elena Bacalogu (1878-1947) conferențiază la Societatea pentru instruirea femeilor din Roma despre *România de la începuturi până azi*. Ca și în alte rânduri, românii își leagă numele și de fapte reprobabile: un Ion Mircea fură cărți rare de la biblioteca „St. Geneviève” din Paris și e arestat.

Și viața culturală internă e remarcabilă. Vechea meteahnă națională a pocirii limbii e vestejită în revista *Viața nouă*, care apărea sub redacția lui Ovid Densusianu, cu articolul *Cine maltratează limba românească?* Conferințele reprezintă o adevărată modă. Așa, Mihai Mora conferențiază despre *Utilitatea culturală a băncilor*, elogiindu-le în primul rând pe cele ardelenice. Conferențiarul s-a ocupat în mod particular de banca „Albina” din Arad, care oferea burse „Partenie Cosma” unor tineri săraci ca să studieze în străinătate. Dr. C.D. Rădulescu conferențiază la Ateneu despre *Sănătate și frumusețe*. Ca o recunoaștere postumă a meritelor dr. Carol Davila, întemeietorul, între altele, al Crucii Roșii Române, 20 de busturi în ipsos ale acestuia sunt așezate în holurile de onoare ale spitalelor militare din țară. La Iași, Camera de Comerț e pe cale să organizeze o galerie de portrete de negustori de la 1848 înainte. Săpăturile arheologice efectuate la Hunedoara duc la descoperirea a două sarcofage din epoca arpadiană, după cum informează presa ungară. Și aceeași sursă (*Magyar Ország*) constată că școlile secundare românești sunt cele mai bine organizate din Europa răsăriteană, încât ar trebui luate de model.

Dintre numeroasele recitaluri, serate muzicale, matineuri, concerte, amintim turneul internațional al doamnei Hanako, „Sarah Bernhardt a Japoniei”, cu un spectacol unic la „Teatrul Liric” al lui Leon Popescu. Și mișcarea teatrală autohtonă e dinamică; acum ia ființă Societatea autorilor dramatici din România.

Expoziția de pictură Vermont – Maniu, amândoi cu studii în străinătate, este bine primită de critica de specialitate.

Sunt și momente culturale pline de tensiune: la Iași, după luni de zile de dispute

Alexandru Marghiloman

Ziaristul C. Mille

1911

la Iași, cât și Thoma Ionescu la București protestează că s-a practicat votul deschis, nu cel secret, cum prevedea legea.

În același timp, guvernul ia o serie de măsuri năucitoare, de factură populistă, potrivit principiului „După mine, potopul!” Se micșorează impozitele, se suspendă posturi și subvenții toate cu o notă marcată de reducere a capacității de reacție a opoziției. Așa, se anunță depunerea proiectului de lege a județelor (aceasta pentru că dintre cele 30 de județe ale țării, 20 erau în mâna opoziției). Creditul Funciar Urban, citadelă financiară a liberalilor, e asaltat deliberat cu împrumuturi din partea guvernanților, ca să fie mai lesne falimentat. Al. Marghiloman, ministrul de Interne, strigă cu cinism: „Am nevoie de locuri!” (dorind, pe de o parte, să-l înlăture de la conducerea instituției pe fostul său cumnat, Dimitrie Știrbei, iar pe de alta, să dispună de banii Creditului).

Se operează masive reduceri de posturi în administrație, inspectorate agricole, primării, cu predilecție din rândul liberalilor. Se suprimă 51 de posturi de inspectori școlari. La fel se reduc subsidiile pentru școlile românești din Bulgaria și Turcia de la 110.000 lei pe an la 76.000. În același timp, se creează trei posturi de secretari de Stat (la Finanțe, Interne și Instrucție Publică). Pentru a restrânge puterea primarilor, tot Marghiloman depune un proiect de lege prin care calitatea acestora era incompatibilă cu mandatul de deputat (se exceptau orașele București, Iași și Craiova). Oamenii guvernului trebuie să fie peste tot, așa că cei 39 de comisari de poliție de la București vor avea în coastă 17 inspectori („un inspector la un comisar și trei sferturi!” ironizează Viitorul).

Reducerea taxelor devine o realitate: la importul de pește sărat, unelte agricole și cărți

legate. Dar măsura cea mai spectaculoasă rămâne, neîndoios, scutirea de impozit funciar a proprietăților agricole de până la 6 ha. Consecințele nu întârzie însă să apară: numai la București încasarea impozitelor scade la 10% zilnic (1.500 de franci, față de 150.000 sub liberali).

Chiar o măsură aparent salutară se dovedește în fapt păguboasă pentru beneficiari. Lefurile profesorilor universitari sporesc de la 360 la 420 de lei pe lună, dar și numărul orelor de predare crește de la 48 la 60. Cum vistieria se golește văzând cu ochii, guvernul apelează la casele speciale, de pildă, a Pensiilor, de unde ia șapte milioane necheltuite, recomandând în același timp ca vârsta de pensionare să crească. Apoi pregătește terenul pentru un împrumut de 200 de milioane în străinătate, necesar înarmării, construcției de drumuri și dotării suplimentare a C.F.R. În schimb, legea pentru încurajarea industriei naționale, aflată pe tapet în Parlament, era realmente un lucru pozitiv datorită măsurilor de susținere, în primul rând prin numeroasele scutiri acordate (la transport, export, contribuții fiscale ș.a.). Un prim rezultat al politicii protecționiste promovate de guvernul P.P. Carp este inaugurarea unei noi fabrici de hârtie, unde erau acționari diplomatul N. Xenopol, ziaristul C. Mille, negustorul Hagi Teodorachi, omul de afaceri N. Cincu. Să amintim, în fine, că deși e criză financiară, bugetul pe viitorul an e sporit cu 24 de milioane de lei.

La fel de neașteptat se comportă P.P. Carp și în materie de politică externă. Ignorând drama conaționalilor noștri din Transilvania, aflați sub dominația ungurească, el declară că situația lor e bună, iar „tineri români într-ale politicii își fac mâna la București cu cauza lor”. Francezii sunt bucuroși să afle că românii o duc înfloritor în monarhie și redactorului *Tribunei*

CUM AM AJUNS VECINI CU RUȘII

1789, Tighina își schimbă stăpânul: otomanii o părăsesc, rușii o preiau

Dr. GABRIEL MICU

Secolul al XVIII-lea a consacrat prezența în sud-estul Europei a celor trei mari puteri care aveau să se înfrunte în cadrul „problemei orientale” până la sfârșitul Primului Război Mondial: Imperiul Otoman, Imperiul Habsburgic (apoi Austro-Ungar) și Imperiul Rus.

În drumul lor spre Istanbul, Imperiul Habsburgic și cel Rus considerau Principatele Române doar o etapă de marș. Interesul celor două mari puteri creștine una catolică, alta ortodoxă pentru această zonă a generat împărțirea boierilor din principate în două tabere: una proaustriacă, cealaltă prorusă.

Domnitorii Șerban Cantacuzino și Gheorghe Duca au furnizat în timpul asediului Vienei (1683) informații importante habsburgilor privind capacitatea de luptă a armatei otomane, contribuind astfel la eșecul efortului de a cucerii orașul. Relațiile lui Constan-

tin Brâncoveanu cu austriecii și cele ale lui Dimitrie Cantemir cu rușii reprezintă părți componente ale efortului principilor români de a înlătura suzeranitatea otomană și de a contribui la afirmarea celor două provincii românești în planul relațiilor internaționale cu un nou statut politico-diplomatic.

**„O putere
în mod sincer
prietenă”**

Prezența Rusiei în prim-planul evoluțiilor politico-militare din spațiul sud-est european a inaugurat prima

dintre perioadele tumultuoase ale relațiilor româno-ruse, cu efecte dintre cele mai diverse și nu de puține ori tragice în existența celor două popoare. Încă din secolul al XVI-lea debutase un proces de colonizare a teritoriilor de la est de Nistru, care a avut inițial un caracter spontan, neorganizat. Primul val masiv de populație românească s-a stabilit în Slobodskiaia Ucraina în contextul exilului forțat al principelui Dimitrie Cantemir după bătălia de la Stănilești (1711). În regiunile sudice ale Imperiului Rus erau stabiliți, la sfârșitul secolului

Ovid Densusianu

Harem skirt

1911

În legătură cu locul amplasării statuii lui A.I. Cuza (Piața Unirii sau Piața Nouă), studenții amenință că vor boicota ceremonia întârziată a semicentenarului Universității dacă nu e aleasă prima sugestie. Nicolae Iorga, aflat acolo, îl apostrofează pe un bancher evreu din Manchester, venit cu afaceri în capitala Moldovei, și ieșit întâmplător în drumul acestuia. Omul, mirat, mărturisește că nici n-a auzit de numele istoricului. Un student zelos din suita lui Iorga îl pălmuiește și incidentul se termină la poliția ieșeană, cu continuare la Legația Britanică din București.

Lumea discută pățimaș, se fac scenarii politice, se aruncă acuze de tot felul. Buna regină Elisabeta, impresionată de vorbăria nesfârșită și în același timp de condiția mizeră a țăranilor, a săracilor, a celor fără vedere, declară unui corespondent al foii vieneze *Neue Freie Presse*: „Dacă Christos ar reveni pe Pământ, ar fi taxat de socialist și băgat la balamuc ca nebun”.

In lume se întâmplă fel de fel de lucruri și, cum vom vedea, românii sunt tot mai mult în pas cu ele. America rămâne, prin definiție, spațiul excentricității, dar și al soluțiilor practice. Un miliardar din Montana se pregătește să cumpere Republica Guatemala (pe teritoriul căreia erau în activitate 21 de vulcani) și s-o exploateze printr-o societate comercială.

Rețete americane de îmbogățire ar fi: cumpără repede și vinde cu profit minim; dormi opt ore, lucrează 12, restul dezvoltă-ți spiritul; plătește-ți dobânzile cu o zi mai devreme; din cinci dolari economisește totdeauna unul.

În Mexic, starea insurecțională devenise endemică, așa că lumea se aduna pe terasele de pe acoperișuri „la priveală” și bea ceai cu briose. Distracția poartă nume englezesc: *battle-tea-party*.

În Anglia se inaugurează „aeroplanul poștal”, cu primele scrisori, aduse din India și stampilate ca atare. Și tot acolo cultul pentru muzică se exprimă într-o producție de 90.000 de pianе fabricate anual.

La Paris se constituie o ligă pentru scoaterea ochelarilor la cai. „E singura faptură de pe lume lipsită de vederea laterală”, motivează întemeietorul grijului. Și tot acolo, anunță *Le Gaulois*, s-a inventat „umbrela cu ferestre”. Asta după ce un profesor, umblând pe ploaie cu cortelul deschis, fusese mușcat de un câine turbat. Cu noua formulă, vedeai primejdia, credea naivul inventator.

Dacă pentru femei moda e un încântător prilej de schimbare, de cochetărie, de stârnire a invidiei, mulți bărbați vedeau în ea spectrul falimentului. Practici ca totdeauna, mai mulți locuitori din Carolina de Nord adresează Senatului o cerere, solicitând să se impună câte o uniformă pentru bărbați, alta pentru femei sau copii, iar moda să fie interzisă. Semnau: „capi de familie depășiți de fluctuațiile modei”. Numai că aceasta era un adevărat tsunami. O dovedește nebunia cu fusta-pantaloni care se abătuse și asupra României. Dacă în Elveția un hangiu își îmbracă astfel chelnerițele și are localul mereu plin, în America pudibondă această îmbrăcăminte e numită batjocoritor *harem skirt* (fustă de harem), iar amenda pentru purtarea ei era de 250 de dolari. De altminteri aceeași penalizare îi aștepta acolo și pe cei care foloseau peruci sau proteze dentare.

La noi părerile erau împărțite, încât se fac manifestații, pro și contra, la București. Dar în general lumea e potrivnică și femeile sunt urmărite de derbedei pe Calea Victoriei, Lipscani sau Calea Griviței. Nici la Brăila n-au liniște. Ca să scape de huiduieli, o femeie se refugiază într-un magazin de îmbrăcăminte și iese de acolo cu o costumație schimbată... ■

Alegorie a victoriei rușilor contra otomanilor la Hotin, 1769. Prințul Golișin primește trofee

apele Mării Mediterane. Tratatul nu specifica numărul de tunuri de la bordul unui vas comercial rusesc și, totodată, favoriza dezvoltarea unei flote de război rusești la Marea Neagră. Totodată, sultanul se obliga să permită construirea la Istanbul a unei „biserici publice de rit grecesc, care nu va fi niciodată... supusă constrângerilor și nelegiuirilor“. Guvernul otoman se obliga „să protejeze constant credința creștină și bisericile sale, angajându-se totodată să îngăduie miniștrilor Curții Imperiale a Rusiei să facă în toate ocaziile oficiile de reprezentanți atât ai noii biserici din Istanbul, cât și ai preoților care slujesc acolo și făgăduind să ia în considerare aceste oficii ca fiind făcute de funcționari de încredere ai unei puteri vecine și în mod sincer prietene“.

Frontiera pe Nistru

Diplomația rusă avea să forțeze interpretarea nu numai a literei și a spiritului articu-

lului VII, dar mai ales prevederile punctului 10 al articolului XVI, astfel încât ambasadorul Franței la Constantinopol, Emmanuel Guignard, conte de Saint-Priest, constata, la 3 noiembrie 1774, că apăruseră suficiente indicii care trădau intenția Rusiei „de a trata Moldova ca stat distinct și separat de dominația turcă, limitată la [sudul] Dunării“. Principatele Române rămăneau, totuși, sub suzeranitatea Imperiului Otoman, însă trebuie să remarcăm faptul că la tratativele de pace de la Focșani și București (iulie 1772-martie 1773) românii ceruseră păstrarea statutului internațional al Moldovei și Munteniei sub garanția Rusiei, Prusiei și Austriei. Exponenții mișcării naționale românești înțeleseseră că interferarea intereselor marilor puteri ale momentului la Dunărea de Jos putea fi folosită pentru obținerea unui nou statut politico-diplomatic pentru Principatele Române, consimțit printr-o garanție a tuturor puterilor

implicate în jocurile geopolitice de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Românii căutau să obțină, astfel, un sprijin diplomatic important și un paravan protegitor față de „o suzeranitate otomană deviată de la sensurile ei inițiale“.

După Pacea de la Kuciuk-Kainargi, Moldova și Țara Românească au devenit pentru Cabinetul imperial de la Sankt-Petersburg extrem de importante în realizarea politicii de pătrundere în sud-estul Europei. Țarul putea realiza, acum, subminarea legală a Imperiului Otoman prin intermediul consulatelor rusești deschise în zonă, precum și prin folosirea pretextului protecției comunităților religioase ortodoxe de pe cuprinsul Imperiului Otoman.

Ascensiunea Imperiului Romanovilor nu a fost agreată pe deplin de către Curtea imperială de la Viena, în pofida faptului că participaseră împreună la împărțirea Poloniei în 1772, beneficiind, totodată, și de ajutorul Berlinului. Habsburgii au insistat, împreună cu prusacii, ca Rusia să renunțe la încurajarea pretențiilor de „independență ale Moldovei și Valahiei“ față de Poartă. În acest context a apărut ideea creării unui „regat al Daciei“, prin unirea Moldovei cu Muntenia sub conducerea unui principe german, respectiv Heinrich von Hohenzollern, fratele lui Friedrich al II-lea. Anexarea nordului Bucovinei de către Imperiul Habsburgic în 1775 avea să consolideze poziția Vienei în raporturile cu Rusia, care începea să domine spațiul balcanic. Noul război ruso-

Imagine a locului unde s-a desfășurat Congresul de la Focșani

al XVIII-lea, un număr de 244.100 de români, ceea ce însemna că se aflau pe locul trei după ucraineni și ruși. În 1707, țarul Petru I a ordonat formarea primului regiment de husari din istoria armatei ruse, alcătuit tot din volohi (români din Moldova și Țara Românească stabiliți dincolo de Nistru), în număr de 300 de oameni și care a primit denumirea de „Horonga Volohă”. Regimentele de husari aveau să stea la baza formării cavaleriei ușoare regulate ca armă independentă în armata imperială rusă. În preajma bătăliei de la Stănilești (1711) existau în armata imperială rusă șase regimente de cavalerie ușoară și două horongve. Crearea primului Regiment Moldovenesc de husari, la 14

octombrie 1741, avea să aibă drept bază existența Corpului Voloh al prințului Constantin Cantemir, care a devenit, totodată, și primul lui comandant. În anul 1764 se aflau în rândurile armatei imperiale ruse un număr de șapte regimente de husari alcătuite în exclusivitate sau în mare parte din români: Regimentul Moldovenesc, Regimentul Galben, Regimentul Negru, Regimentul de husari Bahmut, Regimentele de lăncieri Elisavetgrad, Dnepr, Donețk (Ekaterinoslav), precum și Regimentul sârb de husari, alcătuit în mare parte din români.

La sfârșitul veacului al XVIII-lea, Rusia avea să se afirme, sub stindardul ortodoxismului, ca fiind cea mai

importantă forță politică antiotomană și principala forță externă de dislocare a dominației seculare a sultanilor. Alianța dintre Prusia și Rusia din 1762 avea să permită victoria rușilor în războiul ruso-otoman din 1768-1774, iar Pacea de la Kuciuk-Kainargi (21 iulie 1774) marchează începutul afirmării depline a Rusiei ca factor de decizie la Marea Neagră și Gurile Dunării. Tratatul de Pace de la Kuciuk-Kainargi, descris de un istoric drept unul dintre documentele fatidice din istoria otomană, menționa independența Crimeii și dreptul vaselor rusești la liberă navigație în apele Mării Negre, de a trece nestingherite prin Strâmtoarele Bosfor și Dardanele și de a naviga în

CRINUL ȘI LEII BĂTĂLIA DE LA AZINCOURT

ALEXANDRU CHIRIȚOIU

Războiul de 100 de ani (1337-1453) a izbucnit odată cu stingerea dinastiei franceze a Capetienilor la moartea lui Carol al V-lea, ultimul reprezentant al acesteia pe linie directă, masculină. Atunci, regele Angliei, Eduard al III-lea, a cerut să fie recunoscut de nobilii francezi ca rege al lor. Acesta își întemeia cererea pe faptul că mama sa era regina Isabela, ultimul copil supraviețuitor al regelui Franței, Filip al IV-lea cel Frumos și sora defunctului rege al Franței, Carol. Debarcând lângă Calais, Eduard al III-lea nu își închipuia că dădea semnalul de început al unui conflict care departe de a uni sub un singur sceptru Anglia și Franța avea să se întindă de-a lungul unui secol. Luptele s-au purtat pe solul Franței, cu unele înfruntări navale (Magazin istoric, nr. 4/1993), și au fost întrerupte de câteva armistiții.

Episodul la care ne referim acum venea pe fondul disensiunilor politice și sociale din Anglia (o revoltă în 1414 și o conspirație a familiei York, în 1415), ca rezultat al încercării regelui Henric al V-lea de Lancaster (1413-1422) de a distra atenția populației de la luptele interne, iar momentul a fost reflectat în dramaturgie de Shakespeare, într-o piesă unde îl găsim și pe coloratul personaj Falstaff, dar și în cinematografie, ultima oară într-o ecranizare a lui Kenneth Brannagh din anii '90.

austro-otoman (1788-1792) va releva faptul că rușii doreau să ajungă la Strămtori și la Constantinopol, cu orice preț, iar în efortul de împlinire a acestui deziderat urma să fie lansat „marele proiect grecesc” al țarinei Ecaterina a II-a. Un proiect care viza refacearea Imperiului Bizantin și alungarea definitivă a otomanilor din Europa. În contrapartidă, Iosif al II-lea spera că va putea unifica Moldova, Țara Românească, Transilvania și Bucovina într-un „Regat al Daciei”, sub sceptru habsburgic. Proiectul a eșuat odată cu moartea lui Iosif al II-lea (1790) și cu încheierea păcii separate de la Șistov dintre otomani și austrieci, în 1791. Prin Pacea de la Iași (9 ianuarie 1792), Rusia își împingea frontiera până la limanul Nistrului, devenind, astfel, un factor extrem de important în evoluția politico-diplomatică a Principatelor Române.

Acord franco-rus

Revoluția franceză de la 1789, cea de a treia împărțire a Poloniei (23 decembrie 1795) și războaiele napoleoniene vor avea profunde implicații în evoluția statutului extern și a importanței geopolitice a Principatelor Române. Impunerea de către Napoleon I a lui Alexandru Suțu, în 1798, pe tronul Moldovei și Munteniei a provocat protestul energic al Rusiei și al Prusiei pe lângă Poarta Otomană. Ministrul de Externe al lui Napoleon, contele Talleyrand, afirma, în contextul întăririi protectoratului rusesc

asupra Principatelor Române, ca urmare a hătișerifurilor Porții din 18 și 29 septembrie 1802, că „centrul de greutate al lumii nu este nici pe Elba, nici pe Adige, ci pe Dunăre, la marginea de jos a frontierelor Europei”. Un diplomat francez consemna faptul că, astfel, rușii, prin „serviciul grecilor localnici util miniștrilor” ruși în Principate, prin domnitorii fanarioți filoruși Alexandru Ipsilanti și Constantin Moruzi, „exercitau o influență care echivala cu un drept de proprietate”. În acest context s-au înmulțit memoriile și proiectele românilor adresate marilor puteri și care vizau obținerea libertății și a suveranității naționale.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea, în contextul modificării echilibrului de forțe în Orientul european în favoarea Rusiei, Principatele Române aveau să devină fie obiect de compensație pentru Habsburgi, fie punct de sprijin al Franței napoleoniene, aliata Rusiei, împotriva Marii Bri-

tanii și a Imperiului Otoman. Războiul ruso-otoman din 1806-1812 avea să marcheze un nou stadiu în raporturile româno-ruse, ca urmare a răpirii Basarabiei prin Tratatul de Pace de la București (28 mai 1812). Relațiile cu puterea protectoare s-au schimbat semnificativ, iar „problema românească” a devenit piatra de încercare în raporturile dintre Marile Puteri la Dunărea de Jos. Înțelegerea secretă franco-rusă de la Erfurt (21 octombrie 1808) privind legitimitatea încorporării Principatelor Române în Rusia reprezintă o dovadă a faptului că iscusința diplomației rusești triumfase încă o dată. Denunțarea înțelegerii secrete de către francezi în 1809 a salvat, pentru moment, Principatele Române, însă era semnalul pentru uriașul efort politico-diplomatic pe care românii trebuia să îl facă în tot cursul veacului al XIX-lea – și mai apoi – pentru conservarea ființei naționale, pentru libertate și suveranitate națională. ■

Asediul cetății întărite Focșani de către rușii conduși de generalul Suvorov și austriecii prințului de Saxa-Coburg

dormind pe pământul ud și noroios, suferind de dizenterie, frig și foame. Dimpotrivă, francezii erau încrezători într-o victorie ușoară.

Crinii implătoși ai Franței...

Relatările pe care le avem arată că armata franceză era net superioară, cifrele oferite variind între 10.000 și 150.000 de oameni, dintre care aproximativ 60% erau soldați greu înarmați (atât infanterie, cât și cavalerie). Numărul englezilor e același în toate sursele, anume 6.000 de oameni, dintre care numai 1.000 de soldați cu armură, restul de 5.000 fiind arcași.

Francezii se poziționaseră între satele Tramencourt și Azincourt, între cele două păduri ce mărgineau satele, și se așezaseră în trei linii succesive. Primele două erau alcătuite din infanterie greu înarmată (de fapt, cavaleri descălecați), având pe ambele flancuri cavalerie grea, iar în fața primei linii arcași și arbaletieri. Linia a treia (cea mai numeroasă) era păstrată ca rezervă, primele două linii urmând să neutralizeze infanteria engleză. Cavaleria de pe flancuri trebuia să se ocupe de arcași. Foarte importanți erau și arcașii, și arbaletierii, ale căror săgeți aveau drept țintă slăbirea moralului englezilor. În plus, francezii mai aveau pe flancuri, ascunși în pădure, câte 800 de soldați greu înarmați, care urma să atace flancurile englezilor, trecând ca un tăvălug prin acestea. Planul lor părea perfect, având în vedere disproporția de forțe, precum

Bătălia, la apusul soarelui

și raportul de infanteriști greu înarmați și cavaleri, net în favoarea părții franceze.

Însă Henric al V-lea nu a stat cu mâinile în sân. El și-a aranjat cu iscusință infanteria pe trei companii, fiecare având în jur de 1.000 de oameni. Între acestea, se găseau arcași, dispuși în triunghi, aidoma unui *cuneus* (cui) roman de cavalerie. Flancurile erau apărate tot de arcași, orientați oblic spre interior, formând o linie concavă. Ceea ce era deosebit în această dispunere erau arcașii, intercalați între masele de infanterie grea, cât și faptul că ei mai aveau și pari ascuțiți, din lemn, pe care urma să îi înfigă în pământ la momentul potrivit, pentru a forma un soi de palisadă *sui generis*, ca o „pădure” cu aspect neregulat, menită să încurce cavaleria franceză. Bagajele englezilor rămăseseră în spatele liniei, păzite de un grup mic de soldați și arcași.

După o așteptare destul de lungă, când s-au încercat și negocieri de ultimă oră, care au eșuat, Henric s-a hotărât să înceapă el bătălia, datorită

condiției fizice și psihice a trupelor sale. A dat ordin ca arcașii să iasă în față și să înceapă să tragă asupra infanteriei franceze, înfigând totodată pari în pământ. Acest fel de a începe lupta i-a uimit pe francezi, care nu se așteptau ca englezii să atace primii. Mai întâi, gândeau ei, ar fi trebuit să înainteze pedestrașii greu înarmați.

Francezii erau siguri de victorie și plini de elan. Fiecare nobil dorea să ajungă primul la dușman, pentru a lua cât mai mulți prizonieri, pentru care să obțină răscumpărare

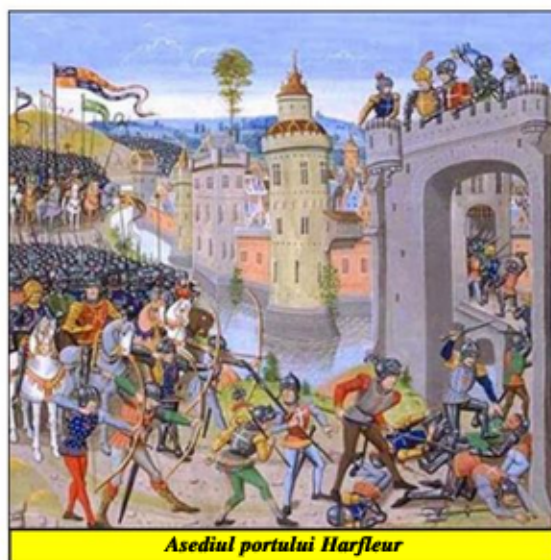
din partea rudelor. Șarja care a urmat a aruncat în dezordine propria linie de arcași și arbaletieri din față, care, din această pricină, nu a mai apucat să facă mare lucru în bătălie. Atacul a fost început de cavaleria de pe flancuri. Planul stabilit în ajun prevedea un atac cu 1.600 de cavaleri pe flancul stâng și 800 la cel drept, însă izvoarele ne spun că partea cea mai mare a acestor cavaleri se răzlețise, astfel încât pe ambele flancuri nu au mai rămas să atace organizat decât vreo 160 de oameni.

Terenul era mocirlos și cavaleria nu și-a putut lua avântul necesar pentru a-i face una cu pământul sub copitele cailor pe arcașii englezi. Când șarja a atins rândurile engleze, s-a izbit de pădurea de pari ascuțiți, plantată de arcași. Deși Guillaume de Saveuses și-a încurajat cavalerii să înainteze între pari, în speranța că aceștia vor cădea datorită solului foarte moale, acest lucru nu s-a întâmplat, el însuși fiind aruncat de pe cal și ucis de arcași. Odată cu pierderea acestuia, precum și

Henric al V-lea nu putea reîncepe războiul fără un motiv, altfel și-ar fi pătat onoarea de cavaler. Prin urmare, prefăcându-se că vrea să încheie o pace trainică cu Franța, a formulat pretenții atât de exagerate, încât nici un francez nu le-ar fi putut accepta. Printre cererile lui se numărau coroana Franței, ducatul de Normandia, comitatul de Anjou, jumătate din Provența, mâna fiicei regelui francez și o zestre de două milioane de coroane. Francezii au încercat să negocieze, fără mare succes, fiindcă Henric se pregătea de fapt pentru război.

Cursa spre Calais

În mod tradițional incursiunile engleze în Franța treceau prin portul Calais, pe vremea aceea aflat sub stăpânire engleză. Calais era aproape de Anglia, însă prea departe de Paris. Henric s-a hotărât așadar să riște o călătorie un pic mai lungă pe mare, pentru a pune mâna pe un port, Harfleur, ceva mai aproape de Capitală, dar și de principala lui bază de operații, Normandia. Capturarea orașului este un exemplu interesant și, în același timp, clasic de asediu medieval, în care atacatorii au săpat galerii pe sub fortificații, fie pentru a le distruge, fie pentru a pătrunde astfel în oraș. Francezii însă au săpat contra-galerii, au turnat ulei încins peste soldații care încercau să spargă porțile cu berbeci și au „bombardat” mașinile de asediu cu săgeți și cu tunuri destul de primitive. Odată

Asediul portului Harfleur

cu trecerea timpului, foamea s-a abătut peste francezi și englezi, deopotrivă. Ultimii s-au confruntat și cu o epidemie, datorată alimentației precare.

În cele din urmă, portul a fost capturat și, contrar speranțelor oamenilor săi extenuați de luptă, foame și boli, Henric a preferat să continue campania, în speranța unui deznodământ în câmp deschis.

Lăsând 1.200 de oameni în Harfleur, el a pornit spre Calais cu o armată minusculă, formată doar din aproape 1.000 de soldați greu înarmați și 500 de arcași. Vremea le-a îngreunat marșul, englezii slăbiți de lipsuri având de trecut apele reci și umflate ale râului Somme, pe o ploaie torențială.

În tot acest timp, francezii începuseră să și strângă forțele. Crizele de nebulie ale prințului moștenitor (sau *Delfinul*, cum i se spunea), Carol al VII-lea, și certurile dintre

marile familii nobiliare i-au privat de avantajul unei conduceri unitare. După ce a fost trimisă o avangardă în întâmpinarea lui Henric, armata franceză a plecat din Rouen sub comanda comună a ducilor de Orléans și Bourbon, în speranța de a-i intercepta pe englezi la Amiens, însă fără succes.

Au urmat lungi discuții despre ce era mai bine de făcut.

Conetabilul d'Albret era de părere că trebuia evitată bătălia cu englezii, care s-ar preda, dacă ar fi slăbiți prin înfometare, în timp ce ducele de Orléans și cel de Bourbon cereau să atace imediat, dată fiind superioritatea numerică a francezilor. Hotărârea luată a fost continuarea marșului spre Calais, încât să-l împiedice pe Henric să găsească refugiu acolo. După câteva tatonări, în dimineața de 24 octombrie 1415, francezii au blocat valea râului Ternoise, arătând clar că vor să dea lupta acolo. Nemaiputând să continue drumul spre Calais, englezii a trebuit să înnopteze lângă satul Maisoncelles, cei mai mulți

Regele Eduard al III-lea

Clio anunță

COLOCVIUL ISTORICILOR ROMÂNI ȘI RUȘI

Academician IOAN-AUREL POP, VASILE BUGA

Dialogul instituțional al istoricilor români și ruși s-a reluat la începutul anilor '90 ai secolului trecut, cu o anumită precauție vizibilă de ambele părți, după decenii întregi de neîncredere, de încordare și de tăcere. El se desfășoară de atunci, an de an, sub egida celor mai înalte foruri cultural-științifice din cele două țări, Academia Română și Academia Rusă de Științe.

Timp de șase zile (6-11 septembrie 2010), municipiul Cluj-Napoca, unul dintre cele mai importante centre academice și universitare din România, cu vechi tradiții în studiile slave, a fost gazda celei de-a 15-a sesiuni a Comisiei bilaterale a istoricilor din România și Rusia, desfășurată sub egida Academiei Române și a Academiei Ruse de Științe, mai exact a unor instituții de cercetare din cadrul acestor academii, precum sunt Institutul de istorie „Nicolae Iorga” din București, Centrul de Studii Transilvane din Cluj și, respectiv, Institutul de Slavistică de la Moscova.

In centrul dezbatelor s-au aflat două mari teme, extrem de generoase: *România și Rusia: dialog în spațiul cultural-istoric al Europei Orientale și de Sud-Est (secolele XVII-XIX)* și *Populație și societate în Europa Centrală, Orientală și de Sud-Est (secolele XV-XX)*. Lucrările s-au derulat sub forma a 20 de expuneri, bazate în mare măsură pe documente de arhivă inedite, prezentate de o serie de specialiști din centrele științifice și universitare București, Moscova, Cluj-Napoca, Constanța și Iași.

Expunerile, urmate de discuții, au adus în atenție o

paletă variată de aspecte ale istoriei comune a celor două țări, ca și evocări ale relațiilor bilaterale în epoca medievală, modernă și contemporană. Acestea au permis asistenței, formate din cadre didactice, cercetători, studenți, reprezentanți ai mass-media, precum și ai Ambasadei Rusiei la București, cunoașterea unora dintre preocupările actuale ale cercetătorilor din cele două țări. Pe lângă fructuoasele schimburi de informații istoriografice, s-a mai făcut, din partea Academiei Române, o amplă donație de cărți, tipărite în ultima perioadă în limbi de circulație internațională, la

a altora ce avuseseră aceeași soartă, cele două detașamente de cavalerie s-au retras în dezordine. Călăreții care încercau să își abată caii la stânga sau la dreapta erau stânjeniți de pădurile adevărate care protejau flancurile celor două armate. Cei câțiva dintre ei care nu au fost nici săgetați și nici aruncați la pământ de impactul cu parii ascuțiți, mânjiți de noroi și de sânge, nu mai reprezentau vreo amenințare reală. Caii, lipsiți de călăreți, semănând dezordinea peste tot în calea lor, s-au întors la infanteria franceză care avansa spre inamic. Pedestria care continua să înainteze printre caii care fugeau nechezând îngroziți au avut de înfruntat o ploaie de săgeți, iar linia lor de atac s-a fărâmițat în coloane, odată ajunși la locul unde fusese măcelărită cavaleria. Îngreunați de armuri, se infundau în noroi, avansând fără să mai vadă nimic, cu capul în jos, de teamă ca săgețile să nu intre prin vizierele căștilor. În schimb, englezii s-au retras încet din fața lor, pentru a nu obosi, iar francezii care au ajuns la ei erau deja epuizați. Totuși, lupta care a urmat la centru nu a fost deloc floare la ureche pentru englezi. Ducele de York s-a numărat printre primii căzuți, iar regele Henric care și-a pierdut o bucată de coroană, fiind tăiată de o seceră franceză era cât pe-acum să fie ucis.

... și leii arcași ai Angliei!

Confuzia din rândurile francezilor a crescut odată cu înaintarea celorlalte linii spre inamic. Venind din spate, soldații din

linia a doua nu puteau distinge prea bine în învălmășeala din față. Mulți au murit asfixiați sub presiunea corpurilor care se împingeau unul în altul. Și mai mulți au fost uciși de arcașii englezi, care au lăsat arcurile jos și înșfăcau armele abandonate pe câmpul de luptă, bătându-se cu înverșunare, sporită de amenințările francezilor înainte de bătălie că dacă îi vor prinde, le vor „tăia trei degete, pentru a nu mai putea în veci să tragă cu arcul”, dar și pentru că știau că, fiind oameni de rând și fără avere cu care să plătească răscumpărarea, nimeni nu i-ar lua prizonieri.

Pentru francezi, bătălia avea o dimensiune cavalerescă, predominând dorința de a înfrunta, ucide sau captura oameni de același statut social cu ei. De aceea, în momentul în care au văzut că lucrurile se complică, mulți au încercat să se predea. Procedura era în principiu simplă. Strigai în franceză că ești contele cutare, în speranța că vreun baron englez te va auzi și va accepta predarea. Atâta doar că arcașii englezi nu știau franceză și erau mult prea încordați pentru a mai pricepe strigătele din jurul lor, astfel încât își eliberau acum tensiunea acumulată în lungile ore de așteptare pe stomacul gol.

Când soldații celei de-a treia linii franceze au văzut ce au pățit primele două linii, au început să o ia la sănătoasă. Bătălia era după toate aparențele terminată, iar englezii au început să se ocupe de prizonieri, atâția câți erau. Însă atunci s-a întâmplat ceva ce urma să provoace mânia și oroarea cronicarilor francezi. Puținii englezi rămași în tabără pentru a păzi bagajele s-au văzut atacați de 600 de soldați din linia a treia a francezilor (comandată de contele de Marle și Fauquemert și seniorii de Louvroy și de Chin). Văzând acestea, Henric s-a gândit că prizonierii francezi, mulți și prost păziți, impulsionați de atacul compatrioților, ar fi putut să încerce să ridice armele de pe jos și să atace și ei din spate, ceea ce ar fi putut însemna pierderea bătăliei. Prin urmare, a ordonat executarea imediată a prizonierilor. Mai puțin sensibili la legile nescrise ale războiului cavaleresc, arcașii englezi s-au apucat de treabă, însă cu siguranță nu au dus-o la capăt din pricina numărului mare de prizonieri. Pentru toți cei prezenți, dar și pentru cronicarii care au descris bătălia, așa ceva era nemaiauzit.

Azincourt a fost o mare victorie engleză, care a demonstrat importanța unei conduceri

unitară, a curajului personal și a capacității de adaptare la condițiile schimbătoare ale luptei. Francezii nu au reușit să iasă din planul prestabilit. Azincourt ne mai arată, de asemenea, capacitatea oamenilor de a da tot ce e mai bun în condiții extreme și curajul de a lupta atunci când totul pare pierdut. ■

Măcelărirea prizonierilor francezi

nea istorică mai veche și la cea contemporană a factorilor politici ruși asupra Balcanilor și asupra Europei Centrale etc. S-a căzut de acord că dincolo de unele controverse și de poziții diferite în abordarea anumitor aspecte ale trecutului dialogul este cea mai bună cale pentru viitor, pentru o mai corectă înțelegere și abordare a chestiunilor bilaterale. Partea română intenționează să publice într-un volum distinct comunicările prezentate, fapt care va permite cunoașterea acestui dialog științific româno-rus de către un număr mai mare de istorici și oameni de cultură.

Aceste dezbateri din cadrul Comisiei au fost completate de vizitele realizate la Universitatea „Babeș-Bolyai”, unde a avut loc o întâlnire cu rectorul, prof.univ.dr. Andrei Marga, cu prorectorii Nicolae Bocșan și Rudolf Gräef (istorici de profesie) și cu alți membri ai conducerii Universității, precum și la principalele institute de cercetare istorică din Cluj-Napoca ale Academiei Române. O excursie documentară în centrul istoric al Clujului și o altă la Alba Iulia și în Munții Apuseni au întregit informațiile oaspeților ruși despre valorile noastre culturale trecute și prezente.

Cele două părți au convenit ca viitoarea sesiune să se desfășoare în anul 2011 în Rusia și să continue lămurirea unei teme precedente (*România și Rusia: dialog în spațiul cultural-istoric al Europei Orientale și de Sud-Est în secolele XVII-XIX*), în paralel

cu dezbaterea unui nou subiect, dedicat *Problemelor războiului și păcii în relațiile internaționale în Europa Centrală și Orientală și de Sud-Est în secolele XIV-XXI*. Larga cuprindere a acestei ultime teme, precum și implicațiile sale ample vor fi de natură să conducă la noi concluzii privind relațiile bilaterale româno-ruse, de la alianțele medievale până la Tratatul de la Luck, din 1711, dintre Dimitrie Cantemir și Petru cel Mare și de la colaborarea din timpul Primului Război Mondial până la atacarea U.R.S.S. de către Puterile Axei, în vara anului 1941.

Colegii din Rusia au mai participat la București, în zilele de 14-15 septembrie, la un colocviu pe tema „Relațiile Rusiei cu România și țările Sud-Estului european. Secolele XVIII-XX”, la Institutul de Studii Sud-Est Europene, și la o masă rotundă cu tema „Sursele străine ale comunis-

mului românesc”, la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, ambele din cadrul Academiei Române.

Menționăm că, spre deosebire de alte comisii bilaterale de istorie care funcționează și în cadrul Academiei Române, și în cadrul celei a Rusiei, cea româno-rusă este singura care-și desfășoară anual sesiunile (celelalte au loc o dată la doi ani). Este și acesta un semn al destinderii și al dialogului – după ani de încordare – pe care istoricii din cele două țări vor să-l dea oamenilor politici, factorilor de putere din Rusia și România. S-a iterat de mai multe ori în timpul lucrărilor că, dacă istoria este în continuă schimbare și mișcare, ca și viața, geografia este statică. Or, prin poziția geografică, cele două țări sunt obligate la cunoaștere reciprocă, la relații de bună vecinătate și, mai ales, la un dialog continuu. ■

Știința în cuvinte potrivite
cu Corina Negrea și Dan Manolache
luni-vineri de la 13.15

Radio România Cultural
cultural.srr.ro

Editura Centrului de Studii Transilvane din Cluj.

Comunicările prezentate în cadrul primei teme au reținut atenția prin sursele noi folosite, prin unghiul de abordare a acestora și s-au referit la: relațiile culturale ruso-moldavo-ucrainene în contextul legăturilor interbisericești din secolul al XVII-lea (dr. Lidia E. Semenova); raporturile dintre marele cnezat al Moscovei și Moldova în Evul Mediu, în context european (dr. Florian D. Soporan); identitățile etno-confesionale din anturajul mitropolitului Petru Movilă (Oleg B. Nemenski); locul românilor în Europa, între Orientul bizantin și Occidentul latin (acad. Ioan-Aurel Pop); retorica înrămurii în ambianța icoanei ortodoxe (dr. Oleg I. Tarasov); asociațiile culturale regionale românești și slave din monarhia habsburgică în epoca modernă (dr. Ioan Bolovan); propaganda sovietică referitoare la România din anii războiului mondial, 1941-1945 (dr. Tatiana V. Volokitina); răsturnarea propagandistică a imaginii militarului sovietic în mentalul românesc după 23 august 1944 (dr. Constantin Hlihor); relațiile româno-ruse, de la recunoașterea independenței în 1878 la proclamarea regatului României în 1881 (Bogdan Ceobanu); dialogul cultural dintre U.R.S.S. și România pe fondul divergențelor

politice din anii '60 ai secolului trecut (dr. Aleksandr S. Stikalin); tratatul româno-sovietic din 5 aprilie 1991 și consecințele sale pentru Republica Moldova, în condițiile finalului imperiului sovietic (dr. Florin Anghel).

Cea de-a doua temă a condus la tratarea unor subiecte la fel de interesante, cele mai multe cu implicații contemporane și cu referiri la contextul universal și regional: un episod din timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu în relația dintre putere și societate în secolul al XVII-lea (dr. Ovidiu Cristea); percepția comunității sociale din Rusia în ajunul secolului al XX-lea (dr. Vladislav I. Grosul); aspecte ale educației în Principatele Dunărene în perioada 1774-1829, pe fondul trecerii de la tradiția levantină promovată de fanarioți la principiile învățământului modern (dr. Ileana Căzan); emigrația și refugiații din Rusia în România în anii '20 ai secolului al XX-lea, în contextul problemelor na-

țional-teritoriale din România de atunci (dr. Tatiana A. Pokivailova); modificarea hărții etnice a spațiului post-iugoslav în anii '90 ai secolului al XX-lea din perspectiva relațiilor internaționale și a rivalităților interne (dr. Konstantin V. Nikiforov); noua idee națională rusă de astăzi, plasată între tradiția imperială și trecutul sovietic (dr. Cosmin Popa); arhaism și modernitate în societatea românească interbelică (Simion Gheorghiu); Rusia ca posibil model cultural pentru Principatele Române în prima parte a secolului al XIX-lea (dr. Radu Mârza); politică etnică și reconstrucție identitară în Moldova de peste Nistru între anii 1941-1944 (dr. Mioara Anton); glose pe marginea destinului României în dialogul istoric cu Rusia (dr. Vladlen Vinogradov).

Ideile exprimate și concluziile formulate de către raportori au suscitat, mai mult ca altă dată, o serie de discuții vii, susținute și de anumite controverse. Pozițiile divergente, firești pe tărâmul oricăror cercetări, au fost de natură, până la urmă, să clarifice anumite aspecte, privitoare la cercetările contemporane asupra etnogenezei românești, la rolul românilor și al României în sud-estul Europei, la formarea opiniei publice românești despre ruși și Rusia în secolele al XIX-lea și al XX-lea, la viziuni

Moment din timpul lucrărilor; de la stânga la dreapta: Vasile Buga, Mioara Anton, Ioan-Aurel Pop, Konstantin Nikiforov, Lidia Semenova, Tatiana Pokivailova

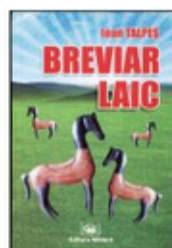
PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Mihai Retegan – POVEȘTEA UNEI TRĂDĂRI. SPIONAJUL BRITANIC ÎN ROMÂNIA 1940-1944** (sub egida Centrului de istorie a românilor „Constantin C. Giurescu”)
Editura Rao, București, 2010, 347 pp.

● **Hansotto Drotloff, Günther E. Schuster (Hg.) – MEDIASCH. EIN HISTORISCHER STREIFZUG DURCH DIE SIEBENBÜRGISCH – SÄCHSISCHE STADT AN DER KOKEL**
Editura Schiller Verlag, Sibiu, 2009, 351 pp.

● **Ioan Talpeș – BREVIAIR LAIC**
Editura Militară, București, 2010, 225 pp.

● **Nicoleta Ionescu-Gură – DIMENSIUNEA REPRESIUNII DIN ROMÂNIA ÎN REGIMUL COMUNIST: DISLOCĂRI DE PERSOANE ȘI FIXĂRI DE DOMICILIU OBLIGATORIU**
Editura Corint, București, 2010, 447 pp.

● **Alin Spănu – ISTORIA SERVICIILOR DE INFORMĂȚII/CONTRAINFORMAȚII ROMÂNEȘTI ÎN PERIOADA 1919-1945** (prefață de Gh. Buzatu)
Casa Editorială Demiurg, Iași, 2010, 791 pp.

● **Cristian Florin Bota – ODINIOARĂ ÎN VINȚU DE JOS**
Editura Astra-Despărțământul „Timotei Cipariu”, Blaj, 2010, 252 pp.

● **Anna Eva Budura – POVEȘTEA CEAIALUI**
Editura Paideia, București, 2010, 59 pp.

● **David A. Kideckel – ROMÂNIA POSTSOCIALISTĂ: MUNCA, TRUPUL ȘI CULTURA CLASEI MUNCITORE** (traducere de Șerban Văețiș)
Editura Polirom, Iași, 2010, 271 pp.

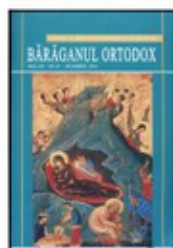
● **Ghețău Gh. Florin – MANUALUL DICTATORULUI DESĂVÂRȘIT**
Editura Focus, Petroșani, 2010, 84 pp.

● **BULETINUL MUZEULUI MILITAR NAȚIONAL „REGELE FERDINAND I”**
Serie Nouă, 7-8, Editura Alpha MDN, București, 2010

● **REVISTA TEOLOGICĂ**, publicație oficială a Mitropoliei Ardealului
Serie Nouă, Anul XX, octombrie-decembrie, 2010, Editura Andreiana, Sibiu, 275 pp.

● **BĂRĂGANUL ORTODOX**, periodic al Episcopiei Sloboziei și Călărașilor
Anul VIII, Nr. 91, decembrie, 2010

O SERBARE RATATĂ

Am citit cu mare bucurie în numărul 12/2010 al revistei Magazin istoric articolul semnat de doamna Ann McCormick Scott, intitulat Maryhill și Hillwood. Am fost fericită când am văzut finalizat un proiect de colaborare în care autoarea a investit atât de mult nu numai din cunoștințele ei, ci și din sufletul ei generos.

Timp de doi ani, am urmărit cu mare emoție nașterea acestui articol, fiind martora frământărilor doamnei Scott de a sintetiza factorii istorici, factorii calităților umane care au dat naștere celor două colecții, de a evidenția în mod echilibrat importanța și semnificația colecției donate de regina Maria pentru completarea spectrului cultural american. A fost firesc ca dânsa să aștepte cu mare nerăbdare apariția articolului. La 10 decembrie anul trecut am anunțat-o că șapte exemplare ale acestui număr au fost expediate de redacția revistei *Magazin istoric* pe adresa ei, urmând ca dânsa să trimită câte două exemplare celor două muzee, unul bibliotecii Colegiului Wellesley – Alma Mater a ei – și de cele două rămase să se bucure dânsa.

În cele ce urmează aș dori să vă împărtășesc starea de spirit a doamnei Scott, cum a așteptat ea sosirea revistelor, stare de spirit care reflectă atașamentul ei față de moștenirea reginei Maria și față de cultura românească.

Presupunând că plicurile cu reviste vor sosi până în ajunul Crăciunului, Ann a înțeles să le facă o primire pe cinste. În ajunul Crăciunului a convocat membrii familiei la o masă festivă cu „atmosferă românească”. Pe baza unei documentații serioase și a amintirilor gastronomice acumulate în timpul vizitei în România, a pregătit „un meniu pentru Regina Maria și pentru istorie”, decorat cu tricolorul. În acest meniu, la

aperitive au figurat frigărui ardelenesti, iar la felul principal a renunțat la curcanul tradițional american și a pregătit mușchi de porc umplut, mămăligă cu două sortimente de brânză și varză roșie murată. Știind că „atunci când vine vorba de desert, plăcinta cu brânză este cea tradițional asociată cu sărbătorile religioase în

România” – îmi scria Ann – a pregătit și un tort cu brânză.

Cu cât se apropia mai mult ajunul Crăciunului, ea făcea mai des drumul la oficiul poștal pentru a ridica revistele înaintea poștaşului, evident mai încărcat decât în zilele obișnuite. Dar fără succes...

Masa festivă a fost așezată în fața unei servante chinezești, pe care însă a rămas gol spațiul unde ar fi trebuit să fie așezat numărul 12/2010 al *Magazinului istoric*. Comesenii, înțelegători – membrii familiei și prieteni apropiați –, au găsit o ieșire: un exemplar al revistei *Times*, pe a cărei copertă se află portretul Reginei Maria, a umplut golul.

Nici azi, 16 ianuarie 2011, când scriu aceste rânduri, revistele nu au sosit încă. Doamna Scott caută să pară optimistă și afirmă: „Ei, vor sosi ele... într-o zi...”.

Din păcate, funcționarii poștei – de la noi sau de aiurea – au reușit să strice bucuria ei sinceră de a trăi din plin un moment de comuniune cu spiritualitatea spațiului cultural românesc.

Anna Eva BUDURA

Povestea noastră a avut un sfârșit fericit. Retrimise, revistele au ajuns, chiar dacă cu întârziere. În scrisoarea de confirmare adresată doamnei Anna Eva Budura, Ann McCormick Scott nota, printre altele, că și-ar fi dorit să poată citi și alte articole din revistă, mai ales pe cel semnat de doamna Adriana Marinescu, despre refacerea prestigiului B.N.R., căci „Doug [soțul doamnei Scott, director adjunct atunci al departamentului Băncii Centrale din F.M.I., care a participat la elaborarea statutului B.N.R. în 1990] a condus prima misiune a Fondului Monetar Internațional la București cu acest scop în minte [...] Prietenul și colegul lui, un avocat olandez, a examinat statutul de dinaintea perioadei comuniste al Băncii Centrale, aplicând cunoștințele de latină dobândite în școală cu multă rigurozitate, anunțând că respectiva lege fundamentală a Băncii era atât de bună, încât nu mai trebuia rescrisă”. ■

Chipuri unitate

Casa din Pitești și proprietarul ei

TEODOR BRĂȚIANU

MARIA GEORGESCU

În istoria românilor neamul Brătienilor este legat de liberalism și se confundă cu Partidul Liberal, primul partid politic înființat în România modernă, în 1875, cu contribuția definitorie a fraților Ion și Dumitru C. Brătianu. Liderul de necontestat a fost Ion C. Brătianu, fondator al unei adevărate dinastii politice, în care s-au succedat cei trei fii – Ionel, Vintilă și Dinu –, iar nepotul, istoricul George Brătianu, a încercat și el, pe cont propriu, să continue tradiția.

În această mare familie liberală care a dominat scena politică, asumându-și responsabilitatea destinului țării în momente critice, a existat și un lider conservator: Teodor Brătianu (1812-1884), fiul cel mare al clucerului Constantin (Dincă) Brătianu și al Anastasiei Tigveanu. El a devenit șeful conservatorilor din Argeș, la fel de cunoscut și respectat în Pitești și în tot județul, ca și frații săi Ion și Dimitrie C. Brătianu, cu care s-a aflat în competiție politică.

„Domnul Maior“

Aderarea lui Teodor Brătianu la gruparea conser-

vatoare s-a produs încă din tinerețe, fiind considerată chiar în familie o opțiune firească, conformă cu convingerile și situația lui economică. „Nenea Tudorache“, cum îl numeau frații și nepoții, „era conservator prin fapte, prin fire, prin educație și prin tot rostul vieții sale“, iar temeiul conservatorismului său era „cultul autorității și dușmănia schimbărilor“, mărturisea Ionel Brătianu.

A aparținut unei generații în cadrul căreia se conturaseră două grupări diferite ca mentalități și obiceiuri. Una dintre ele, din care făcea parte și Teodor Brătianu, era sub influența oștirii ruse de ocu-

pație, ce și-a desfășurat activitatea în epoca Regulamentului Organic și a domniei autoritare a lui Barbu Știrbei.

În cealaltă, îndreptată încă din copilărie, „cu avânt pasionat, către Occident“, s-au aflat frații săi Ion și Dumitru, trimiși de mici la studii în capitala Franței. Între cele două facțiuni „se resimțea tot spațiul ce despărțea Țarigradul și Petrogradul lui Nicolai Pavlovici de Parisul lui Ludovic Filip și al lui 1848“. Așa îi privea peste timp Ionel Brătianu pe cei care – aparținând fie grupării conservatoare, fie celei liberale – au clădit România modernă. Respectatul sau mai degrabă temutul

MĂRTIȘOR

1

1924. Emile Fradin, fiul de 17 ani al unui fermier din satul Glozel, situat pe un deal de lângă Vichy, zona centrală a Franței, ară cu ajutorul unui plug tras de vite unul dintre ogoarele familiei. La un moment dat, unul dintre animale bagă copita într-o gaură, iar când Emile, ajutat de alți membri ai familiei încearcă să elibereze animalul, descoperă o cameră cu pereți de cărămidă. Familia sapă o săptămână. Găsește o încăpere cu mai multe artefacte misterioase, printre care oase și pietre sculptate, vase de ceramică, tăblițe de lut inscripționate, bucăți de oase omenești, inclusiv un craniu. Doi profesori din zonă anunță Ministerul Educației despre descoperire. Familia Fradin află curând că ciudata groapă este galo-romană, la fel ca multe situri din zonă. Dar arheologii francezi obiectează, afirmând că obiectele de la Glozel sunt falsuri moderne, cel mai probabil fabricate de Emile Fradin. În ciuda obiecțiilor, în zonă vin turiști potop. Familia Fradin deschide un mic muzeu, într-o cămăruță special construită lângă bucătărie. Toate testele întreprinse ulterior asupra artefactelor nu au putut dovedi dacă așa-numita „afacere Glozel” este o păcăleală sau o așezare neolitică.

9

1960. Actrița Romy Schneider (1938-1982), angajată de realizatorul Luchino Visconti să joace alături de Alain Delon în piesa de teatru *Păcat că e prostituată*, a lui John Ford, ideală pentru tânăra austriacă doritoare să se dezbrace de imaginea lui Sissi (film din 1956), un personaj pe gustul ei mult prea plat, cade victimă unei indispoziții. Delon o duce imediat la spital. Diagnosticul este sec: apendicită, deci 15 zile la pat. Premiera este amânată. Visconti nu a prevăzut o înlocuitoare. Întregul Paris și-a rezervat locuri. Spitalul este luat cu asalt de flori și urări de însănătoșire. „Franța îți ordonă să te însănătoșești”, îi scrie pe un desen Jean Cocteau. Romy prinde curaj. Refuză să-și prelungească șederea în spital și, prea puțin refăcută, revine în teatru la 29 martie. În ciuda slăbiciunii, Romy Schneider este plină de grație și energie. Cei mai severi critici sunt fermecați. Ingrid Bergman o găsește minunată în rol.

30

1981. Președintele Ronald Reagan iese din hotelul „Hilton” din Washington, unde a rostit un discurs. Afară îl așteaptă un tânăr cu mintea rătită, John Hinckley. Trage asupra președintelui și îi rănește în același timp pe atașatul său de presă, James Brady (care va rămâne paralizat), și alte două persoane, din Secret Service și Poliție. Reagan este atins grav la piept. Jerry Parr, altă gardă de corp, îl împinge pe președinte în limuzina oprită în fața hotelului și-i face scut cu corpul. Mașina pornește în trombă spre spitalul Universității „George Washington”. Doctorii au fost anunțați. Reagan nu-și dă seama de lovitură, la început. Simte comotia când este împins în limuzină. Durerea devine tot mai puternică. Este atins plămânul. Președintele are sânge în gură. Americanii află că au un lider veritabil erou de cinema, un soi de John Wayne. El dă dovadă de sânge rece și nu-și pierde umorul. Sosit la Urgențe, îi întreabă pe doctori dacă sunt toți buni republicani. „Domnule președinte, astăzi, suntem cu toții republicani”. Când o infirmieră îi ia mâna pentru o injecție, Reagan remarcă: „Nancy este la curent cu relația noastră?”

Un an mai târziu se duce din nou la „Hilton” să rostească un discurs. Întrebat dacă este neliniștit, răspunde: „Înțelegeți cât sunt de bucuroși să mă întorc în fața dumneavoastră astăzi, dar, dacă nu vă deranjează, după ce îmi voi fi rostit discursul, o voi șterge pe ieșirea de serviciu”.

31

1661. Filip de Franța, duce de Orléans, fratele regelui Franței, Ludovic al XIV-lea, se căsătorește cu Henrieta Ana de Anglia, vara primară a monarhului francez. Este o tânără de 17 ani, plină de farmec, de care chiar Ludovic al XIV-lea a fost puțin îndrăgostit. I se va spune Madame, la Curtea Franței. I se recunosc frumoasele înzestrări ale minții, drept care suveranul o trimite cu misiuni secrete în Anglia. Această femeie iubită de toată lumea va muri brutal, poate de un ulcer perforat, poate otrăvită, la 30 iunie 1670, la numai 26 de ani.

câteodată doar de probleme bănești. Față de Ion Brătianu a avut o vizibilă schimbare de atitudine după Războiul de Independență, la care sufletul său de ostaș a vibrat, după cum reiese din puținele însemnări ale lui Ionel Brătianu. Conștient de prestigiul dobândit pe plan intern și extern de prim-ministru și cu siguranță mândru de fratele său, el se va abține de la manifestări contrarii cabinetului liberal. Acum considera „faptă nelegiuită” lupta opoziției – ce devenise mai puternică după constituirea Partidului Conservator (1880) contra „stăpânirii”. Dar cel mai mult a surprins renunțarea la toate dobânzile pe care Ion Brătianu i le datora, ca urmare a unor împrumuturi, căci de-a lungul anilor „zgârcenia lui Nenea Tudorache costase mult pe frații săi și bănește, și sufletește”.

Un fiu conservator, altul liberal

În privința concepțiilor, Teodor Brătianu a știut să le păstreze și să le susțină, fără a încerca să le impună fiilor săi, cărora le-a dat o educație aleasă în străinătate, lăsându-i să-și hotărască singuri vocația. L-a avut alături în tabăra conservatoare doar pe George, favoritul său, fiul cel mare din prima căsătorie, cu Lința Drăgoiescu, o femeie frumoasă și iubită, dar care a murit tânără.

Ales deputat, George Brătianu s-a remarcat în anii guvernării liberale (1867-1868), dominată de Ion C. Brătianu. Deși era în opoziție, el a susținut proiectul de modificare a legii puterii armate. Încercând să liniștească temerile interne și mai ales

Colonelul Ioan Odobescu

externe față de politica de înarmare și de întărire a puterii militare a țării, tânărul deputat conservator considera că „ne armăm pentru conservarea drepturilor noastre naționale”, pentru a fi pregătiți în cazul când „cineva ar încerca să ni le atace”. El înțelegea înarmarea generală ca o soluție de apărare, fiind adeptul transformării majorității națiunii în soldați doar „atunci când necesitatea o va cere”.

Lința Drăgoiescu i-a mai dăruit lui Tudorache doi băieți: Grigore, o fire dezinteresată și liberă, total diferită de chibzuitul său tată, cu care semăna doar la înfățișare, și Constantin, fără studii, din motive medicale, și rămas doar proprietar. Grigore și-a luat doctoratul în drept, devenind un apreciat magistrat, consilier la Curtea de Apel. Crescut de mic la Lipsca, într-o familie germană intelectuală și liberală, la întoarcere s-a simțit mai apropiat de politica unchilor săi și mai ales de Ion Brătianu, la căpătâiul căruia a vegheat în ultimele clipe ale vieții. Numele lui Grigore Brătianu se înscrie printre fondatorii Ligii pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor, înființată la București, în 1890, cu rol excepțional în afirmarea

mișcării naționale în întreg spațiul politic românesc și pe plan european. A prezidat această societate în anii 1892-1893 și a murit în condiții suspecte, la Hotel „Bulevard” din București, când au dispărut și documentele Ligii Culturale.

Așadar, conservatorul Teodor Brătianu nu a încercat să-și folosească autoritatea părintească pentru a-și impune părerile politice. Mai mult, acasă se ferea să discute astfel de probleme, în condițiile în care avea un fiu conservator și altul liberal. „Era o frumoasă pildă, în mijlocul patimilor electorale – nota Ionel Brătianu – privesc bătrânului conservator, cu bastonul cu mâner de fildeș în mână, pășind larga poartă a curților sale în mijlocul celor doi fii pentru a merge la sala de alegeri, unde, pe față, tatăl lor vota pentru conservatori, între care George era candidat, iar Grigore, tot pe față, vota pentru liberali”.

Tudorache Brătianu a mai avut un al patrulea fiu, Teodor, din cea de-a doua căsătorie, total nefericită, cu Marița Lerescu, de care se va despărți curând. Pe Teodor l-a susținut însă permanent. El a devenit ofițer de cavalerie cu studii în Belgia, la Ypres, dar sănătatea l-a împiedicat să urmeze cariera armelor, rămânând proprietar la Tigveni, unde mai dăinuie și astăzi, într-o stare precară, cula familiei.

Casa din Pitești, de pe principală stradă a orașului, numită pe vremuri Ulița Boierească, astăzi Bulevardul I.C. Brătianu, a fost donată comunității, iar pe terenul liber a fost construit un spital. Casa a rămas undeva în spate, printre clădirile ce aparțin în prezent Centrului de Diagnostic și Tratament „Brătianu”. ■

său unchi Teodor „reprezenta vechiul regim, deși se îmbrăca nemțește“.

Teodor Brătianu a făcut parte din primul lot de fii de boieri intrați în oștirea română modernă, reînființată în 1830, direct cu grad de ofițer, asimilat rangului său boieresc. Educat și cumpătat, devotat serviciului și serios, a câștigat repede încrederea superiorilor, fiind numit comandant al unuia dintre cele șase escadroane de cavalerie, comasate din 1835 într-un regiment de cavalerie, sub comanda polcovnicului (colonelului) Ioan Odobescu. Tânărul căpitan s-a distins în diverse misiuni, fiind decorat de domnitorul Alexandru Dimitrie Ghica. Din 1835 l-a avut în subordine la escadron pe iuncherul Ion Brătianu, față de care s-a comportat cu multă asprime, datorată nu numai rigorii slujbei pe care încerca să o impună și celorlalți camarazi sau trupe, ci și faptului că nu era prea legat de acest frate mai mic, crescut departe de casă și pe care îl văzuse rar.

Cu o ținută mândră, înnobilită de uniforma de ofițer, cu o înfățișare plăcută, moștenită mai mult din neamul Tigveniilor, venirea lui la Pitești constituia o sărbătoare pentru familie, care-i respecta poziția de prim-născut. În 1844, după moartea tatălui, cu frații plecați la studii la Paris, a părăsit armata, cu gradul de maior, pentru a-și lua în primire moștenirea (casele de la Pitești și Tigveni), dar și funcția de ispravnic (prefect) al județului Argeș, pe care o deținuse Dincă Brătianu. Și după 40 de ani de când părăsise armata,

Teodor Brătianu ispravnic sau deputat conservator – era numit cu considerație și respect tot „Domnul Maior“, deși între timp fusese înaintat colonel în retragere.

Avea plăcerea fumatului cu ciubuc

În 1859, a fost ales de Camera Deputaților membru al Comisiei Centrale de la Focșani. În 1863, a făcut parte ca specialist dintr-o comisie militară, alături de principii George Știrbei și Grigore Sturdza, generalul Nicolae Golescu, președinte, și colonelul George Adrian, secretar, comisie care a întocmit proiectul legii de organizare a puterii armate. Membrii acestei comisii, cu orientare politică diferită, au aprobat proiectul propus de un guvern liberal moderat, proiect care, cu anumite modificări, a stat la baza sistemului militar creat în 1864 de domnitorul Cuza.

Palatul Ligii Culturale

Șeful conservatorilor din Argeș a respectat totdeauna instituțiile statului, în general autoritatea și prestigiul real al acestuia. Primea în casa din Pitești, de pe Ulița Boierească, așa cum făcuse și tatăl său, pe toți oaspeții de seamă ai orașului, mai ales pe domnitori, ale căror portrete împodobeau camerele sale. Locul de onoare în salon revenea domnitorului în funcție, predecesorul fiind mutat în sufragerie.

Cu multă chibzuință, dar și cu o zgârcenie proverbială, Tudorache Brătianu și-a sporit permanent averea, mai ales din creșterea vitelor și a cailor de rasă, dar și din dobânzi luate din banii împrumutați, chiar și fraților săi, la vremuri grele. Pasiunea pentru cai i-a mărit frumoasa herghelie de la Tigveni, faimoasă pe vremurile strămoșilor săi până la Țari-grad. Datorită cunoștințelor în domeniu și a banilor investiți fără reținere, a reușit să crească cea mai bună rasă de cai din

Muntenia. Pentru dresajul cailor a construit în curtea vastă din fața casei din Pitești un maneaj modern, mare și bine structurat. Pe lângă preocuparea constantă pentru cai, mai avea și plăcerea fumatului cu ciubuc, ce a durat aproape o viață, până în 1881. Colecția sa de ciubucuri cu vârfuri de chihlimbar de Buzău, așezată pe un raft de palisandru, fin lucrat, a rămas în memoria nepoților săi Sabina Cantacuzino și Ionel Brătianu.

În lupta politică cu liberalii dornici de prefaceri, la care era în genere refractar, Tudorache Brătianu a ținut piept cu probitate și demnitate ambilor frați, cu care a păstrat totuși bune relații, înăsprite

Biserica catolică din Sântana

0,4% alte naționalități. Localitatea numită Sântana avea până în 1945 o populație majoritar germană, alături de câteva familii de maghiari și evrei, în timp ce în Comlăuș, satul alăturat, trăiau români și germani, în proporții comparabile, și o comunitate de romi.

Perioada cercetată în cadrul proiectului începe cu anii de după război, continuând prin comunism și post-comunism, până astăzi. Vorbim astfel despre o înșiruire de etape esențiale din viața acestei localități, pornind de la exproprierea etnicilor germani, deportarea lor în fosta Uniune Sovietică, „colonizarea” cu etnici români, procesul de colectivizare, până la emigrarea în Germania a unei consistente părți a comunității germane și situația actuală a Sântanei. Proiectul și-a propus să documenteze diferitele etape ale rezolvării conflictului etnic apărut imediat după 1945 și ale reconcilierii memoriei locale, analizând felul în care membrii celor două comunități etnice dominante, cea germană (șvăbească) și cea română, rememorează și interpretează aceste episoade din istoria locului.

Anul 1945 reprezintă un reper temporal esențial pentru evoluția Sântanei, aducând trei astfel de evenimente. În primul rând, după 16 ianuarie 1945, în decurs de câteva luni, etnicii germani, bărbați între 17 și 45 de ani și femei între 18 și 30 de ani, sunt deportați în fosta Uniune Sovietică, la muncă forțată, sub pretextul datoriilor de război.

La 23 martie 1945 este promulgat Decretul Lege nr. 187, prin care „pământurile și proprietățile agrare de orice fel” aparținând etnicilor germani trec în proprietatea statului. Argumentul invocat a fost colaborarea acestora cu Germania nazistă. Anul 1945 aduce, de asemenea, primul val de „coloniști” în Sântana, prin strămutarea populației de origine română din raioanele limitrofe, în vederea reformei agrare. Familiile de germani sunt obligate să primească în casă câte o familie de români „coloniști”, acestora fiindu-le rezervată, în litera aceluiași decret, camera din față, vechii proprietari fiind deci nevoiți să se mute în bucătăria de vară. Acest prim val de coloniști este urmat de altele, în 1966 și mai târziu, în 1983, când nemții începuseră deja să plece în Germania. Trebuie notat însă că aceste valuri ulterioare nu au urmat modelul inițial, ce presupunea coabitarea nemților și a românilor „coloniști”, nou-veniții fiind sprijiniți de către stat cu materiale pentru construirea unor locuințe.

Gospodăria agricolă colectivă a fost inaugurată în 1950, recurgându-se la metode precum supra-taxarea, umilirea publică sau violența fizică pentru a-i convinge pe localnici să intre în „colectivă”.

Potrivit mărturiilor localnicilor și observațiilor altor cercetători, conflictele etnice dintre germani și români au fost inevitabile o scurtă

Trei localnice la serbarea bisericii, în anii '70...

Cercetarea de teren „(Hi)stories and Reconciling Memories. The German and Romanian Communities of Sântana” (Istorii și amintiri în reconciliere. Comunitățile germană și română din Sântana) este un proiect al Departamentului Exil și Minorități din cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc. S-a desfășurat în lunile iulie-august 2010. El a fost definit de două dimensiuni importante. Pe de o parte, studiul minorităților și relația lor cu majoritatea, în contextul primilor ani de după Al Doilea Război Mondial. Pe de altă parte, scopul educativ, anume familiarizarea studenților cu mijloacele științifice ale cercetării de teren. Proiectul și-a propus să exploreze etnografic și istoric comunitățile etnice și evoluția relațiilor dintre acestea în Sântana, o localitate

aflată în vestul României, județul Arad.

Echipa de cercetători a fost formată din 12 studenți și doi profesori coordonatori. Folosind mijloacele studiului etnografic și ale istoriei orale, cercetătorii prezenți pe teren au adunat mărturii, fotografii și obiecte din arhive private, observații și capturi vizuale ale localității și ale evenimentelor din viața sa. Proiectul a implicat, în egală măsură, cercetare în arhivele statului (din Arad și Sântana), fapt important pentru o documentare consistentă atât în ceea ce privește macro-istoria locului, referindu-ne aici la politicile naționale ce au marcat comunitățile, cât și micro-istoria, un exemplu fiind evoluția căsătoriilor mixte româno-germane.

CONVIETUIRI ȘI CONFRUNTĂRI ROMÂNNO-GERMANE CAZUL SÂNTANA

CRISTINA GOLOMOZ

● Bărbații, între 17-45 ani, și femeile, între 18-30 ani, la muncă în U.R.S.S.
● Rămân fără pământ, din cauza „colaborării cu Germania nazistă” ● Români băgați cu forța în casă ● Când s-au întors din U.R.S.S., n-au fost primiți la graniță ● Revin prin R.D.G. ● Ciudata nostalgie

In cele ce urmează, voi încerca să introduc cititorul în atmosfera Sântanei, începând firesc prin a oferi câteva informații despre istoria și memoria locului. Potrivit datelor de pe siteul Primăriei –

<http://www.primariasantana.ro/orasul/prezentare.html> –, Sântana are în prezent o populație de aproximativ 13.000 de locuitori, cu următoarea structură etnică: 79% români, 2,2% maghiari, 14,9% romi, 3,5% germani și

François Mitterrand (1916-1996) reprezintă, fără îndoială, cea mai importantă personalitate politică a Franței sub a V-a Republică, sistemul politic în vigoare din 1958 și până astăzi, și una dintre cele mai importante din Europa de după Al Doilea Război Mondial.

Pierre Bérégovoy (stânga), afacerea „Rainbow Warrior” și François Mitterrand, în ziua preluării primului mandat ca președinte al Franței, 1981

FRANÇOIS MITTERRAND UN PREȘEDINTE CONTROVERSAT

LOREDANA BALTES

Judecat adesea drept un președinte imoral, François Mitterrand (*Magazin istoric*, nr. 3/2010) a rămas, totuși, conform unui sondaj realizat în 2005 (pe un eșantion de 952 persoane, de către Institutul CSA – Consiliul Superior al Audiovizualului –, cel mai bun președinte al Franței. Astfel: 35% (30%, în 2001) dintre persoanele intervievate l-au indicat pe François Mitterrand. Charles de Gaulle s-a situat pe locul al doilea cu 30% (32%, în 2001), iar

Jacques Chirac pe al treilea, cu 12% (10%, în 2001). Președinții Georges Pompidou și Valéry Giscard d'Estaing au urmat, cu 7% și, respectiv, 5% (la fel ca în 2001).

Șarmul lui François Mitterrand și fascinația pe care a generat-o acest personaj ambiguu au reprezentat pentru mulți jurnaliști, analiști politici și istorici o sursă de paradoxuri.

Președintele Mitterrand a fost, în permanență, preocupat de urma pe care avea să o lase

în istoria Franței. „Era principalul subiect de conversație, preocuparea lui de fiecare clipă”, subliniază, într-o interesantă lucrare (*François Mitterrand așa cum a fost*), Jacques Attali. Mitterrand mergea chiar și mai departe, considerând: „Istoricii găsesc miera în ceea ce e neclar”.

De la dreapta spre... stânga

Omul François Mitterrand a avut o viață pe cât de fascinantă, pe atât de contro-

perioadă imediat postbelică, încărcătura emoțională a pierderii proprietății funciare, dar și aceea a faptului de a deveni „oaspete în casa ta” fiind evidente. Cu toate acestea, după mutarea coloniștilor în „Satul Nou”, relațiile între cele două comunități dominante din Sântana au evoluat spre rezolvarea conflictului și reconciliere. După semnarea Actului final de la Helsinki, în 1975 etnicii germani au început să emigreze în Germania, acest proces devenind masiv după 1989.

Astăzi, comunitatea de germani din Sântana mai numără aproximativ 300 de familii. Majoritatea au rudit în Germania. Nu numai aceștia, ci chiar și românii, foștii coloniști care le-au ocupat casele, continuă să țină legătura cu cei plecați.

Scriind din perspectiva unuia dintre studenții prezenți pe teren, mărturisesc că pentru mine această experiență de studiu a fost una formativă, foarte interesantă, dar nu ușoară. Cum interviurile realizate cu localnicii atingeau deseori puncte sensibile – precum deportările sau „colonizarea” –, am fost puși în fața a două atitudini, la fel de grăitoare pentru efortul nostru științific. Pe de o parte, am observat la unele dintre persoanele intervievate existența unui prag, dincolo de care nu doreau să își mai amintească. Acest prag era de obicei în legătură cu cele mai dureroase momente, în special perioade petrecută în U.R.S.S. la muncă forțată. Cu toate acestea, am avut surpriza de a afla de la alții detalii minuțioase și greu de imaginat despre muncă din lagărele de muncă (sau lipsa ei), despre violurile la care erau supuse femeile sau despre drumul înapoi parcurs pe jos după eliberare:

„Au dus tineret, despre care știau că rezistă și la foame și la tot. Vecina îmi povestea cum au prins un câine și l-au tăiat [...] Sau au umblat pe la ruși [...] Le mai dădeau câte un cartof, dar n-aveau nici ei. Fierbeau curățăturile de cartof, ceva trebuia să mănânci. Și când s-au întors

... și alți localnici la aceeași sărbătoare, în 2010

înapoi, nu i-au primit ai noștri la graniță. A trebuit să meargă în Germania și din Germania pe jos au venit acasă [...] După o zi de mers, se opreau într-un sat, căutau ceva de lucru, ca să primească mâncare. Și iar mai veneau o porțiune de drum” (G.G.-T., născut în 1945).

Pe de altă parte, unele dintre

amintiri, chiar și ale acelor vremuri dificile, erau însoțite de un fel de firească, dacă nu chiar de un tip de nostalgie. În discuțiile pe care le aveam seara, după ce ne întorceam de pe teren, am încercat să înțelegem acest mecanism, ce era în ochii noștri aproape fără explicație. Cum este posibilă această nostalgie? Fără a spera că am găsit o explicație definitivă, ofer acum o încercare de răspuns la întrebarea ce rămâne una deschisă, dată fiind chiar natura procesului pe care l-am studiat. Fenomenele de rememorare nu sunt doar graduale, ci și, într-un fel, vii. Cu alte cuvinte, acestea urmează îndeaproape traiectoriile de viață ale actorilor individuali și ale comunității din care aceștia fac parte. Împărtășesc momente fundamentale de viață, precum nașterea, maturizarea sau bătrânețea, o etapă în care reconcilierea și estomparea devin cuvintele cele mai potrivite pentru a descrie realitățile. În interiorul acestui cadru, amintirea trecutului dureros devine, odată cu trecerea timpului, din ce în ce mai ștersă și îndepărtată emoțional. E aproape o altă lume; o lume care, oricât de grea, este rememorată de multe ori cu nostalgie, căci „pe-atunci era[u] tineri.”

Dincolo de materialele importante care au fost strânse pe teren (interviuri, fotografii actuale și fotografii din arhive private, material video) și de valențele științifice ale acestei experiențe, aș spune că unul dintre meritele acestui proiect de cercetare rezidă tocmai în aceste întrebări și în întâlnirea unor tineri cercetători cu acest tip de fenomene „deschise”, o practică intelectuală ce trebuie, consider eu, căutată și cultivată. ■

sfârșitul vieții, pentru ca francezii să cunoască adevărul despre trecutul său, președintele a dorit să le lase un ultim mesaj: „Fiți voi înșivă, indiferent cât vă va costa acest curaj!”.

Prețul unor afaceri destul de murdare

Au existat și alte răsunătoare afaceri controversate, precum atentatul de pe strada Observatoire, din apropierea grădinilor Luxembourg, din noaptea de 15 spre 16 octombrie 1959, când mașina, pe atunci secretarului socialiștilor francezi și senatorului, a fost mitraliată. S-a spus că atentatul ar fi fost organizat de către însuși Mitterrand, pentru a trece drept victimă și a câștiga, astfel, simpatia electoratului. Sau o altă afacere, cea de ascultare ilegală a telefoanelor. Din anul 1983 până în 1986, peste 3.000 de conversații, vizând 150 de persoane, au fost înregistrate. La 9 noiembrie 2005, a fost judecat cazul și dată sentința, de către Tribunalul corecțional din Paris, constând în condamnarea a șapte foști colaboratori ai președintelui François Mitterrand, acesta fiind desemnat „inspiratorul și decidentul principal”.

Un alt eveniment controversat, în care François Mitterrand a fost din nou implicat, este considerată așa-numita afacere *Rainbow Warrior*, în care serviciile secrete franceze au provocat, în 1985, scu-

Cu un alt personaj controversat, Charles Hernu

fundarea navei organizației ecologice *Greenpeace*, în portul Auckland (Noua Zeelandă), navă ce se deplasa spre Arhipelagul Mururoa, pentru a protesta împotriva testelor nucleare franceze.

François Mitterrand a fost acuzat că le-ar fi cerut serviciilor secrete franceze să pareze amenințarea, prin lansarea, de urgență, a operațiunii *Satanic*. În acel complicat context, relațiile dintre Franța și Noua Zeelandă s-au înrăutățit, Franța fiind nevoită să plătească șapte milioane de dolari și să prezinte, în mod oficial, scuze Noii Zeelande. De asemenea, în 1987, Franța a vărsat 8,16 milioane de dolari în conturile organizației *Greenpeace*.

Referitor la afacere, același Jacques Attali a susținut că Mitterrand i-ar fi mărturisit la

un moment dat: „dacă ar fi lăsat *Greenpeaceul* să acționeze, ar fi fost imposibil să fie efectuate experiențele atomice, iar forța nucleară franceză n-ar mai fi putut fi experimentată sau modernizată. În acea perioadă, când Războiul Rece era în toi, ar fi fost mană cerească pentru sovietici, ca și pentru americani și britanici, să se întâmple așa, pentru că nici unii, nici ceilalți nu apreciau faptul că noi dispuneam de mijloacele independenței noastre. De fapt, *Greenpeace* nu împiedicase niciodată experiențele altor puteri nucleare; noi eram singurii vizați [...] Nimeni, la Apărare sau în altă parte, n-a cerut totuși președintelui autorizarea de a scufunda nava, nici nu i-a explicat modul în care serviciile noastre se gândeau să acționeze pentru a îndepărta *Greenpeaceul* de Mururoa. Or, modul în care fusese condusă operația s-a arătat dezastruos”.

Un alt moment controversat, care a implicat imaginea președintelui Mitterrand a fost legat de așa-numita „afacere Urba”. În 1971, conducerea Partidului Socialist a decis să creeze o societate cu obiectiv principal centralizarea și atragerea de fonduri, obținute ca urmare a atribuirii de piețe publice. Drept urmare, a luat naștere compania „Urba”, în 1973, doi ani mai târziu după Congresul de unificare al socialiștilor, de la Épinay, din iunie 1971. În

versată: un trecut neclar în timpul celui de Al Doilea Război Mondial; o carieră de ministru (de 11 ori, sub a IV-a Republică, și 23 de ani de opoziție, înainte de a deveni primul președinte de stânga, sub a V-a Republică).

Născut într-o familie burgheză, catolică și conservatoare din Charente, și-a petrecut copilăria într-un mediu de dreapta. Începând cu noiembrie 1934, la numai o lună de la sosirea la Paris, pentru a urma studii de Drept, tânărul Mitterrand a început să participe la acțiunile organizației drepte naționaliste, antiparlamentare și anticomuniste, *Croix de feu* (Crucile de foc, ligă fondată în 1927).

Mai mult chiar, în 1974, René Bousquet (1909-1993) (*Magazin istoric*, nr. 2/1997), fost secretar general al poliției regimului colaboraționist de la Vichy, instituit de Ph. Pétain în 1940, l-a susținut, financiar, pe candidatul François Mitterrand, împotriva lui Valéry Giscard d'Estaing. Pentru a se apăra de acuze, mai târziu, Mitterrand a declarat: „René Bousquet participase la finanțarea principalilor oameni politici de stânga, în perioada 1950 și până la începutul anului 1970, incluzând, de asemenea, și campania lui Pierre Mendès France“.

Referința făcută de către Mitterrand la Pierre Mendès France (1907-1982) poate fi explicată prin faptul că, la nivelul Partidului Socialist, Mendès France a reprezentat

Sub drapel

un etalon al moralității și, deseori, la nivelul organizației, se realiza o paralelă între cele două personaje politice. Acea paralelă punea accentul pe faptul că Pierre Mendès France, simbol al cuvântului dat, se opunea „florentinului“ Mitterrand.

Totuși, Mitterrand a rămas în istorie ca reformatorul Partidului Socialist francez, drept cel care a unit forțele de stânga și le-a condus la putere, sub a V-a Republică. Anumiți membri ai Partidului Socialist, precum Michel Rocard, au criticat uniunea cu Partidul Comunist. Mitterrand le-a răspuns că, în final, un număr considerabil de alegători au fost atrași spre mai puternicul Partid Socialist.

Ascunsă mult timp, participarea lui Mitterrand la regimul de la Vichy a fost scoasă la lumină ca urmare a apariției, în 1994, a cărții *Une jeunesse française: François Mitterrand, 1934-1947* (O tinerețe

franceză: Fr. Mitterrand, 1934-1947), scrisă de Pierre Péan. Conform lui Péan, Mitterrand a fost angrenat, mai întâi, în cadrul Legiunii Franceze a combatanților ce au fost repatriați și a familiilor lor, apoi, în mai 1942, în cadrul Comisariatului general al prizonierilor de război și al repatriaților, a cărui competență a fost, în principal, una de natură civică și socială, pentru ca, în 1943, să primească francisca galică, decorație instituită de mareșalul Pétain în 1941, pentru a marca „sacrificiul și curajul“ celor care au luptat pentru cauza franceză, pentru renașterea țării „din cenușă“.

Un alt păcat al tinereții, care i s-a reproșat lui Mitterrand, a fost legat de relațiile dezvoltate cu membri ai mișcării *Cagoule*, precum Eugène Schueller (1881-1957, fondatorul cunoscutei companii de cosmetice L'Oréal), fost finanțator al mișcării, sau inginerul Eugène Deloncle (1890-1944), principalul lider al respectivei formațiuni. *Cagoule* a coagulat atât oameni de afaceri, cât și militari de carieră, în ideea prevenirii și, eventual, a combaterii unui complot comunist. François Mitterrand a fost acuzat că, în anturajul său, s-ar fi numărat, fie ca prieteni, fie ca protectori sau colaboratori, foști membri ai respectivei mișcări.

Jacques Attali a afirmat că François Mitterrand ar fi refuzat să vorbească prea mult despre acest subiect, însă, spre

Pierre Bérégovoy a fost considerat principalul responsabil pentru înfrângere. Ne-maisuportând presiunea mediatică la care fusese supus, a decis să se sinucidă. În acel moment, în presa națională au apărut numeroase articole care l-au incriminat pe Mitterrand pentru a se fi dezis de Bérégovoy, lăsându-l, astfel, „pradă disperării”.

Mitterrand a replicat imediat: „Toate explicațiile din lume nu vor justifica cum de s-a putut da câinilor [aluzie la jurnaliștii care l-au hăituit – n.n.] onoarea unui om și, finalmente, viața sa, cu prețul nerespectării, din partea acuzatorilor, a legilor fundamentale ale Republicii noastre, cele care protejează demnitatea și libertatea fiecăruia dintre noi. Emoția, tristețea și durerea pătrund în conștiința populară după anunțul legat de ceea ce s-a întâmplat sâmbătă”.

Pe parcursul mandatului său prezidențial, François Mitterrand a mai fost acuzat și de a-i fi susținut pe unii dictatori africani. Cea mai mare acuză a fost legată de genocidul din Rwanda, din 1994. Și astăzi, o parte dintre africani consideră că fostul președinte al Franței ar fi responsabil moral pentru masacrul a 800.000 de membri ai comunității tutsi. A fost ani de-a rândul con-

damnat pentru neinspiratele cuvinte: „În aceste țări, genocidul nu este foarte important”.

Pentru francezi, viața privată o afacere personală

De asemenea, lui Mitterrand i-au fost reproșate minciunile legate de viața privată, respectiv falsificarea buletinelor de sănătate și, mai ales, dubla viață de familie. În 1996, după moartea lui Mitterrand, medicul său, Claude Gubler, a publicat o carte, intitulată *Le Grand Secret* (Marele secret), în care a precizat că fostul său pacient a fost diagnosticat cu cancer la prostată la puțin timp după câștigarea alegerilor din 1981, dar toate certificatele medicale publicate au fost falsificate.

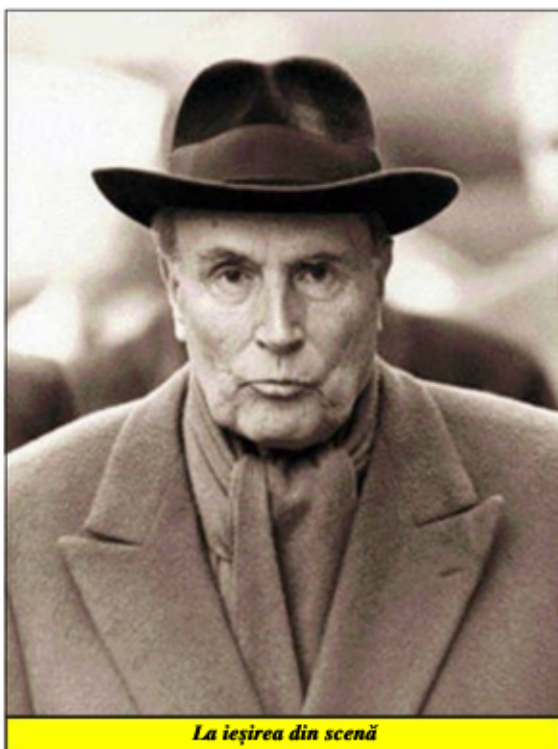
Mai mult, a susținut ipoteza conform căreia, începând din 1994, Mitterrand nu mai era capabil să-și asume funcțiile. Ipoteza a fost susținută chiar și de Attali.

Lucrarea lui Gubler a fost supusă imediat criticii, venite atât din partea specialiștilor, cât și dinspre opinia publică franceză, deoarece reprezenta un flagrant caz de încălcare a codului deontologic, ce îi obligă pe medici să păstreze confidențialitatea absolută.

Subiectul dublei vieți de familie și existența fiicei ilegite, Mazarine Pingeot (născută la 18 decembrie 1974, în urma unei relații extraconjugale cu muzeografa Anne Pingeot), nu au fost deloc pe placul francezilor. Pentru ei, familia rămânea prima valoare. Unele voci au susținut că francezii ar fi

suportat mult mai ușor un președinte divorțat decât unul care ducea o viață de familie dublă. Potrivit unui sondaj realizat în 1996, 82% dintre francezi nu erau de acord cu revelarea în presă a informațiilor cu caracter personal. Viața privată trebuia să rămână protejată!

François Mitterrand a fost un personaj complex, ambiguu, florentin. Un mare om politic, ceea ce și explică publicarea a peste 400 de cărți consacrate lui. ■

La ieșirea din scenă

1990, a avut loc un accident pe un șantier de construcții al unui imobil ce urma să adăpostească serviciile Comunității urbane, accident în urma căruia doi salariați ai societății Heulin au decedat. În 1991, în timpul anchetei, a ieșit la iveală, din interogatoriul unui fost responsabil socialist, că mai multe birouri de studii, mai ales societatea „Urba”, au obținut comisioane din partea societăților ce doreau să aibă acces la piețele publice. Inspectorul de poliție judiciară de la secția financiară din Marsilia, Antoine Gaudino, s-a și grăbit să-și publice investigațiile, sub titlul *L'enquête impossible* (Ancheta imposibilă), tratând tocmai problema facturilor false din Marsilia, ce legau șapte responsabili politici de dreapta, șase de stânga, precum și pe Gérard Monate – socialist și director general al societății „Urba”, și, mai ales, finanțarea campaniei electorale a lui François Mitterrand din 1988, cu „bani obținuți din corupție”.

Inițial, Parchetul a refuzat să deschidă o anchetă judiciară, apoi inspectorul Gaudino a fost mutat într-un alt post. Cu toate astea, Antoine Gaudino și-a continuat ancheta, pe cont propriu, iar, drept rezultat, a reușit publicarea respectivei cărți, pentru care a și fost revocat din poliție, în 1991.

În contextul în care ancheta sa avansa, în ciuda

obstacolelor apărute, guvernul condus de Michel Rocard (10 mai 1981-15 mai 1991) a instituit procedura amnistiei. Decizia a fost regretată ulterior de Mitterrand, considerând-o cea mai mare greșală a sa, făcută ca președinte, după cum a arătat J. Attali.

Morți cu... cântec

Unele dintre acuzațiile cele mai grave, dar care nu au putut fi niciodată dovedite, sunt legate de faptul că Mitterrand ar fi fost autorul moral al morții lui François de Grossouvre (1918-1994) și a fostului prim-ministru Pierre Bérégovoy (1925-1993). Sinuciderea lui de Grossouvre, om de afaceri și fost consilier al lui Mitterrand, dezgustat, se pare, de afacerile președintelui și ale numeroșilor socialiști ajunși la putere, a

făcut obiectul unei adevărate polemici mediatice.

Jurnalistul Jean Montaldo, atât în numeroase intervenții în presă, cât și în cartea *Mitterrand et les 40 voleurs* (Mitterrand și cei 40 de hoți), a acreditat ideea unui asasinat asupra lui François de Grossouvre, întrucât acesta își oferise serviciile lui Jacques Chirac și, din acea nouă ipostază, ar fi putut revela detalii fie asupra unor afaceri de stat sau chiar secrete, fie legate de viața de familie a lui Mitterrand, precum existența unei fiice ilegiteime. Teoria a avut la bază faptul că, în ultimele luni de viață, de Grossouvre a invitat, în mod regulat, câțiva jurnaliști, pentru a le face confidențe în legătură cu deviațiile de putere ale regimului Mitterrand.

Sinuciderea lui Pierre Bérégovoy a dat naștere, la rândul ei, unor noi și acuza-toare ipoteze la adresa lui Mitterrand. Bérégovoy, fost premier în perioada aprilie 1992-martie 1993, și-a pus capăt zilelor la 1 mai 1993. Tragicul gest s-a produs în contextul în care, la alegerile legislative din martie 1993, stânga franceză a suferit cea mai grea pierdere, obținând numai 52 de locuri în Parlament, în timp ce principalele două partide de dreapta au câștigat – UDF (*Union pour la démocratie française*, Uniunea pentru democrație franceză) 213 locuri și RPR (*Ressemblement pour la République*, Adunarea pentru Republică) 245.

Intr-una dintre ascensiunile preferate pe stânca de la Solutré

Eghileți...

„pătrunzător“ sau, cu referire la gust, „picant“. Cuvântul s-a transmis tuturor limbilor romanice prin forma sa populară *acrus*, care a dat rom. *acru* (it. *agro*, fr. *aigre*, sp. *agrio*); atestat în latina târzie, lat. *acrus* a dobândit foarte devreme sensul „acru“ și astfel a fost moștenit în toate limbile romanice, înlocuind termenul latinesc clasic *acidus* „acru“. Vechiul termen lat. *acidus* a fost împrumutat ulterior de limbile romanice, în Evul Mediu (it. *acido*, fr. *acide*, sp. *ácido*, port. *ácido*). Dicționarele trimit și pentru rom. *acid* la etimonul latin, dar și la fr. *acide*. În română, împrumutul este mai recent (apare în secolul al XIX-lea, în scrierile chimistului ieșean Petru Poni). Latina avea și un alt derivat cu sens apropiat, *acerbus* „(despre fructe) acru, crud, necopt“, care a ajuns să însemne, figurat, și „neînduplecat, pornit, crud“. Moștenit în unele dialecte italiene, lat. *acerbus* a fost împrumutat din latină de franceză (*acerbe*), de unde l-am luat și noi, cu sensul figurat, pe *acerb*.

Alt derivat latin cu rădăcina *ac-* a fost *acia*, care s-a transmis numai

în unele limbi romanice orientale: rom. *ață*, it. *accia*. Numai în română s-a transmis și un alt derivat popular cu rădăcina *ac-*, neatestat, *acutitus* (sau *cotitus*), care stă la baza rom. *cuțit*. Deci *ață* și *cuțit* sunt înrudite!

De remarcat că derivatul lat. *acutus* „ascuțit“ s-a transmis tuturor limbilor romanice (fr. *acuité*), cu excepția românei; românescul *acut* a fost împrumutat mai târziu, din lat. *acutus*, it. *acuto*.

În seria derivatelor care conțin rădăcina *ac-*, de la lat.

... ață...

acies „tăiș“ s-a format, cu prefixul *ad-*, derivatul neatestat din lat. pop. *adaciare*, care a devenit în vechea franceză *aacier* și a evoluat la fr. *agacer*, inițial cu sensul „a strepezi dinții“ și, apoi, „a agasa, a irita“. Cu acest ultim sens l-a împrumutat și româna pe (*a*) *agasa* „a plictisi“ (prima atestare, la George Călinescu în *Enigma Otiliei*). Unele limbi romanice au păstrat un alt derivat neatestat de la *acies*, lat. *aciarium* „vârf de armă învelit în metal“, din care a rezultat termenul romanice occidental pentru „oțel“ (fr. *acier*, it. *acciaio*, sp. *acero*); româna a împrumutat cuvântul *oțel* din vechea slavă *ocelu*.

Ca o curiozitate etimologică amintesc faptul că și rom. *oțet* aparține aceleiași familii: lat. *acetum* „oțet“, derivat tot de la rădăcina *ac-*, a fost împrumutat de vechea slavă în forma *ocitu*, cu același sens, iar din vechea slavă l-am preluat și noi (apare în primele texte din secolul al XVI-lea, în *Psal-tirea Hurmuzachi*, deci este un cuvânt vechi). Ideea că rom. *oțet* vine direct din latină, etimologie propusă la începuturile lingvisticii românești de Timotei Cipariu, nu se poate susține. Lat. *acetum* s-a păstrat însă în unele limbi romanice: it. *aceto*, prov. *azet*, sp. *aceto*, port. *azedo*. În franceză, termenul actual *vinaigre* (din fr. *vin* „vin“, provenit din lat. *vinum*, compus cu fr. *aigre* „acru“) a eliminat, în secolul al XIII-lea, cuvântul v. fr. *aisi(l)*, continuatorul lat. *acetum*. Există în franceză și o serie de cuvinte în care lat. *acetum* s-a păstrat ca prefix, împrumutat pentru a forma cuvinte savante: *acétate*, *acétique*, *acétone*, ajunse și în română ca *acetat*, *acetic*, *acetonă*. ■

... acru (oțet) au aceeași rădăcină

Pastila de cuvinte

În toate limbile, cuvintele au origini diferite: cele mai importante sunt moștenite din limba-mamă, multe sunt împrumuturi din alte limbi (uneori chiar din limbi aparținând aceleiași familii lingvistice) și nu sunt puține nici cele create pe terenul fiecărei limbi. Dacă luăm ca exemplu limba română, cele mai importante cuvinte au fost moștenite din latină, străbuna ei. Apoi au fost împrumutate cuvinte din limbile cu care româna a intrat în contact (limbile învecinate geografic, dar și unele limbi, ca franceza sau italiana, care continuă și ele limba latină). De remarcat că româna, asemenea celorlalte limbi romanice, a împrumutat multe cuvinte și direct din latină, care a fost limba de cultură din perioada medievală a Europei. În sfârșit, româna a creat cuvinte noi de la cuvintele pe care le avea, formând derivate, cu sufixe sau/și cu prefixe, de la rădăcinile acestora (de la (a) cânta, s-au format încântător, descântec etc.).

CURIOZITĂȚI ETIMOLOGICE

Academician MARIUS SALA

Profesorul meu Al. Graur a arătat, în cartea sa *Cuvinte înrudite*, că grupurile de cuvinte înrudite au putut veni, gata formate, dintr-o altă limbă, în cazul limbii române din latină, limba-mamă: de la lat. *capiō* „a cuprinde” (moștenit în derivatul (a) *încăpea*), în latină s-au format derivate cu prefixe, de ex. *in-* + *capiō* a devenit *incipio*, păstrat la noi sub forma (a) *începe*. Deci a *încăpea* este înrudit cu a *începe*. Altă categorie de termeni înrudiți o reprezintă perechile de cuvinte dintre care unul este moștenit din latină și celălalt, care conține același cuvânt latin, este împrumutat dintr-o altă limbă romanică, cu modificări fonetice datorate acesteia din urmă: din lat. *canto* am moștenit verbul (a) *cânta*, dar am împrumutat fr. *chansonnette* și fr. *chanteuse* (cu c urmat de a transformat în ș- scris *ch-*, după normele fonetice și ortografice ale

Academicianul Alexandru Graur

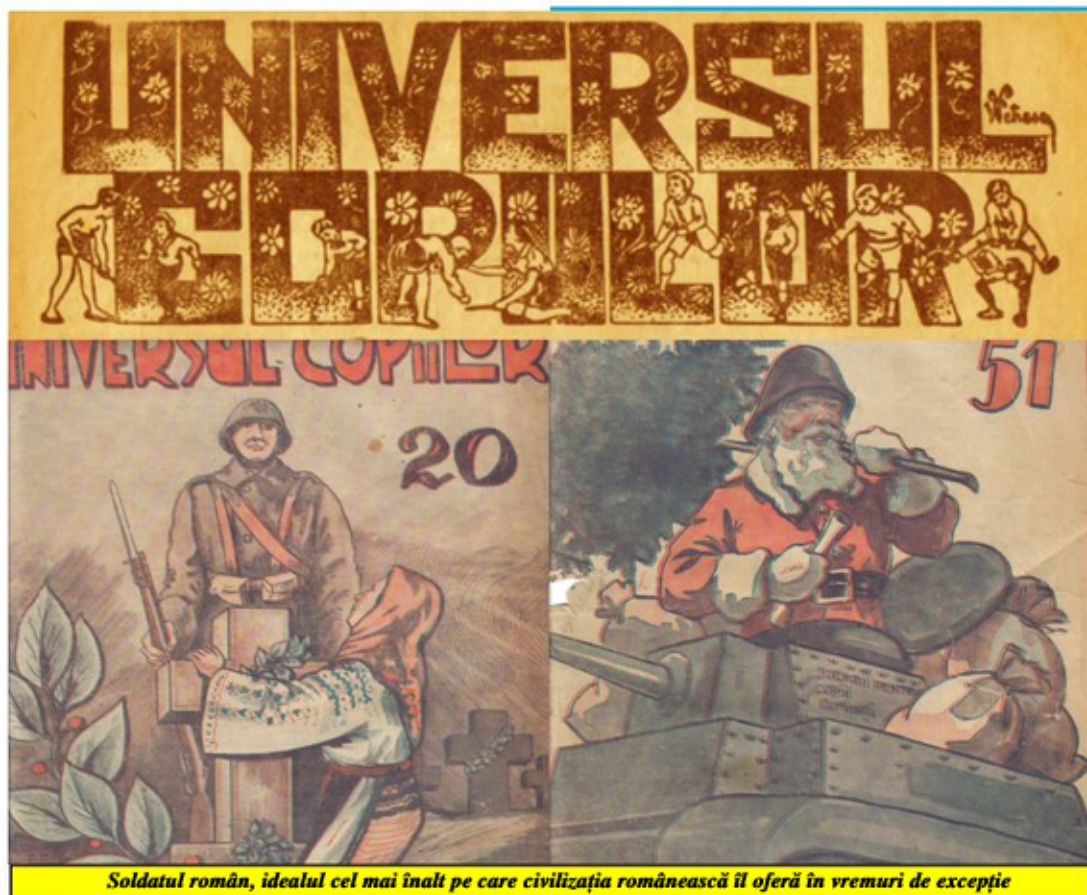
limbii franceze), care au devenit în română *șansonetă* și *șanteză*.

În Franța a apărut, în 1996, o carte în trei volume intitulată *Etymologies du français* (Etimologiile francezei), în care sunt discutate rădăcinile de origine greacă și latină din cuvinte franțuzești, dar și unele curiozități lingvistice. Exemplele prezentate arată că, uneori, cuvinte care nu par să aibă vreo legătură între ele,

au în realitate un strămoș comun.

Latina avea o rădăcină *ac-* „picant, ascuțit” care a servit ca bază pentru cuvinte al căror sens propriu sau derivat (fizic sau moral) a rămas, în general, apropiat de sensul original. Derivatul lat. *acus* s-a transmis în unele limbi romanice, printre care și româna, unde avem cuvântul *ac*; în alte limbi romanice s-a transmis, pentru a denumi acul, un derivat apărut în latina târzie, *acucula* (care a însemnat la origine „ac de brad”), devenit fr. *aiguille* sau sp. *aguja* „ac”. În franceză, de la *aiguille* s-a format derivatul *aguillete*, pe care l-am împrumutat în forma *eghiletă* cu sensurile „șnur; șiret cu capetele îmbrăcate în metal folosit ca ornament la anumite uniforme militare”.

In latină au existat și alte derivate de la rădăcina *ac-*; dintre cele transmise și în română, amintesc lat. *acer*

TUDORICĂ ȘI ANDREI, EROI AI PROPAGANDEI DE RĂZBOI

LUCIAN VASILE

Universul copiilor, cea mai importantă revistă destinată școlarilor români din prima jumătate a secolului al XX-lea, reprezintă un caz de asociere subtilă a propagandei cu scopul inițial al publicației, acela de a delecta generații succesive de copii.

În anul 1942, revista *Universul copiilor* a publicat un roman foileton intitulat *Lacrimile mamei*, al cărui accent cădea pe caracterul românilor în opoziție cu al altor popoare. Personajele erau împărțite după modul cum se raportau la condiția de

român și felul în care asumau sau nu românismul. Povestea urmărește destinul tragic al familiei bucureștene Măleanu, sfâșiată de tendințele antagonice ale membrilor ei. Pe de o parte sunt Ion Măleanu (care își schimbă numele în Jean Melano) și tanti Adelaide (sora

sa, văduva săracă a unui străin de origine nobilă), cosmopoliți și adepți ai occidentalizării, iar de cealaltă parte îi găsim pe Dinu Tornea (socrul lui Ion Măleanu) și domnișoara Ruxandra (fiica soților Măleanu), exemple de români adevărați. Ceilalți, cei care nu

AM FĂCUT BINE SAU NU?

ȘERBAN LĂZĂROIU

Intrând în posesia revistei Magazin istoric din luna noiembrie 2010 și văzând pe prima copertă imaginea marelui istoric Nicolae Iorga, mi-am adus aminte de un moment deosebit, pe care l-am trăit și nu cred că o să-l uit până la sfârșitul vieții.

In toamna anului 1968 (octombrie-noiembrie), lucram ca șofer pe un șantier de construcții-instalații petroliere (I.C.M.S. Ploiești), în zona Oprișenești-Ianca, jud. Brăila, zonă în care se descoperise un nou zăcămint de petrol și gaze și care ulterior a dat naștere unei noi schele de exploatare a petrolului.

Eram cazați în barăci, care țineau loc și de bucătărie și de dormitor. Într-o noapte, în jurul orei 24, am fost întrebat de paznicul de serviciu dacă vreau să salvez de la moarte un lucrător de la echipa de instalatori-zugrăvitori, venit de la Ploiești.

M-am echipat rapid, am mers la locul cu pricina și, convins că șansa la viață a respectivului depindea de ore, minute, l-am luat cu o pătură și, însoțit de doi coechipieri, l-am așezat pe platforma autocamionului „Carpați” și l-am transportat direct la Spitalul comunal (atunci) Ianca, acolo fiind luat în primire de personalul de serviciu, însă cu o condiție, să lăsăm și un însoțitor.

A trecut o perioadă. Eu, desfășurându-mi activitatea pe o rază mare de teren (Ianca-Brăila-Galați), nu am dat mare importanță faptei din acea noapte, așa că, revenind la locul de cazare, tot noaptea, fratele meu (contabil de șantier) îmi spune că sunt căutat mereu de un individ, care dorește să-mi adreseze un mesaj (dar numai între patru ochi). Un moment am ezitat, dar în cele din urmă am acceptat și astfel, tot prin paznicul de serviciu, mi l-a adus în față pe respectivul individ. Văzând că mai sunt și cu altcineva în cameră a avut o oarecare ezitare, ceea ce m-a determinat să-i spun că de față era fratele meu. Așa că a început discuția.

Mi-a spus că se numea Bozdoc (!), că era... etc., dar nu asta era problema, ci că

fapta mea din acea noapte, pentru el personal, a avut o semnificație deosebită și care trebuie răsplătită și mi-a oferit o sacosă în care se aflau: un bidon de 3 l cu vopsea, o sticlă cu șampanie de 100 de lei, un săpun și un prosop. „Un săpun și un prosop pentru a mă spăla de păcatele mari pe care le am pe conștiință”, mi-a spus.

L-am întrebat atunci ce fel de păcate mari are. Mi-a răspuns: „sunt unul din banda de legionari care am participat la arestarea, maltratarea și apoi asasinarea lui Nicolae Iorga, pentru care am fost condamnat la închisoare pe viață, din care, în final am efectuat 24 de ani” (fiind amnistiat în 1964) și, ca să ne convingă, s-a dezbrăcat, rămânând numai în slip, arătându-ne urmele torturilor pe care le-a suportat pe parcursul celor 24 de ani de pușcărie, sub regimuri diferite.

L-am întrebat apoi: de ce? Care au fost motivele care au dus la săvârșirea unor asemenea acte criminale? De data aceasta, răspunsul a fost unul categoric.

M-a întrebat dacă sunt comunist. I-am răspuns că da. Așa și el, la rândul său, a făcut politică, a fost legionar și a trebuit să-l războve pe „Comandantul”, căpitanul Zelea Codreanu, condamnat la moarte și executat din ordinul regelui Carol al II-lea, cu largul concurs și al lui Nicolae Iorga.

Au urmat și alte conversații despre anii 1937-1941, când mișcarea legionară era în plină expansiune, dar spațiul nu-mi permite să le reproduc. În prezent sunt pensionar și cu nostalgie, însă și cu o oarecare resemnare, stau și mă întreb: am făcut bine sau nu prin fapta mea? ■

portretul clasic, al soldatului antic pe cal ucigând balaurul, un an mai târziu locul sfântului este luat de soldatul român. Astfel, fiara răpusă de sulită nu mai reprezintă răul, la modul general, ci poate fi perceput în particular drept ideologia comunistă.

Viața cotidiană și realitatea războiului în care România era angrenată au generat în imaginarul colectiv două portrete: al soldatului și al refugiatului (cu precădere în 1944). Dacă refugiații sunt priviți ca victime ale istoriei, care trebuie ajutate de către românii din teritoriile libere, în ceea ce privește imaginea soldatului, situația este mult mai complexă. Văzut deopotrivă ca reazem al românismului și ca o veritabilă chin-tesență a ființei naționale, în luptă cu dușmanul sovietic, soldatul român este socotit idealul cel mai înalt pe care civilizația românească îl oferă în vremuri de excepție. Iar el poate fi soldatul, cum se visează orice copil.

Pe lângă poeziile cititorilor trimise spre publicare la redacție, un rol important în zugrăvirea acestor portrete revine ilustrațiilor, cu precădere cele de prima pagină. Ostașul român este cel care veghează la binele țării și al familiei sale. Cu privirea sa hotărâtă, se îndreaptă către estul continentului, pentru victoria în război. Tot el, pe înălțimile de pe

Nistru, formează „garda vie a Moldovei“.

La începutul anului 1944 este publicată o scurtă istorisire despre Ilarie Mănuță, un român care descoperise o vopsea albastră specială. Stând la o masă, acesta este acostat de un maghiar un pic cam afumat, care susținea că este superior atât românilor, cât și romanilor (pe perete se găsea un afiș cu un legionar antic, despre care Mănuță nu uită să sublinieze că este strămoșul său) și poate să omoare cu sabia sa ungurească zeci și zeci de astfel de inamici. Folosindu-se de vopseaua sa albastră magică, Ilarie îi dă viață reprezentării grafice, iar ungurul, pus față în față cu soldatul roman, fuge mâncând pământul.

Pentru *Universul copiilor*, românii sunt, evident, mai

inteligenti decât ceilalți și mai ales, decât inamicii sovietici și devin tot mai inteligenți, pe măsură ce frontul se apropia de granița României. Din a doua parte a lui 1943 și până în primăvara lui 1944, pe ultima pagină a revistei apare o poveste în benzi desenate, care are ca subiect experiența de război a doi copii români Tudorică și Andrei aflați în spatele liniilor inamice. Românii sunt cei mai buni, cei mai puternici, cei mai inventivi, cei care prin inteligența lor îi domină pe ceilalți. Aflați în situații limită, Tudorică și Andrei, exponenți ai tinerețului român, reușesc să depășească punctul critic și să-și învingă dușmanii. De pildă, într-un episod din ianuarie 1944, cei doi copii români urmează să fie executați de către un pluton de militari sovietici. Ca ultimă dorință,

Tudorică cere ca ordinul să fie dat de către el. După comanda „drepti“, Tudorică le cere soldaților să execute un „stânga-m-prejur“, după care cei doi copii escalonează zidul și ... pe-aici ți-e drumul.

După 23 august, imaginea sovieticilor se schimbă în mod substanțial. Nu mai sunt inamicii lipsiți de inteligență din peripețiile lui Tudorică și Andrei, ci devin „glorioasa armată sovietică“, „prieteni noștri firești și dintotdeauna“ și „puternicii noștri aliați Ruși“. ■

Dinu și ginerele lui Ion

sunt români, sunt prezentați ca fiind catalizatorii decăderii familiei, deoarece Ion Măleanu se înconjurase de străini, împreună cu care risipește averea strânsă prin muncă de către înaintașii săi.

Citim în numărul din 25 februarie 1942 că la Ion Măleanu, „român din moși strămoși, vedeai venind, fie la masă, fie la ceaiurile și seratele dansante ce le dădea aproape în fiecare săptămână, oameni având nume lungi și străine și dându-și titluri răsunătoare“. La polul opus, stă figura lui Dinu Tornea, românul muncitor, cinstit și patriot. Pentru Ion Măleanu alias Jean Melano și prietenii lui (etichetați de către autor drept „scrântiți“) tot ce este românesc este greșit, așa că ar trebui copiat din străinătate tot stilul de viață: de la moda vestimentară până la mobilier, de la așezarea tăcămurilor pe masă până la muzica de petrecere etc. Întovărirea cu străinii va aduce până la urmă prăbușirea, care nu poate fi amânată sau evitată decât prin revenirea la standardele trăirii pur românești, după valori și idealuri autohtone.

Ruptura din interiorul societății românești, așa cum voia să o prezinte critic propaganda regimului mareșalului Antonescu, se oglindea într-o încheștare între cele două tabere: cosmopolită și neaoșă. Cu ocazia unei petreceri oferite pentru Traian Măleanu, celălalt copil al

familiei, tanti Adelaide, Ion Măleanu și guvernanta din străinătate pregătiseră un concert susținut de artiste din alte țări. Dar totul este dat peste cap de Dinu Tornea, care aduce în casa boierească un taraf de lăutari autohtoni. Aceștia deschid programul cu un neaoș *La mulți ani* și continuă cu *Deșteaptă-te, române*, *Pe-al nostru steag* și *Veniți viteji apărători ai țării*.

Încercând să-și caute o slujbă ca profesoară de franceză, Ruxandra Măleanu este respinsă la un interviu tocmai pentru că este româncă, nu franțuzoaică. Într-un târziu, este angajată în altă parte, tocmai pentru faptul că este româncă, și nu o străină. Cel care o angajează spune: *și mă bucur pentru copiii mei. Vor avea ca profesoară o Româncă, [...] deoarece știu ca [...] să li se trezească sentimentul de dragoste pentru tot ce e românesc*.

În partea a treia din romanul *Lacrimile mamei*, Dinu Tornea este iritat de preferința lui tanti Adelaide de a vorbi limbi străine la serate: „Ce plăcere simți să pocești frumoasa noastră limbă românească? Și de ce nu vorbești românește cu românii, că doar ești româncă și știi românește mai bine decât limbile străine?“ Exem-

plul negativ este dat de către cosmopolita Adelaide, care „n-ar fi vorbit românește decât cu oamenii de serviciu sau cu vânzătorii de pe stradă, iar cu cealaltă lume numai în limbi străine“.

Interesante sunt și răspunsurile către cititori. Spre exemplu, o poezie este respinsă pentru că, între altele, conține și „franțuzismul *suvenir*“.

Realitatea războiului nu este ocolită de *Universul copiilor*. Situația de pe front este prezentată tot mai frecvent odată cu vara lui 1944. Este, practic, o transpunere a propagandei din cotidienele vremii, într-un limbaj și într-o manieră accesibile copiilor. Întregul demers militar împotriva U.R.S.S. este asemănat cu lupta lui Hristos împotriva răului, care nu se poate sfârși decât cu biruința totală. Poporul român, prin efortul și jertfele depuse, este un luptător al Creștinătății, un exponent al civilizației, aflat în conflict cu o lume barbară, atee, un pericol major pentru întreaga Europă. La împlinirea unui an de la intrarea României în război, act denumit de redacție „biruință a dreptății“, conflictul este privit ca o datorie, a cărei fina-

litate este „drep-tatea românească [...], credința și civilizația creștină“.

Un caz elocvent este evoluția reprezentărilor Sfântului Gheorghe, „aducătorul de biruință“. Dacă în 1942, pe prima pagină apare

Ilarie, folosind vopseaua lui magică, dă viață soldatului roman

Mască greacă de teatru păstrată în muzeul așezării

Casa strămoșilor mei a înflorit de-a lungul vremii, grozăviile scornite de cele trei

Moire au nimicit-o, iar eu, Sophytos din stirpea lui Naratos, tânăr, lipsit de averea

părinților, vrednic de milă ajuns-am, tocmai eu, care mă îndeletnicisem cu cele plăcute Zeului Arcaș și Muzelor și cu înțelepciunea, așa că am stat și m-am gândit cum să fac să ridic din nou cinul de care se bucuraseră strămoșii mei.

Am primit bani de la alții ca să-i înmulțesc și mi-am părăsit țara, hotărât să nu mă-ntorc până ce nu voi fi strâns un purcoi de bogății. Iată de ce m-am dedat negustoriei și, de prin târguri pe unde am fost, am adunat o mare avere.

Abia atunci, lăudat de toți, m-am întors după ce anii trecuseră. Bucuroși m-au primit prietenii, cu toții, iar casa strămoșilor, ajunsă o cocioabă, am făcut-o la loc, mai mare decât fusese. La fel și mormântul lor, se dărâmasese la pământ, am făcut un altul.

Această piatră eu am ridicat-o, să spună lumii ce-am săvârșit. Iată ce-am făcut eu și ce-am izbutit; să facă și alții la fel, de-or fi în stare: copiii și nepoții mei să țină de casa ce mi-o datorează. ■

REGIUNE ÎN ORIENT

(Biverb: 4, 4)

AA a

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluție rebus: **FAC ISTORIE ÎN BUCUREȘTI**, nr. 2/2011

C – P – C – M – MOGOȘOAIA – LA/PATRA – STRA – RC – E – ED – ROUEN – SA – FACILIE – E – NETED – U – SCOS – NEAL – OT – CITI – HRANA – RAR – PRESEI – E – CUI – AMURG – R – DRAMBA – MIHAI – FAL.

Soluție joc: **DOMNIE**, nr. 2/2011

PETRU RAREȘ URCĂ ÎN SCAUNUL DIN IEȘI (PE-T-R/-U-RAR-E/-SUR-C/-A-ÎN-S-CA-U-NUL/-D-ÎN-I/-ES-I.)

Oameni de ieri, probleme și azi

CUM SĂ REDEVII

PRINȚ DIN CERȘETOR

ADRIAN GEORGE DUMITRU

Grecii au reprezentat în Anti-chitate o importantă minoritate în Afghanistan, Pakistan și India de Nord-Vest. Cum au ajuns acolo? E greu de spus, însă știm sigur că o mare parte au fost lăsați la vatră de Alexandru cel Mare pe acele meleaguri. Lor li s-au adăugat, probabil, coloniștii aduși (sau deportați?) de regii din dinastia greco-macedoneană a Seleucizilor (313-64 î.H.). Cert este că acești greci nu numai că au ajuns să își câștige independența față de Seleucizi, dar au și fondat un imperiu în nord-vestul Indiei, undeva pe la jumătatea secolului II î.H.

Cu toate acestea, în afara unor monete superbe, care au înfruntat timpul în colecțiile numismaților (dintre care unele au fost aduse în Europa de faimosul doctor Johann Honigberger, personaj istoric care l-a fascinat suficient pe tânărul Eliade, încât să scrie o noulă despre el) și a câtorva informații risipite ici-colo de istoricii și geografi antici (între care Strabon și Justin), nu ne-a rămas mai nimic despre această comunitate elenă.

Săpăturile începute în Afghanistan în 1969, de către o echipă franceză sub conducerea lui Paul Bernard, au dezvelit un întreg oraș grecesc (al cărui nume antic îl ignorăm, încă) la Ai-Khanum, dar au fost întrerupte de către războiul care a început la sfârșitul anilor '70. Când au putut fi reluate lucrările, arheologii francezi au descoperit că situl fusese devastat. Și, ca urmare, au început să sape și în alte părți...

Acum câțiva ani au scos la iveală lângă orașul Kandahar o stelă, pe care se afla gravată cu elegante caractere grecești o

Monetă de argint, descoperită la Ai-Khanum și purtând numele unui Sophytos

inscripție în versuri, compuse la cererea unui oarecare Sophytos, fiul lui Naratos (sau, poate, cine știe, le-o fi scris chiar el). Stela se găsea la intrarea pe domeniul acestuia și era menită să îl informeze pe trecătorul curios despre isprăvile proprietarului. După nume, Sophytos este în mod sigur un localnic, indian, de familie nobilă (monetele ne informează despre un satrap cu același nume, care a guvernat ținutul în anii de după trecerea lui Alexandru), cultivat în știința înțelepciunii eline (așadar, un filosof) și în meșteșugurile plăcute ar-

cașului Apollon și Muzelor (prin urmare, un iubitor al muzicii și poeziei grecești). El a primit o educație aleasă, dar, la intrarea în adolescență, din vina lui sau a altora (nu știm), s-a trezit în stare de faliment. A împrumutat bani și a plecat în lume, făcând negoț de tot felul, până ce a putut aduna o avere mai mare decât aceea pe care o pierduse. Și, întors acasă, a simțit nevoia să se laude în fața familiei și a prietenilor, așezând această stelă care să îi comemoreze isprăvile.

O prezentăm și noi, în premieră în România. Iată povestea unui om pe care vicisitudinile Moirelor (Soarta) nu numai că nu l-au doborât, dar care a găsit resurse de a redeveni ceea ce fusese cândva un bogat aristocrat indian, iubitor de filosofie și artă elină, mândru de ceea ce este, fără a-i fi rușine de ceea ce a fost, la un moment dat.

Inscripția a fost publicată pentru prima oară de Paul Bernard, Georges Jean Pinault și Georges Rougemont în Journal des Savants, în 2004.

Deși nu au un personal prea numeros, unitățile GIPN dispun de un buget important, iar în arsenalul lor se regăsește toată gama de arme, de la puștile de asalt la pistoale-mitralieră și revolve performante.

Gestiunea și prevenirea crizelor

Recrutarea luptătorilor din GIPN se face prin voluntariat, cu precădere din cadrul structurilor Poliției Naționale, condiția de bază fiind o vechime de minim cinci ani în poliție și vârsta maximă 35 de ani, precum și un dosar profesional impecabil. Pe parcursul unei prime săptămâni, candidații sunt supuși la mai multe teste psihologice, probe de atletism și natație, teste de claustrofobie și vertij. La finele săptămânii, candidații declarați admiși sunt incluși într-o nouă perioadă de testare de patru zile, după care rămân din lotul inițial aproximativ 20 de persoane, declarate apte și înscrise într-un program de pregătire foarte riguros. Pentru a ilustra duritatea procesului de selecție și pregătire, menționăm faptul că anual, din circa 600 de cereri, doar 20 de luptători sunt integrați în GIPN. La sfârșitul procesului de pregătire, luptătorii sunt polivalenți, fiind deopotrivă trăgători de elită, experți în arte marțiale și buni alpinști.

Aționând sub deviza „Unitatea face puterea“, membrii unității sunt capabili să inter-

Imagini din timpul antrenamentelor
(și în p. 87)

vină în lupta contra tuturor formelor de terorism, precum și pentru gestionarea diverselor altor situații de criză (escorta unor personalități, arestări periculoase etc.).

Unitate specializată creată printr-o decizie a ministrului de Interne din 23 octombrie 1985, unitatea Cercetare, Asistență, Intervenție și Descurajare (RAID) intră în acțiune, la ordinul directorului general al Poliției Naționale, implicându-se în soluționarea cazurilor de terorism sau ale celor legate de marea criminalitate. Unitatea poate interveni atât în cadrul unor misiuni de urgență, cât și pentru aducerea la îndeplinire a unor misiuni programate de către Direcțiile Departamentale ale Securității Publice, Serviciile Teritoriale ale Poliției sau de către Poliția Judiciară sau Poliția de Frontieră. Printre competențele sale speciale se află așa-numitul „Plan Piratair“ (pentru prevenirea și combaterea deturnării de aeronave), securitatea instalațiilor nucleare, securitatea Eurotunelului de sub Canalul Mânecii.

Unitatea este structurată pe trei secțiuni majore. Prima dintre acestea, alcătuită din cinci grupe, se află sub conducerea unui comandant de poliție, șef de brigadă operațională. Fiecare grupă, pluridisciplinară, este compusă din luptători specializați în arte marțiale, tir de precizie, parașutism, scu-

fundări, folosirea explozibililor. Însărcinate în special cu efectuarea intervențiilor dificile (eliberarea de ostatici, de aeronave, neutralizarea criminalilor periculoși, capturarea evadaților sau protecția înalților demnitari cu ocazia deplasărilor în teritoriu), aceste grupe participă, de asemenea, la misiuni de filaj și supraveghere în cazuri legate de terorism și crimă organizată.

Cea de-a doua secțiune se ocupă de studiu, cercetare și tehnică, fiind alcătuită din trei grupe: a) Grupa Cercetare și Informații: centralizează informațiile despre obiectivele avute în studiu și realizează analiza acestora; b) Grupa Tehnică și Prospectivă: pune la dispoziția unității servicii tehnice de înalt nivel, furnizând tehnica operativă necesară îndeplinirii în bune condiții a misiunilor; c) Grupa Armament, Logistică și Mijloace de Probă: asigură armamentul și mijloacele de protecție individuală a luptătorilor și, de asemenea, colaborează cu Poliția Tehnică și Științifică în diverse probleme, cum ar fi realizarea de expertize balistice.

Forțele de reacție antiteroristă

Continuăm prezentarea forțelor antiteroriste franceze, începută în numărul trecut, cu alte două unități de elită.

Stema celor din GIPN și o echipă din RAID

GIPN ȘI RAID

LUMINIȚA BANU, FLORIAN BANU

Format la început din aproximativ 30 de luptători, ce dispuneau de cele mai sofisticate echipamente și cel mai performant armament al vremii, Grupa de Intervenție a Poliției Naționale (GIPN) s-a dezvoltat rapid, astfel că, în scurt timp, teritoriul național a fost acoperit prin crearea a 11 grupe de intervenție. Prima dintre acestea a fost înființată la Marsilia de către comisarul divizionar Nguyen Van Loc. În anul 1985, numărul grupelor a fost redus la șapte.

Organizarea, competența teritorială, misiunile, principiile de acțiune, modalitățile de recrutare a cadrelor și coordonarea unității în vigoare astăzi au la bază o circulară ministerială din 4 august 1995.

În prezent, cele șapte unități din Franța au următoarea dispunere: Lille, Strasbourg, Nisa, Rennes și Bordeaux cu câte 16 oameni fiecare, Lyon și Marsilia cu unități compuse din 24 de oameni.

Odată admiși în cadrul RAID, luptătorii au parte de un program susținut de antrenament și formare profesională, activitate ce le ocupă circa 60% din timp. Pentru a exclude erorile în cadrul misiunilor, procedurile și tactica de intervenție sunt repetate de numeroase ori, până ce acestea devin automatism.

Antrenamentele sunt conduse de luptătorii cu experiență și pornesc de la premisa că mulți dintre participanți au deja aptitudinile fizice ale unui bun sportiv sau chiar ale unui sportiv profesionist.

Artele marțiale și boxul, tirul și exercițiile de forță fac parte din rutina zilnică a antrenamentelor. Astfel, sala de tir este deschisă 24 de ore, exercițiile de ameliorare a preciziei fiind considerate bine-

venite oricând. Lucru lesne explicabil, având în vedere că utilizarea unui armament extrem de diversificat de către luptătorii RAID reclamă cunoștințe solide de balistică și exercițiu îndelungat. Antrenamentele de tir includ exerciții în mediu real și ostil (apartamente, străzi, depozite), tir de precizie, trageri din automobil și elicopter etc.

Exercițiile de escaladă și de parașutism se desfășoară după reguli stricte de securitate pentru a limita posibilele accidente. Tehnicile de înot și de scufundare sunt exersate, deopotrivă, în piscine speciale, în Sena, dar și în plină mare.

Cele mai frecvente exerciții sunt așa-numitele „pu-neri în scenă”, care reproduc evenimente reale sau ima-

ginează posibile situații de criză. Aceste antrenamente sunt facilitate, în ultima vreme, de construirea unei săli de simulare, menită să permită exerciții în cadrul tuturor scenariilor posibile. Sala respectivă este utilizată și pentru exerciții de intervenție antiteroristă în mediu contaminat, caz în care membrii RAID poartă sisteme de filtrare a aerului, pentru a neutraliza un terorist care are asupra sa o bombă chimică.

În timp, RAID și-a construit o imagine de unitate de elită, excepțional de bine antrenată, cu o bogată experiență, astfel încât a fost solicitată de unități similare de pe întregul mapamond pentru efectuarea unor stagii comune de pregătire.

(Va urma)

După o intervenție în cazul luării unor ostatici la Verdun

Secțiunea a treia se ocupă de aspectele privitoare la gestiunea crizelor și negociere, fiind compusă dintr-o grupă de negociere și una medicală. Acestea au misiunea de a asigura o asistență medico-psihologică atât unității RAID, cât și altor servicii din cadrul Poliției Naționale. Echipile pluridisciplinare din cadrul acestei secțiuni includ polițiști criminologi, psihologi, medici specializați în medicina de urgență. Grupa de negociere este gata de acțiune oricând, 24 de ore din 24, intervenind, la solicitarea prefectilor și cu acordul directorului general al Poliției Naționale, în situații de criză provocate de luări de ostatic, bolnavi psihici, sinucigași și orice alt eveniment major. Rolul său prioritar este acela de a evalua nivelul de pericolozitate al situației create, de a identifica modalitățile optime de intervenție și de a ajuta concret la soluționarea problemelor prin negociere directă. În multe situații, grupa de negociere acționează independent de restul unității RAID.

Pe lângă aceste structuri, în cadrul RAID a fost creat, la 6 martie 1995, Detașamentul Central Interministerial de Intervenție Tehnică. Scopul acestui detașament este de a gestiona amenințările legate de terorismul nuclear, colaborând în acest sens cu structuri din Ministerul de In-

terne, Ministerul Apărării, Ministerul Economiei, Finanțelor și Industriei, cum ar fi: Laboratorul Central al Prefecturii Poliției, Serviciul de Neutralizare și Distrugere a Explosibililor (NEDEX), Comisariatul Energiei Atomice (CEA). Din februarie 1998, în competența detașamentului a intrat și gestionarea riscurilor chimice, biologice, dar și a altor activități ținând de delicvența periferică.

O unitate de elită

La înființare, unitatea avea o organigramă ce includea 80 de posturi (un comisar divizionar, doi comisari de poliție, 20 de inspectori de poliție, 48 de gradați, o dactilografă, un secretar administrativ etc.), recrutarea personalului făcându-se din interiorul Poliției Naționale. Cei 1.200 de candidați au fost supuși unei trieri severe. Primele eliminări au fost făcute în funcție de dosarele medicale și în urma examinărilor psihologice. Pentru cei care au trecut această etapă, au urmat teste fizice severe.

În prezent, selecționarea candidaților se face în urma unor teste ce se desfășoară pe parcursul unei săptămâni, în cadrul Școlii de Poliție de la Saint-Malo. Polițiștii care doresc să facă parte din RAID trebuie să aibă vârsta între 25 și 35 de ani și o vechime în poliție de cinci ani (în mod excepțional, în ultimul timp, au fost acceptați și candidați cu doar trei ani vechime).

Testele fizice sunt dintre cele mai dure și se modifică în fiecare an. Acestea includ, de regulă, curse de duranță (de exemplu, parcurgerea unei distanțe de minim 2,8 km în 12 minute), curse de viteză, coborâre și escaladă pe coardă, aruncarea greutății. Urmează probe care vizează evidențierea unor abilități și a stăpânirii de sine. În acest scop, candidații sunt puși în condiții defavorabile concentrării: ei trebuie să traverseze un tunel aflat complet în întuneric, presărat cu capcane, fiind bombardați fără încetare cu sunete diverse, de o intensitate puternică. Deseori, câini special antrenați sunt lăsați liberi în tunel pentru a trânti și

dezorienta candidații. Din aceeași categorie face parte și plasarea candidatului într-o cameră fără ferestre pentru a-i testa rezistența la claustrofobie. În cadrul intervențiilor reale, calitățile fizice, dar mai ales mentale, testate în această etapă, fac, nu de puține ori, diferența între viață și moarte.

Otoman, la Salonic, apoi în Țările Române, la București și la Iași, unde a și murit, la 24 mai 1742. Din aceste teritorii el a stabilit numeroase contacte cu monarhii Europei. Scopul acestor întâlniri era realizarea unor acorduri în vederea redobândirii unui stat ucrainean independent. De aceea el a căutat sprijin în mai multe țări: Polonia, Austria, Prusia, Danemarca, Olanda, Anglia, Franța. S-a adresat chiar și Vaticanului.

Pylyp Orlyk este principalul autor al unui acord încheiat în 1710, la Bender, între el și corpul ofițeresc al cazacilor. Această înțelegere, care a primit denumirea de „Pact și Constituție a drepturilor și libertăților Oștirii Zaporojene”, a devenit primul act constituțional al Ucrainei. Convenția reglementa nu numai relațiile reciproce dintre așezările ucrainene, ca statornicea, totodată, organizarea internă, precum și relațiile externe ale statului căzăcesc.

Partea introductivă a actului cuprindea expunerea de motive, aflată la baza ideii unei Ucraine independente, neatârnată, de sine stătătoare. Totodată, aducea în atenție istoricul relațiilor cu țările învecinate și elucida diferitele evenimente care avuseseră loc în lupta

Ivan Mazepa, hatmanul învins la Poltava, pe care l-a înlocuit Orlyk, continuându-i crezul într-o Ucraină liberă

de eliberare a poporului ucrainean.

Principalele prevederi ale documentului stipulau menținerea ortodoxiei ca religie de stat și independența Bisericii, proclamarea monarhiei constituționale electivă, forma de guvernare, pe bază de colegii, precum și caracterul electiv al întregii administrații de stat.

Elaborarea documentului menționat – primul de acest fel din Europa, care descrie cele

trei puteri, legislativă, executivă și judecătorească a adus o contribuție importantă la evoluția gândirii istorico-juridice mondiale. A fost prima Constituție a Ucrainei.

Pylyp Orlyk, poate, cel mai cult, rafinat și spiritualizat dintre hatmani, era un erudit – cunoștea zece limbi străine (polona, suedeză, franceză, bulgară, sârba, italiană, germană, greacă, latina, greacă veche), deținea o bibliotecă vastă, neobișnuit de mare

pentru acele vremuri. El este autorul unei ample opere poetice, dar și al multor manifeste cu caracter politic: *Memorialul oștirii zaporojene*, *Temeiul drepturilor Ucrainei*, *Manifest către guvernele europene*. Remarcabila sa operă memorialistică este intitulată *Jurnalul unui călător* (1720-1732).

Hatmanul Pylyp Orlyk și-a dedicat viața luptei pentru ideea de independență a Ucrainei, cauză care a fost preluată și continuată de cel mai cunoscut dintre fiii săi (a avut șapte copii), Grigorie (în limba ucraineană Hryhoryi), care a trăit între 1702 și 1759 și a fost general-locotenent în armata franceză. Numele lui Orlyk a rămas în istoria țării sale, ca simbol al neînfrântului spirit căzăcesc și al neostoitei aspirații spre dobândirea independenței statului ucrainean. ■

Coperta primei Constituții a Ucrainei, într-o ediție din zilele noastre

Hatmanul în perioada emigrației politice
și o pagină din Constituție

În aprilie 2010 s-au împlinit 300 de ani de la redactarea primei constituții a Ucrainei, cunoscută drept Constituția lui Orlyk. La Kiev și Harkov, dar și la București, în organizarea Centrului Cultural al Ucrainei, evenimentul a fost marcat prin reuniuni științifice, la care s-a subliniat că documentul a devansat cu 77 de ani prima constituție americană și cu 81 pe cea poloneză (Magazin istoric, nr. 1/2008). Originalul Constituției lui Orlyk, scrisă în limba ucraineană veche, se află în arhivele de la Moscova, iar varianta în latină în arhivele naționale ale Suediei. Revista noastră, prezentă la întâlnirea de la Centrul Cultural al Ucrainei, prezintă cititorilor săi pe autorul acestei prime legi fundamentale ucrainene.

HATMANUL PYLYP ORLYK

OLGA ANDRICI

Pylip Stepanovici Orlyk (cuvântul „orlyk” în limba ucraineană înseamnă vultur) s-a născut la 11 noiembrie 1672, în satul Kosut din Lituania, într-o familie nobilă, de origine cehă, dar și cu rădăcini lituaniene și poloneze. Tata, Stepan, catolic, participase la războiul polono-otoman și a murit la Hotin, în 1673, când Pylyp avea numai un an. Mama, Irina, ortodoxă, era fiica unui proprietar de pământuri. Pylyp a studiat la Colegiul iezuit din Vilnius și la Academia Movi-leană din Kiev, pe care a absolvit-o în 1692 sau 1694. A lucrat la început ca „pisar” (secretar) la cancelaria Mitropolitului Kievului (1702-

1708), deținând apoi diferite funcții în cadrul Cancelariei Militare Generale.

Devenind cancelar general al Ucrainei de pe malul stâng al Niprului, conduse de hatmani, s-a alăturat imediat hatmanului Ivan Mazepa (*Magazin istoric*, nr. 4/1994, 4/2009), pe care l-a susținut din răspuțeri în acțiunile sale. A fost unul dintre cei mai apropiați camarazi de arme ai acestui mare hatman și i-a stat alături pentru a realiza o largă coaliție a țărilor est-europene și Suediei, în scopul dobândirii independenței Ucrainei, prin eliberarea ei de sub autoritatea țărilor ruse.

După înfrângerea oștilor lui Mazepa, aliate cu cele sue-

deze, în bătălia de la Poltava, la 27 iunie 1709 (*Magazin istoric*, nr. 7/1970, 9/1983), și moartea acestuia, cazacii îl proclamă pe Orlyk, la Bender, hatman al Oștirii Zaporojene (1710-1742). Ulterior, prin campanii militare și abordări diplomatice, el a depus mari eforturi în încercarea de a transpune în viață visul sacru al marelui său predecesor acela de a înființa o Ucraină liberă și independentă.

Au urmat anii grei ai emigrației politice, începută în 1714. Pentru șase ani s-a stabilit în Suedia, apoi în Austria, din 1720, iar ulterior în Cehia. În 1722, Orlyk a fugit în Imperiul

DIHONIE ÎNTRE EXILAȚII EUROPEI

Iată și ultima parte a documentului intitulat Notă despre relațiile dintre FEC [Free Europe Committee, Comitetul Europa Liberă] și ACEN. El provine din Fondul Brutus Coste, aflat la Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, și l-am primit grație doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU.

Documentul, elaborat de Brutus Coste sau sub directa lui îndrumare, dă glas frustrării resimțite de acesta față de politica adoptată de Statele Unite – și în general de Occident – de diminuare a tonului critic față de regimurile comuniste din Europa de Est. Noua politică pune accentul pe găsirea unor modalități de colaborare cu acele regimuri care se arătau dispuse să se desprindă într-o măsură de Moscova și să ofere un set de avantaje economice în schimbul unei mai mari liberalizări a regimului în interior. Un punct de vedere considerat inacceptabil de către Brutus Coste.

Problema fundamentală

Adevărata problemă este dacă în stadiul actual al politicii Statelor Unite față de Europa de Est există sau nu o *raison d'être* [rațiune de a exista] pentru o organizație precum ACEN. Noi credem că există. Dincolo de meritele ACEN sau de lipsa vreunui merit, actuala politică motivată tactic a contactelor sporite cu regimurile comuniste exclude declarațiile oficiale în sprijinul obiectivelor strategice ale independenței și libertății pentru națiunile din Europa Centrală și de Est. Absența unor astfel de asigurări ar putea administra o lovitură fatală *spiritului* [subliniat în original] rezistenței în țările captive. În consecință, trebuie găsite căi și mijloace pentru a indica popoarelor respective că libertatea și independența au rămas obiectivele strategice ale politicii occidentale. A permite ACEN să existe și a face publicitate activității sale (ceea ce astăzi Radio „Europa Liberă” nu mai face) reprezintă, în mod sigur, un substitut pentru absența unor declarații și acțiuni oficiale.

Dacă se cade de acord asupra acestor puncte, mai rămâne doar o întrebare. Pentru a-și îndeplini sarcinile, atât în relația cu Europa de Est, cât și în misiunea de a dezvălui [natura] comunismului în țările libere în care comunismul rămâne un mit puternic, își poate permite ACEN să devină un simplu satelit al FEC?

Răspunsul este, în mod evident, unul negativ. FEC ar trebui să fie doar un colector de mijloace. ACEN trebuie să fie ceea ce clamează că este: vocea liberă a 100 de milioane de oameni reduși la tăcere. El nu ar trebui obligat să urmeze mișcările tactice și

răsucirile Puterilor Occidentale. Nu ar trebui forțat să facă compromisuri cu principiile sau obiectivele deplinei libertăți și independențe. Nu ar trebui mereu confruntat cu problema dacă vederile sale sunt în conformitate cu cele ale birocrăției de nivel mediu, reprezentată de oficialii FEC, sau mereu lipsit de foarte modestele mijloace financiare cerute pentru a duce mai departe fie și o activitate minimă. Ar trebui să primească un buget decent de aproximativ 300.000 dolari pe an și să i se permită să îl administreze ACEN însuși, în loc să fie distrus din punct de vedere moral, fiind tratat ca o ramură mai mică a lui Free Europe Committee.

Actuala filosofie a oficialilor FEC este cel mai bine exprimată într-o declarație făcută în repetate rânduri de către domnul Kappel, un fost patron de întreprindere de mobilă, catapultat ca expert în problemele Europei de Est, potrivit căruia „voi (adică exilații sau ACEN) sunteți liberi să aveți și să exprimați orice fel de opinie, dar nu pe banii noștri [subliniat în original]”.

S-ar părea că atunci când cheltuiesc milioane de dolari, Statele Unite nu pun niciun fel de constrângeri, dar când dau câteva mii de dolari, trebuie pusă câte o constrângere pentru fiecare penny.

Nu este deci de mirare că în vreme ce Moscova face absolut totul pentru a conferi autoritate și prestigiu liderilor comuniști în fața lumii libere, FEC face, de mai mulți ani, totul pentru a-i diminua și desconsidera pe puținii lideri democrați din țările Europei de Est, care au scăpat în lumea liberă. ■

Telex Telex Telex Telex Telex

JACQUELINE DE ROMILLY

Jacqueline de Romilly, membră a Academiei Franceze, specialistă în civilizația și limba greacă, s-a stins la spitalul Ambroise Paré din Boulogne-Billancourt, la 97 de ani, în decembrie anul trecut. Era decana de vârstă a Institutului, după moartea lui Claude Lévi-Strauss, în 2009.

„Grecia este în doliu“, declara atunci ministrul grec al Culturii. A scris, mai bine de 60 de ani, numeroase volume consacrate acestei Atene din care „totul a ieșit brusc“: filosofie, istorie, tragedie, comedie, sofisti. A lucrat enorm pe opera istoricului Tucidide, „unul dintre bărbaii vieții ei“, cum îi plăcea să spună (teza de doctorat, din 1947), pe Homer, Eschil sau Euripide. Tot ei francezii îi datorează și o carte despre Provence și un roman. Cei care au cunoscut-o pe această doamnă mărunțică, purtând un păr alb, viguros, puteau constata că greaca o făcuse fericită, îi dăduse o liniște interioară, plină de umor, în ciuda plictiselilor inerente vârstei înaintate.

S-a născut la 26 martie 1913 la Chartres, dintr-un tată evreu, profesor de liceu, filosof, ucis pe front când ea avea un an. A crescut-o mama, romancieră. S-a căsătorit cu un bărbat „pe trei sferturi evreu“ și a divorțat curând de el. Jacqueline de Romilly a fost prima femeie profesoară la Collège

de France (în 1973), iar la Academia Franceză a doua, în 1989, după Marguerite Yourcenar.

Elenista a fost atrasă îndeosebi de modernismul vechilor greci și mai puțin de mitologia lor. Admira democrația inventată în acel spațiu și a deplâns constant faptul că azi ansamblul cunoștințelor este minat interior de utilitarism. „O societate care îl neglijează pe Homer va sfârși prin a-l uita pe Voltaire“, afirma profesoara. Greaca veche, considera ea, ar trebui să devină accesibilă tuturor. Cu maliție spunea uneori că nu a avut viața pe care și-a dorit-o. „Să fii evreu în timpul Ocupației germane, să sfârșești singură, aproape oarbă, fără copii și fără familie nu-i deloc senzațional. Dar viața mea de profesoară, de la un capăt la altul, da, ea a fost exact cum am visat să fie.“

Începutul secolului al XXI-lea a nelineștit-o, i s-a părut plin de pericole, dar a rămas încrezătoare în specia umană, „capabilă să se redrezeze, cu ajutorul trecutului, inventând ceva mai bun pentru om“. Grecii contemporani au adorat-o, a fost membru corespondent străin al Academiei de la Atena, a obținut naționalitatea greacă în 1995, iar în 2000 a fost numită ambasadore a elenismului. A suferit enorm în ultimii ani pentru declinul limbii grecești vechi, o mare durere personală pentru Jacqueline de Romilly, a scris Hélène Carrère d'Encausse, secretar perpetuu al Academiei Franceze. ■

BRĂTIENII

ION I.C. BRĂTIANU SUPRANUMIT...	↓	A PROVOCA O DISCUȚIE	↓	OPERĂ DE GIACOMO PUCCINI	↓	CONTINGENT (ABR. MIL.)	→	↓	...BRĂTIANU, OM POLITIC ȘI ISTORIC
A MIȘCA AFECTIV	↓	CINSTE, DEMNITATE	↓		↓	CONDUCĂTOR	↓		VULCAN SICILIAN
	↓	↓	↓	↓	↓	NENE	↓	HOSSU EMIL	↓
UNICĂ	→			GRUP DE ȘAPTE VOCI	→			A VIEȚUI	
CONACUL CELEBRU AL BRĂTÎENILOR				ACESTA (POP.)					
↓				↓			ÎN FRONT!	→	
							A REPARA CEVA		
CÂNTEC DE ORIGINE ORIENTALĂ	→					URMĂ LĂSATĂ PE PĂMÂNT	→		
CONFERINȚA DE PACE DE LA... (1919)						FRANȚA ÎN FAȚĂ	↓		
↓					RECE	↓			BRĂȚIENII AU DAT ȚĂRI TREI PRIM...
					A FI A CUIVA				
DARE!	→		PUTERNIC, REZISTENT	→	↓			HEREA MARIN	↓
BRĂTIANU IONEL			A SE ALIA					PLÂNTĂ RĂSADITĂ	
↓		UNIUNEA ARTIȘTILOR PLĂSTICI	→			OAMENI CU GREUTATE	→	↓	
		PLIN DE OMENIE				VASILE URECHE			
NUME PURTAT DE 3 BRĂȚIENI	→	↓		A DEȚINE	→	↓		SOTIA LUI IONEL BRĂTIANU	
...BRĂȚIANU FOST PRIM- MINISTRU ȘI DIPLOMAT				TUDOR GHEORGHE					
↓				↓			PUSE PE CAI	→	↓
							SECOL		
DANE!	→		GHEORGHE TĂTĂRESCU	→		DANS ÎN TREI TIMPI	→	↓	
...BRĂȚIANU OM POLITIC, MORT LA SIGHET			UMANĂ!			NICOLAE IORGA	↓		
↓			↓	NOU	→	↓			
				ALEXANDRU ROSETTI					
...MARE* A FOST NEGOCI- ATA DE I.C. BRĂȚIANU	→			↓				ZAMFIR RADU	→
MEDITAȚIE									
↓						REGE (POETIC SAU ÎN BASME)	→		

A DISPĂRUT UN TABLOU

Domnul ȘTEFAN LEMNY (Magazin istoric, nr. 1/2011) a pornit pe urmele unui tablou dispărut. Pe blogul <http://cantemiriana.blogspot.com/>, domnia sa a postat un text, din care reproducem elementele cele mai importante, împreună cu rugămintea ca aceia care pot ajuta la regăsirea acestui tablou să îi scrie direct sau să ne scrie pe adresa de mail mistoric@gmail.com

În anul 1935, un articol al marelui istoric Nicoale Iorga a făcut senzație. El prezenta ceea ce credea a fi un portret necunoscut al lui Cantemir, executat în primii ani ai șederii lui la Istanbul. Era conservat în colecțiile Muzeului de Artă din Rouen, fără vreo mențiune despre autor sau personajul înfățișat. Iorga nu a ezitat să îl atribuie lui Jean-Baptiste Van Mour, pictor cunoscut în istoria artei, care l-a avut ca maestru pe Watteau și

care a lăsat multe tablouri având ca subiect lumea orientală. Faptul că a fost invitat în 1699 la Istanbul de către ambasadorul Franței de Ferriol, cu care Cantemir era în contact, a permis emiterea unei astfel de ipoteze. Era, de altfel, singurul argument invocat de Iorga. Chiar și un savant de talia lui A. Toynbee s-a lăsat fermecat de ipoteză și, în *Studiu asupra istoriei*, acesta îl prezintă ca pe un exemplu reprezentativ al convergenței dintre Orient și Occident.

Cercetări recente au infirmat ipoteza lui Iorga, demonstrând că tabloul nu este nici opera pictorului flamand și nici nu îl reprezintă pe Cantemir. Dar imaginea apucase să se ancoreze solid în mintea multora, mai ales că portretul aceluia bărbat cu turban

corespundea atât de bine personajului Cantemir, un simbol al apropierii dintre lumea orientală și cea occidentală.

În anul 1973, cu ocazia manifestărilor organizate pentru a marca 300 ani de la nașterea lui Dimitrie Cantemir, portretul de la Rouen a fost adus în România, în cadrul expoziției consacrate marelui savant. Cei care ar dori să îl mai vadă azi la Muzeul din Rouen află cu surprindere că tabloul nu s-a mai întors în colecțiile

sale. În baza de date Joconde, a Ministerului Culturii francez, în care sunt înregistrate obiectele din colecțiile muzeelor naționale din Franța, în dreptul fișei acestui tablou scrie că ar fi păstrat la Szepmüveszeti Múzeum, din Budapesta, el fiind în continuare proprietate a muzeului din Rouen.

Am scris Szepmüveszeti Múzeum, care mi-a răspuns că nu are în colecțiile sale un astfel de tablou. În urma corespondenței cu responsabilii bazei Joconde am fost informat că tabloul s-ar afla în custodie la Muzeul Național de Artă al României. De la această instituție mi s-a răspuns că nu este acolo.

Rămâne, deci, întrebarea: unde se află acum tabloul, chiar dacă știm cu certitudine că nu îl reprezintă pe Dimitrie Cantemir? ■

CONTENTS (Romanian History) Al. Mateevici Teachings for the Romanian schoolmasters from Bessarabia, at their first congress, 1917 ● V. Popovschi The State Council in Chisinau votes for Bessarabia's integrity, the defence of the Romanian language and the parliamentary immunity ● I. Constantin How did Gherman Pantea, head of War Department, arrested Ilie Catarau, an agent of the bolsheviks ● M. Breazu The manuscript of the code of laws *Indreptarea legii* donated by king Carol IInd to the French FO minister Barthou in the collections of the Bibliothèque Nationale ● W. Totok The catholic priest Rafael Haag was sold to the Securitate by his close friends ● E. Bădescu The life and deeds of Ion I. Campineanu, the first governor of the National Bank ● P. Turlea Ion Antonescu had personally asked the king for his pardon ● T. Bujduveanu New documents on the Romanian Institute in Saranda, Albania ● I. Crăcană The deal made by I.C. Dragan with the communist regime in order to get his mother out of the country ● P. Otu Egyptian wounded soldiers in the „Yom Kippur“ war brought for treatment in Romania ● G. Filitti In Romania 100 years ago: election frauds, job and pension cuts... ● G. Micu How become the Russians our neighbours, at the end of the 18th century ● I.-A. Pop, V. Buga The 15th session of the bilateral commission of the historians from Romania and Russia, under the aegis of the Romanian and Russian Academies, Cluj-Napoca, september 2010 ● M. Georgescu The brother of the leader of the National Liberal Party, Ion I. Bratianu, was a member of the Conservative Party ● C. Golomoz Sociological research made by students in Santana concerning the cohabitation of Germans and Romanians, after WWII ● Ș. Lăzăroiu A recollection inspired by one cover of *Magazin istoric* ● M. Sala Strange etymologies ● L. Vasile The review *Childrens' universe* and the propaganda for young people during war times ● Ș. Lemny The supposed portrait of Dimitrie Cantemir from the Rouen Museum has disappeared ● Romanian Documents at Hoover Institution (CXII). Brutus Coste is removed as secretary general of the Assembly of Captive European Nations

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Ал. Матеевич Советы для румынских учителей из Бессарабии при первом их съезде 1917 г. ● В. Поповский Мероприятия принятые Сфатул Цэрии в Кишинёве для обеспечения целостности Бессарабии, для защиты румынского языка и гарантирования неприкосновенности парламентариев ● И. Константиин Каким образом Герман Пытля, начальник Директората Войны, сумел арестовать Илие Кэтрэу, агент большевиков, который стал во главе кишинёвского гарнизона ● М. Брязу Рукопись *Исправление закона*, даренная королём Карлом I министру иностранных дел Франции Луи Барту, оказалась в коллекциях Национальной Библиотеки в Париже ● В. Тоток На католического священника Рафаэла Гаага доносили его приближённые ● Е. Бădescu Жизнь и деяния Иона Кымпиняну, первого губернатора Национального Банка Румынии ● П. Цурля Ион Антонеску лично просил у короля помилование ● Т. Буждувиу Новые документы о Румынском Институте в Саранде, Албания ● И. Кръжану Купеческое соглашение И. К. Дрэгана с коммунистическим режимом для вывода матери из страны ● П. Оту Раненные египтяне во время войны Йом Кипшур, доставленные в Румынии для лечения ● Дж. Филиитти В Румынии 100 лет тому назад: выборные мошенничества, сокращение рабочих мест и пенсий ● Г. Миксу Как мы стали соседями с русскими в конце XVIII-го века ● И.-А. Поп, В. Буга XV-ая сессия Двусторонней Комиссии историков из Румынии и России, организованная под эгидой Румынской Академии и Академии наук России в Клуз Напоке, в сентябре 2010 ● М. Джорджеску Брат Иона К. Брэтиану, председателя Национал-Либеральной Партии, был членом Консервативной Партии ● К. Голомоз Студенческая научная работа по социологии о совместном проживании немцев и румын в Сыктане после Второй Мировой войны ● Ш. Лăзарою Исходя из обложки журнала ● М. Сала Странные родства слов ● Л. Василе Журнал *Universul cotidian* и пропаганда среди молодёжи во время войны ● Ш. Лемни Исчез предполагаемый портрет Дмитрия Кантемира из Рузского Музея ● Румынские документы в Гувернском Институте (CXII). Отзвуки увольнения с должности Брутуса Косте, генерального секретаря Ассамблеи европейских пленённых наций

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile postale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, sector 1 PO Box 15-702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul.

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București
ISSN 0541-881X

Lei 4,50

DIALOG CU CITITORII

CHIMISTUL
PETRU PONI

În numărul din luna decembrie 2010, în articolul semnat de doamna Georgeta Filitti, Pe vremuri oamenii își trimiteau scrisori, s-a strecurat o greșeală. Fotografia publicată și având ca legendă numele avocatului Petre Poni este de fapt fotografia chimistului Petru Poni.

Chimist, fizician, mineralog, pedagog și om politic, Petru Poni (1841-1925) a fost șeful Catedrei de Chimie din cadrul Universității din Iași, unde a predat timp de 33 de ani, și este considerat unul dintre pionierii chimiei românești. A fost autorul primelor manuale de fizică și chimie în limba română și organizatorul primelor laboratoare de chimie. Din 1879 a fost ales membru al Academiei Române. În plan politic s-a remarcat ca membru al Partidului Național Liberal și a fost ales în mai multe rânduri deputat și senator și de trei ori ministru al Cultelor și Instrucțiunii (iulie-noiembrie 1891; octombrie 1895-noiembrie 1896; octombrie-noiembrie 1918).

Publicăm alături fotografia corectă, cea a avocatului Petre Poni.

Îi rugăm pe cititori să îndrepte și altă greșeală, la articolul România acum o sută de ani, din luna ianuarie 2011. Matila Ghika lucra la Legația română din Londra „fără retribuție“, nu „fără contribuție“, cum a apărut în revistă.

PASIUNE
PENTRU ISTORIE

Domnul ANDREI-MIRCEA BARBU, din Timișoara, ne-a trimis o scrisoare din care prezentăm câteva pasaje: Aș vrea în aceste rânduri să aduc modestul meu omagiu celui care mi-a pus pentru prima dată creionul în mână și m-a învățat tainele scrisului și ale cititului, învățătorul Ilie Ardelean, un om de o mare noblețe sufletească, pasionat de meseria lui, cadru didactic foarte cunoscut și respectat în anii copilăriei mele în comuna Pecica. În timpul războiului fusese militar pe frontul de Răsărit și de multe ori, la ore, ne povestea nouă, elevilor, întâm-

plări trăite de el și camarazii lui prin stepele Rusiei.

De la dânsul am învățat istorie și am mai învățat un lucru: să privească evenimentele și prin alte nuanțe, nu doar în alb sau negru. Până atunci știam doar un lucru: sovieticii erau buni, iar americanii răi.

Correspondentul nostru ne mai roagă să publicăm mai multe materiale despre războiul din Coreea (1950-1953), deoarece despre acest subiect a găsit puține informații. Nu putem să satisfacem această doleanță a cititorului nostru decât în măsura în care istoricii noștri vor aborda subiectul. Ne ferim să copiem de pe internet astfel de teme și să le servim cititorilor drept abordări originale.

CERERI ȘI OFERTE

CEZAR ZĂGAN, comuna Schitu-Duca, județul Iași, telefon 0232.320.978, oferă numerele: 5, 11/1968; 4/1969; 2/1971; 3/1972; 3, 4, 7, 8/1975; 10/1977; 3, 10, 12/1980; 1, 2/1981; 9/1982; 10, 12/1983; 10/1984; 7/1985; 7-9, 11, 12/1986; 2-5, 7-10, 12/1987; 3-5, 7, 9, 10/1988; 8, 9/1989; 1, 5, 8/1990; 8, 9/1998; 1/2000; 12/2002; 1/2003; 1/2004.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române la poziția 19.356.

În București revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Măărăcineanu, nr. 1-3, etajul 3, camera 283, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde veți avea acces începând cu primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

5 948384 040074

03